

”AIKUISUUS ON AINA JOTAIN, MITÄ SULLA EI OLE”

Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan murtumat pidentyneessä nuoruudessa

**Niklas Lehtimäki
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
syksy 2018**

TIIVISTELMÄ

”AIKUISUUS ON AINA JOTAIN, MITÄ SULLA EI OLE”

Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan murtumat pidentyneessä nuoruudessa

Niklas Lehtimäki

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Pertti Jokivuori

Syksy 2018

Sivumäärä: 95 sivua + 1 liite

Tarkastelen tutkimuksessani korkeakouluopiskelijoiden aikuistumista tarinallisesta näkökulmasta. Tutkimukseni keskeinen ongelmakenttä virittyy aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan ja pidentyneen nuoruuden välisessä ristiriidassa. Kutsun aikuistumisen kulttuuriseksi mallitarinaksi vakiintunutta tapaa kuvata aikuistuminen yksisuuntaiseksi ja järjestyneeksi psykososiaaliseksi kehitysprosessiksi, jonka näkyviä siirtymävaiheita ovat muuttaminen omaan kotiin, opinnoista valmistuminen, kiinnittyminen työelämään ja oman perheen perustaminen (ks. Hoikkala 1991a, 284–285; 1993, 19–20, 211–212, 239). Korkeakoulutuksen yleistymisen sekä työ- ja perhe-elämään liittyvien epävarmuuksien lisääntyminen ovat lyöneet säröjä aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan. Aikuistuminen on lykkääntynyt, yksilöllistynyt ja hämärtynt. Pidentyneestä nuoruuden etsintävaiheesta on tullut uusi aikuistumisen normi, joka koskettaa erityisesti korkeakouluopiskelijoita. (Aapola & Ketokivi 2005a; Arnett 2004; 2006; 2015; Côté 2000; 2006.)

Tutkimusaineisto koostuu neljästä nauhoitetusta ryhmäkeskustelusta, joihin osallistui yhteensä viisitoista 21–28-vuotiasta korkeakouluopiskelijaa. Ryhmäkeskustelujen aiheet vaihtelivat yleisestä aikuisuudesta ja aikuistumista koskevasta pohdinnasta opiskelijoiden henkilökohtaisiin aikuistumiskokemuksiin. Sovellan aineiston analyysissä Vilma Hännisen (1999; 2004) tarinallisen kiertokulun teoriaa sekä Matti Hyvärisen (1994, 52–63; 2010, 110–114) kehittämää odotusanalyysia. Tutkimustehtävä jakautuu kahteen osaan. Ensinnä tarkastelen, miten opiskelijat merkityksellistävät aikuisuutta ja aikuistumista yleisellä tasolla. Toiseksi tarkastelen, miten opiskelijat arvioivat heidän henkilökohtaisia aikuistumisprosessejaan.

Tutkimuksen keskeinen löydös on opiskelijoiden jakama odotusten vastainen kokemus aikuistumisen toistuvasta lykkääntymisestä. Tulkitsen aikuistumisen lykkääntymiseen liittyvien odotusten murtumien kertovan sukupolviviiveestä tarinallisessa kiertokulussa. Nykynuoret astuvat aikuisuuden kynnykselle edeltäviltä sukupolvilta omaksuttujen aikuistumisodotusten kanssa. Odotusten murtumat edellyttävät nuorelta refleksiivistä kykyä sovitella muutos- ja sopeutumispyrkimysten välisiä ristiriitoja (ks. Raitanen 2001a, 204–206; Ziehe 1991, 133–146). Aikuistuminen on neuvottelua oman sisäisen tarinan ja aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan välillä.

Avainsanat: aikuistuminen, aikuisuus, pidentynyt nuoruus, tarinallisuus, kulttuurinen mallitarina, odotusanalyysi, identiteetti

Sisällys

1. JOHDANTO.....	1
2. AIKUISTUMINEN	6
2.1. Modernin aikuistumisen instituution rakentuminen	8
2.2. Aikuistuminen myöhäismodernissa	12
2.2.1. Aikuistumisen lykkäytyminen, yksilöllistyminen ja hämärtyminen	14
2.2.2. (Pakko)valintoja riskiyhteiskunnassa	16
2.2.3. Pidentynyt nuoruus: kulttuurinen ihanne vai yksilöitymiskehityksen umpikuja?	18
2.3. Aikuisen identiteetin yhteiskunnallisten ehtojen historiallinen vaihtelu	21
2.4. Nuorten tulkintoja aikuisuudesta ja aikuistumisesta.....	23
2.4.1. Aikuistumisen sisäiset ja ulkoiset kriteerit.....	23
2.4.2. Aikuistumisen ambivalentti luonne nuorten kokemusmaailmassa	27
2.5. Yhteenveto	29
3. TARINALLINEN NÄKÖKULMA AIKUISTUMISEEN.....	31
3.1. Tarinallinen tutkimus	32
3.2. Tarinallisen kiertokulun teoria.....	33
3.2.1. Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina.....	35
3.2.2. Sisäisen tarinan sosiaalinen rakentuminen.....	38
3.3. Sisäistetyt odotukset ja niiden murtumat	40
3.4. Tutkimustehtävä.....	42
4. AINEISTO JA METODI.....	43
4.1. Aineisto	43
4.2. Tutkimushaastattelu	45
4.3. Ryhmäkeskustelu yhteistoiminnallisena prosessina	46
4.4. Ryhmäkeskustelujen kulku	47
4.4.1. Ryhmäkeskustelujen suunnittelu.....	48
4.4.2. Aineiston tuottamisen prosessi.....	48
4.4.3. Ryhmäkeskustelujen reflektio	50
4.5. Eettisyys.....	51
4.6. Analyysistrategia	52
5. AIKUISTUMISEN PROSESSI PIDENTYNEESSÄ NUORUUDESSA.....	53
5.1. Mitä aikuisuus on ja miten aikuiseksi tullaan?	53
5.2. Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan murtumat	59
5.3. Ei enää nuori, ei vielä aikuinen.....	64

5.4. Aikuistumisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa	68
5.5. Yhteenveto	76
6. POHDINTA.....	80
6.1. Pidentynyt nuoruus kutkuttaa ja ahdistaa	80
6.2. Halu muutokseen ja rauhaan	82
6.3. Tutkimuksen arviointia	83
6.4. Lopuksi	85
LÄHTEET	87

1. JOHDANTO

Muistan hyvin, miten elämäni muuttui, kun aloitin opintoni yliopistossa. Muutto ensimmäiseen omaan asuntoon ja vieraalle paikkakunnalle jännitti, mutta samalla se oli toiveiden täyttymys: tästä se elämä viimeinkin alkaa. Lapsuudenkodista itsenäistyminen toi mukanaan valinnan vapauden, mutta myös vastuun omasta elämästä. Nuoruuden huolettomuus oli poissa. Lastenrattaita työnteleviä vanhempia katsellessa aikuisuus tuntui kuitenkin vielä kovin kaukaiselta, kun vasta opettelin pitämään huolta itsestäni. Nyt olen jo opiskelu-urani loppuvaiheessa, mutta kokemus epämääräisestä tilasta nuoruuden ja aikuisuuden välissä kalvaa mieltäni edelleen. Lähdän tutkimuksessani selvittämään, millaisia tulkintoja ja kokemuksia korkeakouluopiskelijoilla on aikuistumisesta. Mitä aikuisuus on ja miten aikuiseksi tullaan?

Aikuisuudesta puhuttaessa voidaan viitata ainakin neljään eri aikuisuutta määrittävään kriteeriin: biologiseen, juridiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen. Biologisessa mielessä aikuisuus tarkoittaa lisääntymiskyvyn saavuttamista ja kehollista täysikasvuisuutta. Juridisella aikuisuudella viitataan laissa määriteltyyn kronologisen iän – yleensä 18-vuotta – mukanaan tuomiin yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Aikuisuuden psyykkisiä kriteereitä ovat ehjä identiteetti, itsenäistyminen omista vanhemmista sekä kyky ottaa vastuuta itsestä ja toisista. Aikuisuuteen liitettyjä keskeisiä sosiaalisia tunnusmerkkejä ovat itsenäinen asuminen, vakituinen työ ja oma perhe. (Marin 2001, 229–234; Robinson 2013, 2–5.)

Kutsun tutkimuksessani aikuistumisen kulttuuriseksi mallitarinaksi vakiintunutta tapaa hahmottaa aikuistuminen yksisuuntaiseksi ja järjestyneeksi psyykkisen kypsymisen ja aikuisten sosiaalisten roolien omaksumisen prosessiksi, jota rakenteistavat standardoidut siirtymät lapsuudenkodista omaan kotiin, koulusta työelämään ja lapsuudenperheestä omaan perheeseen. Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina on kehityksen normatiivinen malli: se kertoo, miten nuoren aikuistumisen pitäisi edetä. (ks. Hoikkala 1991a, 284–285; 1993, 19–20, 211–212, 239.) Tommi Hoikkalan (1991a, 284; 1993, 252) mukaan normatiivista aikuistumisen mallitarinaa kuvaava metafora on kiitorata, jonka määränpää on työ- ja perhe-elämän varaan rakentuva valmis ja turvallinen aikuisuus.

Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan luonnollisuus on viime vuosikymmeninä kyseenalaistettu. Aikuistumisen on tulkittu yksilöllistyneen, lykkääntyneen ja hämärtyneen. Aikuistumispolut ovat moninaistuneet ja yksisuuntainen aikuistumisen kiitorata on

vaihtunut monen nuoren kohdalla heiluriliikkeeksi hetkellisten aikuiskokeilujen ja nuoruuden välillä. Erilaiset yhteiskunnalliset muutokset, kuten korkeakoulutuksen yleistymisen, nuorisotyöttömyys ja ensisynnyttäjien keski-ikänsä nousu tarkoittavat sitä, että kulttuurisen mallitarinan mukainen aikuistuminen tapahtuu monen kohdalla aiempaa myöhemmin. Työtä ja perhe-elämää koskevien epävarmuuksien lisääntyminen hämärtää aikuisuuden luonnetta turvallisena aikuistumisprosessin pääteasemana. (Aapola & Ketokivi 2005a; Arnett 2004; 2006; 2015; Côté 2000; 2006; Furlong 2013; Furlong & Cartmel 2007; Jokinen 2014; Raitanen 2001a; White & Wyn 2008; Wyn & White 1997.)

Traditioiden menettäessä luonnollisuutensa niistä tulee totuuksien sijaan vaihtoehtoja, joihin yksilön on refleksiivisesti rakennettava omaa henkilökohtaista suhdettaan (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 25–26; Giddens 1995). Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina on esimerkki luonnollisuutensa menettäneestä traditiosta, jota ei kuitenkaan voi ohittaa. Aikuistumiseen liittyvät valinnat ovat lisääntyneet ja valintoihin liittyen on aiempaa vähemmän valmiita vastauksia. Hoikkala ja Paju (2008, 287–292) kutsuvat nykynuorisoa vaihtelevasti joko yksilöllisen valinnan tai yksilöllisen pakkovalinnan sukupolveksi. Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina ei enää tarjoa turvallista reittiä perille. Aikuisuus tulee – jos on tullakseen – asumista, opiskelua, työtä, parisuhdetta ja perhettä koskevien yksilöllisten valintojen seurauksena. Kaikki eivät koe valintojen lisääntymistä vapautena, osalle nuorista valinnat ovat pakotettuja.

Nuorten suhtautuminen aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan on ristiriitaista. Nuoret tunnistavat ympäristön heihin kohdistamat odotukset ja monilta osin myös sisäistävät ne. Aikuisuuteen ei kuitenkaan haluta kiirehtiä. Monelle nuorelle aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukainen aikuisuus on kyllä, muttei vielä (Arnett 2004, 6; 2015, 7). Osalle nuorista aikuistumisen ulkoiset odotukset voivat aiheuttaa paineita. Vaikeudet kiinnittyä työelämään koetaan aikuistumisen epäonnistumisena (Kylkilahti 2014, 213–216) ja ajatus vastuiden täyttämästä perhe-elämästä ahdistaa (Jokinen 2014, 262–264).

Nuoret saattavat myös reflektoida aikuistumisen kulttuurista mallitarinaa kriittiseen sävyyn ja sanoutua irti siitä (Kylkilahti 2014, 216–219; Raitanen 2001a, 208–210). Aikuisuus työn ja perhe-elämän varaan rakentuvana vastuiden joukkona voidaan kokea negatiiviseen sävyyn elämän pysähtymiseksi ja paikalleen jämähtämiseksi (Hoikkala 1993, 68–80). Perinteisistä aikuisuuden tukipilareista eli työstä ja perheestä käytävää aikalaiskeskustelua leimaa puhe epävarmuuksien lisääntymisestä. Elinikäisten työurien tilalle on tullut jatkuvien

muutosten sävyttämä hektinen työelämä, jossa työttömyyden uhka on jatkuva (Siltala 2007). Ihmisten väliset intiimisuhteet koetaan aiempaa hauraammiksi (Beck & Beck-Gernsheim 1995; Giddens 1992) ja perheen perustaminen on riskivalinta, jota epävarmuuden keskellä on parempi lykätä (Beck-Gernsheim 2002, 52–54). Tilanteessa, jossa aikuisuus näyttäytyy valintana tylsyyden tai kaaoksen välillä, jättäytyminen nuoruuteen on houkutteleva vaihtoehto (Siltala 2013, 364).

Lähden tutkimuksessani tarkastelemaan aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan ja pidentyneen nuoruuden välisiä jännitteisiä suhteita tarinallisesta näkökulmasta. Tarinallisuus tutkimuksellisena lähestymistapana perustuu käsitykseen, jonka mukaan kokemusten ja tapahtumien järjestäminen ajallisesti etenevän ja juonellisen tarinan muotoon sekä tarinoiden kertominen ovat ihmiselämän universaali piirre. Tarina koettuna ja kerrottuna merkityskokonaisuutena on aina samanaikaisesti sekä kulttuurinen että yksilöllinen ilmiö. Kulttuurissamme vakiintuneet tavat kuvata elämänvaiheita sekä elämänvaiheiden välisiä siirtymiä ovat osa sosiaalista tarinavarantoa, jonka avulla yksilö rakentaa ja pitää yllä omaa identiteettiään. (Abbott 2008, 1–12; Chase 2005, 656–658; Heikkinen 2010, 146–148; Hänninen 1999, 16–23; 2004; Riessman 1993, 1–5; 2008, 1–17.)

Tutkimuksessani olen kiinnostunut kulttuurin ja henkilökohtaisen dialogisesta suhteesta korkeakouluopiskelijoiden aikuisuutta ja aikuistumista käsittelevissä kertomuksissa. Tutkimustehtäväni jakautuu kahteen toisiinsa kietoutuvaan osaan. Tarkastelen ensin, miten opiskelijat merkityksellistävät aikuisuutta ja aikuistumista yleisellä tasolla. Toiseksi tarkastelen, miten opiskelijat arvioivat heidän henkilökohtaisia aikuistumisprosessejaan. Kiinnitän erityistä huomiota sellaisiin kerronnan kohtiin, joissa opiskelijat ilmaisevat henkilökohtaisen kokemuksen ja aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan välisiä ristiriitoja.

Tutkimuksen aineisto koostuu neljästä ryhmäkeskustelusta, joihin osallistui yhteensä viisitoista 21–28-vuotiasta korkeakouluopiskelijaa, joista kaksitoista opiskeli yliopistossa ja kolme ammattikorkeakoulussa. Osallistujista kymmenen oli naisia ja viisi miehiä. Keskustelun aiheet liikkuvat yleisistä aikuisuuden kriteereistä ja aikuistumisprosessin kuvauksista opiskelijoiden henkilökohtaisiin aikuistumiskokemuksiin. Rajaan tutkimukseni koskemaan alle 30-vuotiaita korkeakouluopiskelijoita, koska useat aikuistumiseen liittyvät pohdinnat ja valinnat kasautuvat korkeakouluopintojen aikaiseen elämänvaiheeseen (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 176).

Aineiston analyysissä sovellan Vilma Hännisen (1999, 2004) tarinallisen kiertokulun teoriaa sekä Matti Hyvärisen (1994, 57–63; 2010, 110–114) kehittämää odotusanalyysia. Hänninen (1999; 2004) pyrkii tarinallisen kiertokulun teoriassaan kuvaamaan henkilökohtaisen kokemusmaailman ja sosiaalisen tarinavarannon välistä dialogia yksilön sisäisen tarinan rakentumisen prosessissa. Odotusanalyttisessä lähestymistavassa jäljitetään sellaisia kerronnan kohtia, joissa kertoja ilmaisee jotain odotusten vastaista tapahtuneen. Odotusten murtumat tarjoavat vihjeitä sisäistetyistä kulttuurisista mallitarinoista. Toiseksi odotusten murtumat ovat kohtia, joissa kerronnan suuntaa muuttuu. Odotusten murtuma edellyttää kertojalta refleksiivistä kykyä arvioida odottamattoman syitä sekä muokata omaa odotushorisonttia uudelleen. (Hyvärinen 1994, 63; 2010, 112; Löyttyniemi 2001, 178–180; 2004, 30.)

Seuraavassa aikuistumista käsittelevässä luvussa kuvaan aluksi lyhyesti esimerkkien avulla, miten sosiaalinen todellisuus kietoutuu yksilön henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan. Tämän jälkeen esittelen aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan muotoutumiseen vaikuttaneita tekijöitä. Kolmanneksi tarkastelen myöhäismoderniin liitettyä keskustelua yksilöllistymisestä ja traditioiden purkautumisesta sekä sen oletettuja vaikutuksia aikuistumiseen. Aikuistumisen yhteiskunnallista muutosta tiivistävänä yhteenvedona esitän jaottelun aikuisen identiteetin ideaalityypeistä eri yhteiskuntavaiheissa. Yleisen aikuistumistarkastelun jälkeen käsittelem aikuistumista nuorten itsensä kokemana ja tulkitsemana.

Teoreettisessa viitekehyksessä esittelen tarinallisen tutkimuksen peruskäsitteistöä, tarinallisen kiertokulun teoriaa sekä odotusanalyysia. Aineistoa ja metodologiaa käsittelevässä luvussa avaam tarkemmin tutkimuksessani käyttämäni aineistoa, aineiston tuottamisen prosessia sekä eettisiä kysymyksiä. Esittelen myös käyttämäni analyysistrategiaa. Aineiston analyysi jakautuu neljään osioon. Ensimmäisessä osiossa käyn läpi opiskelijoiden merkityksenantoja aikuisuudesta ja aikuistumisesta. Toisessa osiossa perehdyn opiskelijoiden aikuistumisodotuksiin sekä niiden murtumiin. Kolmannessa ja neljännessä osiossa käsittelem opiskelijoiden kokemia aikuistumisen ristiriitoja. Analyysiosion lopussa teen yhteenvedon keskeisistä löydöksistä. Pohdintaosiossa esitän tutkimuksen johtopäätöksenä tulkintoja pidentyneen nuoruuden ambivalentista luonteesta, arvioin tutkimuksen rajoitteita sekä ehdotan mahdollisista jatkotutkimuksen aiheita.

Ennen siirtymistä eteenpäin haluan vielä hetkeksi pysähtyä pohtimaan tutkimukseni lähtökohtia. En ole tutkimuskohteeseeni nähden ulkopuolinen tarkkailija, vaan osa sitä. Ajatus ottaa aikuistuminen pro gradun aiheeksi perustuu henkilökohtaiseen hämmennykseen siitä, miten ja milloin aikuiseksi tullaan. Reflektoin omaa aikuistumisen tuskaani seuraavan runon avulla:

Kuinka mahtavaa elämä olikaan silloin nuorena, kun ei tarvinnut katsoa pullon pohjaa pidemmälle. Ei tarvinnut huolehtia liikoja, koska ei vielä osannut rakastaa. Kai silloin kaikki oli helpompaa, kaikki pelkkää loputonta nousuhumalaa.

Aamuyön hiljaisina tunteina katsoimme kuollutta kaupunkia. Tupakan puruista riitti vielä yhteen sätkään. Imettiin filteriin asti ahnaasti elämää. Sitten tuli yhtäkkiä aamu. Piti lähteä ja tumpata kaikki entinen. Oltiin ylioppilaita, älyllisen elämän aallonpohjassa, vaikka kuviteltiin jotain muuta. Lakit päässä hetki naurettiin, ilman syytä, sitten lähdettiin jokainen eri suuntiin.

Niillä kulmilla ei ole enää ketään, kaikki ovat jo menneet kotiin. Kai jokainen myrsky tyyntyy joskus, vimmaisista teineistä tulee tylsiä aikuisia. Ei humalakaan tunnu enää samalta kuin ennen. Voisi juhlia aamuun asti, mutta ei enää jaksa. Me vanhenemme, menetämme uteliaisuutemme, pysähdymme.

Oli suuria haaveita, haluttiin olla ainutlaatuisia ja rikkoa rajoja. Nyt kaikki on toisin. Se lukion kovin kundi, jota me ihailtiin, joutui monta vuotta sitten naimisiin. Ei se enää heitä perjantaisin klubilla tytöille legenda. Se on vaimon kanssa kotona, telkkarista tulee Vain elämää.

Moni vannoi, ettei koskaan tule vanhempiensa kaltaiseksi, mutta kuinkas kävikään. Mihin ne normaalibiografiat muka ovat kadonneet?

2. AIKUISTUMINEN

Kun pohdin aikuisuutta, tulee ensimmäisenä mieleen ajatus siitä, että aikuisuus on jotain, mihin olen menossa. Vaikka nuoruus¹ on jatkunut jo pidemmän aikaa, tuntuu edelleen, että olen nuoruudessa vain käymässä. Suunta on eteenpäin kohti aikuisuutta. Ajatuksissani toistuu kaava: ”sitten, kun olen aikuinen, niin...”. Edelliseen lauseeseen voisi vaihtaa aikuisen tilalle sanan ”valmis”. Aikuisuus näyttäytyy elämänkulun pääteasemana – staattisena tilana, johon jäädään olemaan. Henkilökohtaisesta pohdinnastani piirtyy melko tarkasti kulttuurissa vakiintunut käsitys elämänkulun vaiheistumisesta siten, että nuoruus on valmistautumista ja liikettä kohti valmista aikuisuutta (ks. Hoikkala 1991a, 283–285; 1993, 211–212, 239; Marin 2001, 229; Wyn & White 1997, 11–13, 52–54).

Tarkemman hahmon aikuisuus saa lapsuuden mielikuissa omista vanhemmista ja vanhempien sukupolvesta. Isät ja äidit ovat suuria ja fiksuja, eivätkä kiukuttele koko ajan, kuten lapset. Aikuiset eivät leiki, vaan ne käyvät töissä ja ajelevat autoilla. Kahteen lauseeseen tiivistyy joukko aikuisuuden määritelmiä. Biologisessa mielessä aikuisuus viittaa lisääntymiskykyyn (isä, äiti) ja fyysiseen täysikasvuisuuteen (suuri). Toiseksi aikuisuuteen liitetään useita käyttäytymisen tasolla näkyviä oletuksia yksilön psyykkisen kehityksen tasosta, kuten kognitiivisesta kyvykkyydestä (fiksu) ja impulssikontrollista (ei kiukuttele). Kolmanneksi aikuisuuteen sisällytetään erilaisia sosiaalisia rooleja ja statuksia, joita ovat esimerkiksi vanhemmuus ja vakituinen työ. Neljänneksi aikuisuuteen kuuluu juridisia oikeuksia ja velvollisuuksia, kuten oikeus suorittaa ajokortti ja ajaa autoa. (Marin 2001, 229–239; Robinson 2013, 2–5.)

Aikuisuus on elämänkulun normi, jonka avulla muita ikävaiheita arvioidaan (Marin 2001, 225, Wyn & White 11–12). Edellä esitettyihin aikuisuuden kriteereihin tiivistyvät yhteisössä vakiintuneet odotukset siitä, millainen on yhteiskunnan normaali ja täysivaltainen jäsen sekä siitä, miten hänen tulisi kokea ja käyttäytyä. Aikuisuuden normatiivinen luonne tulee esille Wynin ja Whiten (1997, 12) kokoamasta taulukosta, johon on koottu nuoruutta ja aikuisuutta kuvaavia ominaisuuksia:

¹ Englanninkielisessä kirjallisuudessa on kaksi nuoruutta kuvaavaa käsitettä: *adolescence* ja *youth*. *Adolescence*-käsitettä käytetään erityisesti biologista ja psykologista kypsymistä tarkastelevissa nuoruuskuvauksissa. *Adolescence* on vakiintunut kuvaamaan ikäkautta, joka alkaa ennen sukukypsytyden saavuttamista. *Adolescence* päättyy pojilla 20-ikävuoteen mennessä ja tytöillä muutamia vuosia aiemmin. Käsite *youth* on vakiintunut nuoruutta kuvaavaksi käsitteeksi sosiaalitieteellisessä ikätutkimuksessa. *Youth* viittaa nuoruuteen kulttuurisena, historiallisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä. (Puuronen 2006, 28.) Tutkimuksessani näkökulma painottuu *youth*-käsitteen mukaiseen nuoruuteen.

Taulukko 1 Nuoren ja aikuisen kategoriat (Wyn & White 1997, 12)

Nuori	Aikuinen
kasvava	täysikasvuinen
tulossa	perillä
muotoutuva identiteetti	saavutettu identiteetti
vallan puute ja haavoittuvuus	valta ja voima
vastuuton	vastuullinen
huollettava	taloudellisesti itsenäinen
tietämätön	tietävä
riskikäyttäytyminen	harkittu käytös
kapina	mukautuminen
riippuvainen	itsenäinen

Taulukon oikea puoli näyttää houkuttevalta. Kukapa ei haluaisi olla aikuinen? Aikuisuuden yksipuolinen ihannointi ei kuitenkaan kerro koko totuutta. Kun palaan lapsuuden mielikuviin, tavoitan myös negatiivisempia tulkintoja aikuisuudesta. Isät ja äidit ovat koko ajan töissä. Niillä on kova stressi ja ne puhuvat jatkuvasti rahasta. Aikuistumista voidaan tarkastella taantumisena, jossa jämähdetään uraputkeen ja perhe-elämän vastuisiin (Hoikkala 1993, 68–80). Nykyistä yhteiskuntavaihetta on kuvailtu esimerkiksi riskiyhteiskunnaksi (Beck 1992) ja pelon kulttuuriksi (Furedi 2006). Aikuisten maailma ei olekaan valmis ja turvallinen, vaan kaoottinen ja turvaton.

Kuten edellä on käynyt ilmi, henkilökohtaiset tulkintani aikuistumisesta kietoutuvat kulttuurissa vakiintuneisiin aikuistumiskäsityksiin. Henkilökohtainen näyttää siis olevan sosiaalista. Peter Berger ja Thomas Luckmann (1994) muotoilevat teoksessaan *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* yleisen mallin henkilökohtaisen kokemusmaailman ja sosiaalisen todellisuuden dialektisesta suhteesta. Merkitykset, joiden avulla hahmotamme ympäristöä ja omaa kokemusmaailmaamme eivät ole maailmassa valmiina olevia tosiasioita, vaan ihmisten yhteistoiminnan tulosta.

Merkitysten instituutioitumisen alkuperä on kasvokkaisen vuorovaikutuksen toistuvissa käytänteissä. Toistuvuuden seurauksena vuorovaikutus vakiintuu tavoiksi, rutiineiksi ja perinteiksi. Vähitellen tavat, rutiinit ja perinteet irtautuvat niiden välittömästä esittämiskontekstistaan, jolloin niistä tulee yleisiä toiminnan ja luokittelun tapoja eli instituutioita. Yksilön subjektiivisessa kokemusmaailmassa historiallisesti muodostuneet instituutiot näyttävät valmiina ja objektiivisena todellisuutena. (Mt., 65–73.)

Yksilö sisäistää osia sosiaalisesta todellisuudesta osaksi omaa kokemusmaailmaansa vähitellen elämänsä aikana. Sosialisatio jakautuu varhaislapsuuden primaarisosialisaatioon ja sen jälkeiseen sekundaarisosialisaatioon. Primaarisosialisaatiosta vastaa perhe. Perheenjäsenten välisissä kohtaamisissa lapselle muodostuu orastava käsitys itsestään sekä sosiaalisesta todellisuudesta. Perheen vuorovaikutuksessa toistuvat tiedolliset ja affektiiviset tapahtumat vakiintuvat vähitellen osaksi lapsen subjektiivista kokemusmaailmaa. Primaarisosialisaation jälkeisissä sekundaarisosialisaatiossa uudet sisäistykset eivät asetu sellaisenaan osaksi yksilön kokemusmaailmaa, vaan niitä jäsennetään suhteessa primaarisosialisaatiossa omaksuttuihin malleihin. Toisin sanoen sekundaarisosialisaation aikana yksilölle kehittyy refleksiivinen kyky arvioida itseään ja sosiaalista todellisuutta. (Mt., 145–166.)

Käsittelen tässä luvussa aikuistumista sekä objektiivisena että subjektiivisena todellisuutena (ks. Berger & Luckmann 1994). Tarkastelen aluksi, millaisena prosessina aikuistuminen on länsimaaisessa kulttuurissa totuttu näkemään. Toisin sanoen lähden jäljittämään aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan perusteita sekä aikuistumisen oletettuna päätepisteenä olevan ideaalityyppisen aikuisen identiteetin sisältöä. Toiseksi pohdin, millaisia säröjä myöhäismoderniin liitetty käsitys lisääntyneestä yksilöllistymisestä ja traditioiden purkautumisesta on lyönyt aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan. Kolmanneksi käyn läpi tutkimuksia, joissa on pyritty tavoittamaan nuorten henkilökohtaisia tulkintoja ja kokemuksia aikuistumisesta.

2.1. Modernin aikuistumisen instituution rakentuminen

Esimoderneissa yhteisöissä aikuistuminen on ollut uskonnollisen tradition ohjaama melko nopea roolisiirtymä, jota on säädelty erilaisilla siirtymäriiteillä, joista keskeisin on ollut avioliitto (Puuronen 2006, 29). Siirtymäriittien käytön voi tulkita kertovan siitä, että nuoruutta on esiteollisena aikana käsitelty itsenäisen elämänvaiheen sijaan rajatilana elämänvaiheiden välillä. Mary Douglas (2000) kutsuu anomaliaiksi asioita, joita pidetään kulttuurissa normaalia ristiriitaisempina ja monimerkityksellisempinä. Anomaliat uhkaavat elämän luonnollista järjestystä, koska ne eivät yksiselitteisesti asetu mihinkään kategoriaan. Tästä syystä niille annetaan usein epäpuhtaan, kielletyn ja vaarallisen leima. (Douglas 2000, 88–89.) Siirtymäriittien avulla anomaliat on mahdollista palauttaa osaksi sosiaalista järjestystä (Hockey & James 2003, 24; Hunt 2005, 12).

Nuoruuden kriisi näyttää vakiintuneen osaksi aikuistumisen instituutiota jo esimodernina aikana. Vesa Puuronen (2006) esittelee nuoruuden historiaa käsittelevässä katsauksessaan nuoruuden kuvauksia eri aikakausilta. Antiikin Kreikassa elänyt filosofi Aristoteles (384–322 eKr) luonnehti yli kaksituhatta vuotta sitten nuoruuden olevan epävakaa aikaa, jolloin nuori liikkuu tunteiden ääripäiden välillä. Aristoteleen mukaan nuoret kuvittelevat itsestään liikoja eivätkä he kunnioita vanhempiaan. Valistusfilosofi Rousseau määritteli 1700-luvulla Aristoteleen tapaan nuoruuden olevan levotonta aikaa. Rousseauin mukaan nuoret ovat tottelemattomia ja raivoavia jalopeuroja. Laajan suosion saavutti myös nuoren sisäistä levottomuutta kuvanneen Goethen vuonna 1774 ilmestynyt teos *Nuoren Wertherin kärsimykset*, jossa rakkauden riuduttama nuori mies päätyy itsemurhaan. (Puuronen 2006, 33, 46, 52.)

Nuoruus lapsuuden ja aikuisuuden väliin sijoittuvana selkeästi erottuvana ikävaiheena on historiallisesti melko uusi ilmiö, joka liittyy 1700-luvun loppupuolella käynnistyneeseen länsimaisten yhteiskuntien teollistumiseen (Cieslik & Simpson 2013, 3; Puuronen 2006, 22–23). Länsimaisten yhteiskuntien teollistumisen seurauksena työn ja kodin alueet eriytyivät toisistaan ja koulutustarve alkoi kasvaa. Koulutusinstituutio rakentui kodin ja työelämän väliin nuorten jakamaksi sosiaaliseksi tilaksi. Koti, koulu ja työ asettuivat säätelemään ikävaiheiden välisiä rajoja siten, että koti oli ensisijaisesti lapsuuden ympäristö, koulu nuorten ja työ aikuisten. (Puuronen 2006, 43–45.) Modernin nuoruuden vakiinnuttua aikuistumista ryhdyttiin hahmottamaan siirtymän sijaan siirtymien sarjana, johon sisältyvät muuttaminen omaan kotiin, opintojen päättäminen, vakituinen kiinnittyminen työelämään sekä oman perheen perustaminen (Cieslik & Simpson 2013, 9–10).

Psykologisilla kehitysteorioilla on ollut merkittävä vaikutus modernin aikuistumisen instituution objektivoidumisessa luonnolliseksi osaksi sosiaalista todellisuutta (Hoikkala 1991a, 283–285; 1993, 18, 239–240; 1998, 136; Puuronen 2006, 11, 52–71). Puuronen (2006, 62–64) tiivistää 1900-luvun kehityspsykologian muutoksen siirtymänä luonnollisen biologisen ja psykologisen kehityksen painotuksista ympäristötekijöitä painottaviin teoretisointeihin. Nuoren kasvun ja kehityksen kytkentymistä ympäristön vaihteleviin vaatimuksiin on tarkasteltu psykologiassa kehitystehtävän, elämänrakenteen ja kriisin käsitteiden avulla (Nurmi ym. 2014, 179–182; Robinson 2013, 128–142).

G. Stanley Hall esitti 1900-luvun alussa aikuistumisen systemaattisen kehityspsykologisen kuvauksen, jossa hän määritteli nuoruuden universaaliksi biologiaan perustuvaksi

kehitysprosessiksi, jonka aikana nuori saavuttaa sukukypsyyden sekä kehittää itselleen yksilöllisen persoonallisuuden. Nuoruus on epävakauden aikaa, johon liittyvät voimakkaat tunnevaihtelut ja harkitsematon toiminta. Mieheksi ja naiseksi kypsyminen poikkeavat toisistaan siten, että miehen kehityksen päämäärä on autonominen yksilö, kun taas naisella on luonnollinen pyrkimys avioliittoon ja äitiyteen. (Puuronen 2006, 19, 53–55.)

Robert Havighurstin (1948) mukaan elämäntulkua ohjaavat ikään liittyvät kehitystehtävät, joiden onnistunut ratkaiseminen siirtää yksilön ikävaiheesta seuraavaan. Havighurst tarkasteli nuoruutta ikävaiheena, jonka aikana hankitaan valmiuksia aikuisuutta varten. Tärkeitä nuoruuden kehitystehtäviä ovat sosiaalisten suhteiden luominen ikätovereihin, sukupuoliroolien omaksuminen, omaan muuttuneeseen kehoon totuttelu, oman arvomaailman ja maailmankatsomuksen pohtiminen sekä sosiaalisesti hyväksytyin käyttäytymisen harjoittelu. Nuoruus valmistaa aikuisuuden siirtymiin, joita ovat muuttaminen pois lapsuudenkodista, opintojen päättäminen, siirtyminen työelämään, vakituinen parisuhde ja oman perheen perustaminen. (Kuusinen 1995, 311–316; Nurmi ym., 2014, 149, 179.)

Daniel Levinson (1978) hahmotti elämäntulkun rakentuvan säännönmukaiselle tasaisten vaiheiden ja siirtymien vuorottelulle. Tasaisten vaiheiden aikana yksilöllä on vakiintuneet roolit sekä pysyvä sosiaalinen suhdeverkosto. Levinson kutsuu roolien ja sosiaalisten suhteiden muodostamaa kokonaisuutta elämänrakenteeksi. Elämäntulkun siirtymävaiheissa elämänrakenne kohtaa muutospaineita, jolloin yksilön täytyy tehdä tärkeitä elämäänsä koskevia valintoja. Siirtymävaihetta seuraa uuden elämänrakenteen vakiinnuttaminen. Levinsonin mukaan siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen sijoittuu ikävuosiin 17–22. Aikuisuuden siirtymän aikana nuori kehittää edellytyksiä aikuisen elämänrakenteen omaksumiselle pohtimalla aikuisuuteen liittyviä valintoja, kuten koulutusta, työtä ja perhettä. Aikuisen elämänrakenne vakiintuu Levinsonin teoriassa 30-ikävuoteen mennessä. (Nurmi ym., 2014, 182; Perho & Korhonen 1995, 323–324.)

Psykoanalyttisessa traditiossa on vakiintunut käsitys nuoruudesta toisena eriytymisen ja yksilöitymisen vaiheena, ”toisena mahdollisuutena”. Nuoruuden toiseen mahdollisuuteen liittyy keskeisellä tavalla ajatus kehityskriisistä, jossa vuorottelevat regressiiviset ja progressiiviset pyrkimykset. Paluu lapsuuden aikaisiin ristiriitoihin aiheuttaa ajoittaista taantumista, mikä ilmenee esimerkiksi voimakkaina ja hallitsemattomina raivokohtauksina sekä mustavalkoisena ajatteluna, jossa asiat ja ihmiset koetaan joko täysin hyvinä tai

pahoina. Nuoruuden kehityskriisin ratkaisemista edistäviä progressiivisia pyrkimyksiä ovat vanhemmista irtautuminen, oman muuttuneen ruumiin haltuun ottaminen sekä oman yksilöllisen identiteetin muodostaminen. (Aalberg 1991; Aalberg & Siimes 1999, 55–71; Engblom 2007.)

Yksi tunnetuimmista nuoruuden kehityskriisiä käsittelevistä teoretisoinneista sisältyy Erik Eriksonin (1968; 1980; 1982) koko elämänsä kattavaan psykososiaaliseen kehitysteoriaan. Eriksonin mukaan yksilönkehitys etenee vaiheesta toiseen ikäsidonnaisten kehityskriisien kautta. Kriisit ovat kehityksen murroskohtia, joiden aikana yksilön tulee vastata erilaisiin kehitystehtäviin. Edeltävien kriisien onnistunut ratkaiseminen on perusta seuraavien kriisien läpikäymiselle. Erikson nimeää aikuistumisen keskeisiksi kehitystehtäviksi oman egoidentiteetin muodostamisen nuoruudessa sekä kestävien läheissuhteiden solmimisen varhaisaikuisuudessa.

Erikson (1968, 16–19) määrittelee egoidentiteetin yksilön kokemukseksi itsestään, jota luonnehtii samuus ja jatkuvuus. Egoidentiteettiin sisältyvät sisäistetyt ryhmäjäsenyydet ja sosiaaliset roolit sekä kokemus omasta ainutlaatuisuudesta. Egoidentiteetti on siis sosiaalista ja persoonallista identiteettiä integroiva identiteetin osa (ks. Côté & Levine 2016, 5–9). Nuoruus on egoidentiteetin muotoutumisen kannalta otollista aikaa. Nuoruuteen sijoittuu psyykinen irtautuminen lapsuudessa sisäistetyistä malleista ja sitä seuraava suuntautuminen aikuisten rooleihin. Erikson kutsuu identiteetin aktiivista etsintävaihetta psykososiaaliseksi moratorioriksi. Moratoriovaiheessa aikuisten rooleja koskevat kokeilut ovat tyypillisiä. Kokeilujen kohteita voivat olla esimerkiksi opiskeluala, työpaikka tai seurustelu. Moratoriovaiheeseen sijoittuu usein sisäisten ja ulkoisten ristiriitojen aiheuttama identiteetikriisi, jonka aikana yksilön kokemusmaailmaa leimaa epävarmuus ja kaoottisuus. (Erikson 1968, 91–159; 1980, 94–125; 1982, 249–252.)

Moratoriovaiheen onnistunutta ratkaisua seuraa kiinnittyminen aikuisten sosiaalisiin rooleihin sekä egoidentiteetin pysyvyys ja jatkuvuus. Saavutetulle identiteetille on ominaista kyky käyttää ympäristön palautetta oman egoidentiteetin rakennusaineena siten, ettei passiivisesti samastu ulkoisiin malleihin. Ehjä egoidentiteetti on edellytys varhaisaikuisuuden läheisyyttä ja eristäytyneisyyttä koskevan ristiriidan onnistuneelle ratkaisemiselle: kun käsitys itsestä on vakiintunut, myös suhde ympäristöön voi vakiintua. Varhaisaikuisuuden onnistunutta kehityskriisin ratkaisua luonnehtii kyky solmia kestäviä ja

läheisiä ihmissuhteita siten, että säilyttää niissä oman yksilöllisyytensä. (Erikson 1968, 16–19, 91–159; 1980, 94–125; 1982, 249–252.)

James Marcia (1966) on kehittänyt Eriksonin identiteettiteoriaan perustuen egoidentiteetin kehitystasoa kuvailevan mallin, jossa egoidentiteetti jakautuu neljään tasoon: selkiintymättömään, omaksuttuun, etsivään ja saavutettuun identiteettiin. Selkiintymättömän identiteetin vaiheessa yksilöllä ei ole selkeää käsitystä omasta identiteetistään eikä aktiivista pyrkimystä identiteettityöhön. Omaksutun identiteetin tasolla ulkoa annettu identiteetti sisäistetään ilman aktiivista pohdintaa. Etsivään identiteettiin liittyy epäselvyyden kokemus, mutta aktiivinen etsintä ja kokeilu oman identiteetin suhteen. Saavutettu identiteetti on etsintävaiheen kautta hankittu pysyvä käsitys itsestä. (Fadjukoff 2009, 181–184.)

Eriksonin psykososiaalisella kehitysteorialla on ollut merkittävä ja nykyaikaan ulottuva vaikutus sekä tieteellisiin että popularisoituihin aikuistumistulkintoihin. Eriksonin egoidentiteetin käsite on tarjonnut perustan identiteettiä ja sen kehitystä käsittelevälle tutkimukselle (Côté & Levine 2002, 47–48). Monet psykologiset (esim. Arnett 2004; 2006; 2015; Kroger 2007; Marcia 1966; Robinson 2016) ja sosiologiset (esim. Côté 2000; Côté 2006; Côté & Levine 2002; 2016; Giddens 1984, 51–60; 1991) identiteettiä ja sen kehitystä käsittelevät teoretisoinnit tukeutuvat Eriksoniin.

2.2. Aikuistuminen myöhäismodernissa

Merkitysten ja toimintatapojen objektivoituminen ei ole yksisuuntainen prosessi. Yhteiskunnalliset muutokset käynnistävät usein kehityskulkuja, joissa instituutioiden luonnollisuus kyseenalaistetaan (Berger & Luckmann 1994, 103–107.) Yhteiskunnallisissa murrosvaheissa nuoret ovat keskeisessä asemassa kulttuuristen muutosten kokijoina, näkijöinä, tekijöinä ja tulkitsijoina (Häkkinen & Salasuo 2016, 178). Sosiologisen modernisaatiokertomuksen perustyyppi on kuvaus perinteisen yhteisöllisyyden syrjäyttämästä modernista yhteiskunnasta, jota leimaa sosialisatioprosessin jatkuvuutta ja sitä kautta instituutioiden pysyvyyttä uhkaava kiihtyvä yksilöllistyminen (Saaristo & Jokinen 2005, 243–268). Nuorisoa on käsitelty modernisaatiotulkinnoissa vaihtelevasti modernisaation liikkeelle panevana muutosvoimana tai yhteiskunnallisen rappeutumisen symbolina (Raitanen 2001a, 187–188).

Margaret Mead (1971) kuvaa nopean yhteiskunnallisen muutoksen käynnistämää sosialisatiion muutosta siirtymänä jälkifiguratiivisesta ensin yhteisfiguratiiviseen ja lopuksi

esifiguratiiviseen vaiheeseen. Jälkifiguratiivisissa kulttuureissa nuoret sisäistävät vanhempiensa ja esivanhempiensa tavat täydellisesti. Yhteisfiguratiivisessa vaiheessa nuoret omaksuvat arvoja ja normeja vanhemman sukupolven lisäksi myös vertaisiltaan. Esifiguratiivisessa kulttuurissa vanhemman polven aikuistumismallit eivät enää tarjoa nuorille välineitä kohdata tulevaa. Esifiguratiivisessa vaiheessa nuoret ovat vapaita luomaan itse oman arvomaailmansa. Samalla nuorista tulee suunnannäyttäjiä matkalla tulevaisuuteen.

Talcott Parsons (1942) ennakoi jo 1900-luvun puolivälissä aikuistumisen instituution kriisiytymistä. Parsonsin mukaan lisääntyvä yksilöllistyminen uhkaa ydinperhettä ja sen kykyä sosiaalistaa nuoria aikuistumisen instituution mukaiselle polulle. Nuorten lisääntynyt vapaus johtaa Parsonsin mielestä tilanteeseen, jossa nuoriso ei enää toteuta vanhemman sukupolven odotuksia, vaan pyrkii kapinoimaan niitä vastaan kiinnittäytymällä aikuisten maailman sijaan nuorisokulttuureihin. (Jokinen 2014, 253; Parsons 1942; Puuronen 2006, 80–86.) David Riesmanin ja kumppaneiden (2001, 19–22) mukaan kiihtyvä yksilöllistyminen tuottaa toisiinsa suuntautuvia luonnetyyppisiä, jotka sisäisen autonomian sijaan ovat riippuvaisia vertaisryhmien jatkuvasta palautteesta. Erikson (1982, 407–408) pohti, että modernisaatio voi johtaa tilanteeseen, jossa yksilön kokemusmaailmaa hallitsee jatkuva identiteetin menettämisen pelko.

Nykyistä yhteiskunnallista ja kulttuurista kehityskulkua on kuvailtu myöhäismoderniksi yhteiskuntavaiheeksi. Myöhäismoderniin liitetyt käsitteet yksilöllistyminen, traditioiden purkautuminen ja refleksiivisyys kuvaavat saman ilmiön eri puolia. Yhteisöllisillä arvoilla ja normeilla ei ole enää samanlaista pakottavaa voimaa kuin aiemmin, minkä takia yksilöllä on aiempaa enemmän valinnan mahdollisuuksia oman elämänsä suhteen. Valintatilanteet edellyttävät yksilöltä reflektiivisyyttä eli kykyä tarkastella itseään ja pohtia omaa elämäänsä koskevia valintoja. (Aro & Jokivuori 2010, 221.)

Käsittelen seuraavissa osioissa keskustelua myöhäismodernin yhteiskuntavaiheen luonteesta sekä aikuistumisesta myöhäismodernissa. Aloitan tarkastelemalla aikuisuuden lykkääntymistä, yksilöllistymistä ja hämärtymistä. Tämän jälkeen pohdin aikuistumiseen kohdistuvien riskien ja epävarmuuksien lisääntymistä. Kolmanneksi esittelen aikuistumisen normatiivisuuden kieltävää nuoruuden ihannointia sekä vaihtoehtona aikuistumisen kulttuuriselle mallitarinalle että kyvyttömyytenä aikuistua.

2.2.1. Aikuistumisen lykkääntyminen, yksilöllistyminen ja hämärtyminen

Asuako vanhempien kodissa vai yhteisössä, mennäkö pian naimisiin vai eläkö singlenä, kulutushuimassa vai mietiskellen askeesissa, tavoitellako karriääriä vai satunnaistöitä, tähdätäkö virastoon vai sosiaalialalle, punkkariksi vai porkkananpurijaksi, piikkareihin vai farkkuihin, parinmuodostukseen vai vapaisiin suhteisiin, hedonismiin vai järjestöihin, pakolliseen köyhyyteen vai kaikesta luopumiseen, pehmoisäksi vai machomieheksi, opiskelemaan vai suoraan ammattiin, tässä ja nyt vai vasta tulevaisuudessa... (Ziehe 1991, 34.)

Myöhäismodernin katsotaan vaikuttaneen aikuistumiseen kolmella tavalla. Aikuistuminen on länsimaissa lykkääntynyt koulutuksen pidentymisen sekä työ- ja perhe-elämään liittyvien lisääntyneiden valinnan mahdollisuuksien ja epävarmuuksien myötä. Toiseksi elämäkulkujen yksilöllistymisen ja traditioiden purkautumisen seurauksena aikuistumisen institutionaalisen mallin kuvaamat standardisoidut yksisuuntaiset siirtymät ovat vaihtuneet yksilöllisiksi ja monisuuntaisiksi aikuistumispoluiksi. Aikuistumispolkujen moninaisuus ja monisuuntaisuus on johtanut aikuisuuden luonteen hämärtymiseen. Aikuisuus ei enää näyttäydy ainoastaan aikuistumisen pääteasemana, vaan se voi monelle olla myös välipysähdys, josta palataan takaisin nuoruuteen. (Aapola & Ketokivi 2005a; Arnett 2004; 2006; 2015; Côté 2000; 2006; Furlong 2013; Furlong & Cartmel 2007; Jokinen 2014; White & Wyn 2008; Wyn & White 1997.)

Anthony Giddensin (1991, 3–5, 32–33) mukaan yksilöllistymisen ja detraditionalisaation seurauksena aikuisen saavutettu ja pysyvä identiteetti on vaihtunut minuuden refleksiiviseen projektiin. Yksilön on läpi elämäkulkunsa pohdittava aktiivisesti suhdettaan ympäristöönsä sekä tehtävä elämäänsä ja elämäntyylään koskettavia valintoja. Hoikkala ja Roos (2000, 21) tulkitsevat lisääntyneen vapauden muovaavan elämästä jatkuvan harkinnan tilan, jossa elämäkulkua ohjaavat jatkuvien valinnanmahdollisuuksien pohdinta sekä tehtyjen virhevalintojen arviointi ja korjaaminen. Elämä ei tule samalla tavalla valmiiksi kuin ennen. Giddens (1991, 10–14) kuvailee elämän jatkuvaa keskeneräisyyttä positiiviseen sävyyn toisiksi mahdollisuuksiksi: virheet on aina mahdollista korjata ja aloittaa alusta.

Refleksiivisyys ja toiset mahdollisuudet korostuvat Jeffrey Arnettin (2004; 2006; 2015) kehittämässä muotoutuvan aikuisuuden teoriassa. Arnettin mukaan yksilöllistymisen ja aikuistumisen lykkääntymisen seurauksena nuoruuden ja aikuisuuden väliin on vakiintunut historiallisesti uusi muotoutuvan aikuisuuden elämänvaihe, joka sijoittuu karkeasti ikävuosiin 18–30. Muotoutuvassa aikuisuudessa korostuvat viisi tekijää: identiteetin etsintä, epävarmuus, minäkeskeisyys, kuulumattomuuden tunteet sekä optimistinen suhtautuminen tulevaisuuteen. Koska nuorten kiinnittyminen aikuisten sosiaalisiin rooleihin lykkääntyy,

siirtyä identiteettityön painopiste nuoruudesta muotoutuvaan aikuisuuteen. Epävarmuus viittaa nopeisiin elämänmuutoksiin ja väliaikaisiin kokeiluihin. Muotoutuvassa aikuisuudessa muutetaan usein sekä kokeillaan eri opiskelualoja, työpaikkoja ja parisuhteita. Vapaus ilman monia aikuisuuden vastuita mahdollistaa keskittymisen itseen. Kuulumattomuuden tunteita voi aiheuttaa kokemus siitä, että on samanaikaisesti sekä nuori että aikuinen. Muotoutuvassa aikuisuudessa tulevaisuuteen suhtaudutaan optimistisesti: kaikki on vielä mahdollista. (Arnett 2004, 7–18; 2006, 7–14; 2015, 9–17.)

Hoikkala ja Paju (2008, 287–292) käyttävät 1990- ja 2000-luvun nuorista vaihtelevasti käsitteitä yksilöllisen valinnan ja yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvi. Aikuistumisen keskeiset kysymykset eivät ole kadonneet, mutta niihin liittyvät valinnan mahdollisuudet ovat lisääntyneet. Toisaalta on myös pakko valita. Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina on traditio, jota ei voi ohittaa: aikuistuvan nuoren on ennemmin tai myöhemmin pohdittava identiteettiä, asumista, opiskelua, työhön ja perheeseen liittyviä kysymyksiä (ks. Giddens 1995). Nuorten refleksiivistä suhdetta aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan leimaa virhevalintojen ja uusien mahdollisuuksien välinen heiluriliike. Nuori saattaa kokeilla hetken aikuisten rooleja, mutta palata takaisin moratoriovaiheeseen etsimään uusia vaihtoehtoja (Jokinen 2014, 268).

Oliver Robinson (2013, 138–139; 2016, 22–23) kuvailee aikuistumista monisuuntaiseksi prosessiksi, jossa tyypillinen kehityskulku on vääräksi koettua valintaa seuraava aikaisä ja uusien mahdollisuuksien kartoittaminen. Robinsonin (2016) mukaan merkittävä osa nuorten kokemista kriiseistä sijoittuu ikävuosiin 25–35. Aikuistumisen kriisejä voidaan ryhmitellä sen mukaan, liittyykö niihin ulossulkeminen vai juuttuminen. Ulossulkemisesta aiheutuvia kriisejä ovat esimerkiksi yksinäisyys, epäonnistuminen tavoitellun opiskelupaikan hakemisessa tai työttömäksi jääminen. Juuttumisen kokemuksia voivat aiheuttaa onneton parisuhde, väärä opiskeluala tai merkityksetön työ. (Robinson 2016, 22–27.)

Pidentynyt nuoruus koskettaa erityisesti korkeakouluopiskelijoita (Aapola & Ketokivi 2005b, 22; Côté 2006, 88–90). Vaikka yhteiskunta patistelee opiskelijoita valmistumaan mahdollisimman nopeasti sekä hankkimaan töitä ja perheen, voi korkeakouluopiskelua pitää keskeisenä yhteiskunnassa sallittuna syynä lykätä aikuistumista. Opiskeluaikaan liitetty käsitys aikuistumisen luvallisesta lykkäytymisestä ei ole historiallisesti ainutlaatuinen. Vuosina 1940–1955 syntyneiden muistoja koulunuoruudesta Suomessa tutkineen Essi Jouhkin (2014, 243–244) mukaan useat aikuiset muistelivat korkeakouluopiskelun

alkamista ”uuden maailman avautumiseksi”, johon liittyi kokemus välitilasta nuoruuden ja aikuisuuden välillä. Jouhki (Mt, 244) tiivistää opiskeluelämän olevan nuoruuden jatkoaikaa.

2.2.2. (Pakko)valintoja riskiyhteiskunnassa

Ulrich Beckin (1992) mukaan työ ja perhe ovat määrittäneet siirtymää aikuisuuteen modernissa. Työ on modernissa ollut elämänkulun selkäranka ja aikuisuuden metafora. Esittäytyessään toisille ihmiset ovat aluksi kertoneet ammattinsa. Ammatti on ollut jotain tuttua ja pysyvää, minkä takia se on tarjonnut turvallisen perustan omalle identiteetille. Pysyvän työn takaama taloudellinen turva on myös ollut keskeinen edellytys oman perheen perustamiselle. (Beck 1992, 131–140; Jokinen 2014, 252–253.) Vakitukselle työlle ja ydinperheelle rakentunut aikuisuus on ollut yksisuuntaisen aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan päätepysäkki. Työn ja oman perheen myötä elämä on ikään kuin tullut valmiiksi.

Beckin (1992) mukaan yksilöllistymiskehitys ja traditioiden purkautuminen ovat johtaneet työlle ja perhe-elämälle perustuneen aikuisuuden normaalibiografian hajoamiseen. Beck kutsuu yhteiskunnallista muutosta siirtymäksi teollisesta yhteiskunnasta riskiyhteiskuntaan. Riskeillä Beck viittaa niin globaaleihin uhkiin, kuten ilmastonmuutokseen, kuin myös yksilön arjen jatkuvuuden kannalta tärkeisiin valintatilanteisiin, joita ovat esimerkiksi rakkautta ja työtä koskevat valinnat. Siirtymässä oleellista on se, että vastuu riskien hallinnasta siirtyy yhteisöltä yksilölle, joka joutuu itse kohtaamaan identiteettinsä ja elämänsä jatkuvuutta uhkaavat tekijät ja pohtimaan niihin ratkaisuja. Riskit edellyttävät refleksiivisyyttä, koska ne kertovat kyllä, mitä pahaa voi tapahtua, mutta eivät tarjoa valmista vastausta siihen, kuinka katastrofit voidaan välttää. (Beck 1992, 21–34, 127–154.)

Työ ei riskiyhteiskunnassa tarkoita pysyvyyttä, vaan jatkuvaa muutoksen uhkaa (Beck 1992, 140–149; Siltala 2007). Työelämän epävarmuudet koskettavat erityisesti vasta työmarkkinoille siirtymässä olevia nuoria. Euroopassa nuorisotyöttömyys on merkittävä ongelma (Knijn 2012, 3–4). Työttömyyden lisäksi epävarmat ja huonoille työehdoille perustuvat pätkätyöt ja silpputyöt ovat yleisiä nuorten keskuudessa. Vaikeudet kiinnittyä pysyvästi työelämään vaikeuttavat nuorten itsenäistymistä ja taloudellisen riippumattomuuden saavuttamista. Lisäksi työn epävarmuudet ruokkivat nuorissa jatkuvaa riskitietoisuutta. (Furlong & Cartmel 2007, 38–70; White & Wyn 2008, 173–190.)

Paradoksaalisesti työelämään siirtymisen lykkääntyminen voi tarkoittaa monen nuoren kohdalla nuoruuden identiteettimotorion lyhentymistä (ks. Ziehe 1991, 57–58). Aikuisuutta tulee suunnitella ennen kuin on kunnolla selvillä omasta identiteetistään ja siitä, mitä elämältään haluaa. Työn epävarmuuteen liittyvät pelot tunkevat nuorten tietoisuuteen kauan ennen kuin siirtymä työelämään on ajankohtainen. Nuori joutuu tekemään tulevaa työllistymistään koskevia valintoja jo peruskoulun päättyessä. Valtaosa nuorista jatkaa opintojaan ammattiopistoon ja lukioon. Koulutuksen yleistymisen myötä keskiasteen tutkinto ei yleensä riitä mihinkään. Seuraavalla hakukierroksella, kun seulotaan opiskelijoita korkeakouluihin, kilpailu on jo huomattavasti kiristynyt. Ahdistus ei hellitä korkeakoulussakaan, koska korkeakoulututkinto ei enää takaa automaattista pääsyä työelämään. Nuorten valintoja vaikeuttaa kokemus siitä, että kaikesta tulee selviytyä yksin. (Siltala 2007, 236–239, 303, 547.)

Epävarmuuksien lisääntyminen kuvaa hyvin myös parisuhteesta ja perheestä käytyä sosiologista aikalaiskeskustelua. Beck ja Beck-Gernsheim (1995) kuvailevat rakkauden normalisoituneen kaaokseksi. Epävarmassa ympäristössä on vaikea rakentaa pysyviä ihmissuhteita. Toiseksi yksilöllistymisen eetos edellyttää, että parisuhde on muutakin kuin sitoutumista ja toiselle uhrautumista. Giddens (1991, 6–7, 88–98; 1992, 58, 96–98) kutsuu puhtaaksi suhteeksi kahden aikuisen välistä keskinäiseen neuvotteluun perustuvaa ihmissuhdetta, joka on luonteeltaan väliaikainen: siinä pysytään vain niin kauan kuin se on molemminpuolisesti tyydyttävä. Avioero on korvannut kuoleman avioliiton purkautumisen yleisimpänä syynä (Pinsof 2002). Kunnes kuolema meidät erottaa taipuu muotoon: kunnes kyllästymme toisiimme.

Odotukset rakkaudesta myöhäismodernissa ovat ristiriitaiset. Parisuhteelta toivotaan turvaa, mutta samanaikaisesti rakastuminen koetaan riskinä (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 192–195). Myöhäismodernin rakkauden mallitarina on romanssin sijaan komedia, johon sisältyy suhdekokeiluja, eroja ja etsintää. Osalle rakkaudesta uhkaa tulla tragedia, jossa omaa kumppania löydy. Nuorten pariutumiseen liittyen Suomessa on toistuvasti uutisoitu miesten ja naisten epätasaisesta maantieteellisestä sijoittumisesta. Nuoret miehet jäävät kotipaikkakunnilleen ja naiset pakkautuvat yliopistopaikkakunnille. Toiseksi sukupuolten välinen koulutuserojen kasvu eriyttää nuorten elämismaailmoja, mikä vaikeuttaa yhteisen tarinan löytymistä parisuhteessa.

Lasten hankkiminen on nykypäivänä monelle valinta, joka täytyy oikeuttaa järkisyin (Ketokivi 2005, 117–120). Perheen perustamisessa tärkeäksi kriteeriksi muodostuu hyvinvoinnin maksimointi. (Beck-Gernsheim 2002, 52–54). Esimerkiksi lapsen hankkiminen liian nuorena ei ole järkevää, koska lapsi voisi olla esteenä vanhempien uratoiveille ja toiseksi vanhempien taloudellinen tilanne ei mahdollistaisi lapselle hyvää lapsuutta. Nuoret näyttävät olevan perhesuunnitelmissaan rationaalisia ja riskitietoisia, koska perheen perustaminen tapahtuu aiempaa myöhemmin. Lapsia ei haluta ennen kuin opinnot on saatettu päätökseen ja paikka työelämässä on vakiinnutettu. (Ketokivi 2005, 117–120.)

Thomas Ziehe (1991, 34–35) puhuu todellisuuden päälletunkevuudesta viitatessaan nuorison sisäistämään ambivalenssiin kokemusmaailmaan, jossa aikuisuuteen liittyvät mahdollisuudet tiedostetaan, mutta samaan aikaan mieleen hiipii epäily siitä, ettei mahdollisuuksia pysty hyödyntämään. Zygmunt Bauman (2002, 79) vertaa mahdollisuuksien kyllästämää elämää herkuista notkuvaan seisovaan pöytään: ruokalajien paljous kiihottaa ruokahalua, mutta kaikkea ei kuitenkaan ehdi maistamaan. Aikuistumisen odotushorisontti virittyy mahdollisuuksien ja riskien väliseksi jännitekentäksi. Nuorilla on mahdollisuus tehdä aiempaa vapaammin ja itsenäisemmin työtä ja rakkautta koskevia valintoja. Toisaalta ajatus siitä, että kaikki voi muuttua hetkessä, tekee sitoutumisesta vaikeaa. Voiko mihinkään enää luottaa?

2.2.3. Pidentynyt nuoruus: kulttuurinen ihanne vai yksilöitymiskehityksen umpikuja?

Jukka Relanderin (2000) mukaan traditioiden purkautuminen myöhäismodernissa on johtanut elämäntien ajallisuuden merkityksen vähenemiseen. Identiteetistä ei enää rakennu ajallisesti etenevää kertomusta, jossa siirrytään ikävaiheesta toiseen. Elämäntien päämäärä ei suuntaudu tulevaan, vaan hetkellisiin läsnäolon kokemuksiin – elämä on tässä ja nyt. Relander käsittelee nuoruutta myöhäismodernin joukkofantasia: ihannetilana, johon on tarrauduttava hinnalla millä hyvänsä. (Relander 2000, 281–287.) Myös Hoikkala (1993) kuvailee ikäjärjestyksen muuttuneen siten, että nuoruus on korvannut aikuisuuden kehityksen normina. Aikuisuuden psyykkinen kypsyyt sekä vakaa ja turvallinen elämä korvautuvat sellaisilla määreillä kuin menettäminen, jämähtäminen ja henkinen kuolema. (Hoikkala 1993, 17, 29, 68–80.)

Pidentyneen nuoruuden kulttuurissa nuoruus nähdään positiivisena ajanjaksona. Aikuisuus elämäntien tavoitteena kyseenalaistetaan kokonaan, tai ainakaan sinne ei haluta kiirehtiä.

(Aapola & Ketokivi 2005b, 22–26; Ketokivi 2005, 101–102). Kaisa Ketokivi (2005) liittää pidentyneen nuoruuden kulttuurin toisiin suuntautuvaan luonnetyyppiin (ks. Riesman ym. 2001, 17–25). Pidentyneen nuoruuden orientaation sisäistäneet nuoret etsivät aikuistumisen malleja vanhemman sukupolven sijaan vertaisryhmästä. Aktiivisen etenemisen ja pitkän tähtäimen tavoitteiden sijaan aikuistuminen on viipyilyä ja hetkellisiä kokeiluja. (Ketokivi 2005, 131.)

Pidentyneeseen nuoruuteen on myös liitetty käsitys nuorten vastuuttomasta juhlinnasta ja aikuisuuden vastuun pakoilusta (Aapola & Ketokivi 2005b, 23). Hedonismi ja hetkessä eläminen eivät välttämättä ole nuorelle aktiivisia valintoja, vaan pakon sanelemia sopeutumiskeinoja elämän epävarmuuteen. Aikuistumisen lykkääminen voi osalle nuorista olla tulevaisuutta koskevan pelon ja ahdistuksen hallintaa. Juha Siltalan (2013, 231) mukaan aikuisuus näyttäytyy monelle nuorelle leikin ja huolettoman elämän loppumisena. Hoikkala (1993, 250–252) puhuu institutionaalisen aikuisuuden kriisistä: aikuisuuteen ei voi enää yksiselitteisesti liittää sellaisia määreitä kuin järkevyyt, kypsyyt, ennustettavuus ja turvallisuus. Nuoruuden kaaos on siirtynyt aikuisuuteen. Aikuisuuden kulttuurisen mallitarinan kriisiytymisen takia nuoren voi olla vaikea säilyttää usko siihen, että myrskyisää nuoruutta seuraa turvallinen aikuisuus.

Siltala (2013) esittelee lukioikäisten aikuistumisprosessia Yhdysvalloissa tutkineen Michael Kimmelin näkemyksiä nuorten miesten jämähtämisestä jätkien maailmaan, mikä toimii pakopaikkana aikuisuudelta. Aikuisuudessa odottaa ainoastaan jatkuvien valintojen paine, lisääntyvien vastuiden kahleet, uuvuttava ja epävarma työ sekä todennäköiseen avioeroon päättyvä tukahduttava perhe-elämä. Aikuisuuden tuomat todennäköiset pettymykset uhkaavat nuorten miesten sisäistämää suorituksiin sidottua maskuliinista identiteettiä. Jättäytyminen jätkien maailmaan tarkoittaa hauskanpidon jatkumista ja tulevaisuuden uhkien kieltämistä. (Siltala 2013, 364–368.)

Giddens (1990; 1991) käyttää käsitettä ontologinen turvallisuus kuvaamaan luottamuksen tunnetta, joka liittyy yksilön kokemukseen oman identiteettinsä samuudesta ja jatkuvuudesta sekä ulkoisen ympäristön pysyvyydestä ja ennustettavuudesta. Esimoderneissa yhteiskunnissa suku, yhteisö, uskonto ja traditiot ovat kyenneet tuottamaan ennustettavan ja pysyvän ympäristön, joka mahdollisti rutiineille rakentuvan elämäntavan. Traditioiden ylläpitämät rutiinit ovat mahdollistaneet tulevaisuuden palauttamisen osaksi menneisyyttä. Myöhäismodernissa traditiot ovat menettäneet tulevaisuutta kolonisoivan luonteensa, ja

ontologisen turvallisuuden ylläpitämisestä on tullut jatkuva haaste. (Giddens 1990, 92–111; 1991, 35–69.)

Giddensin käsitys ontologisesta turvallisuudesta perustuu suurelta osin psykoanalyttiseen kehitysteoriaan. Sigmund Freud (1972) kuvailee teoksessaan *Ahdistava kulttuurimme*, miten moderni kulttuuri ohjaa yksilöä välittömän mielihyvän tavoittelusta kohti itsekontrollia. Luopumalla täydellisestä vapaudesta yksilö ostaa itselleen turvaa (Mt., 48). Freudin minuuden kehitysteoriassa yksilö sisäistää kulttuurin arvot ja normit, minkä seurauksena niistä poikkeaminen aiheuttaa ahdistusta ja syyllisyyden tunteita. Kulttuuri toimii ankaran isän tapaan samanaikaisesti rajoittavana ja turvaa tuovana.

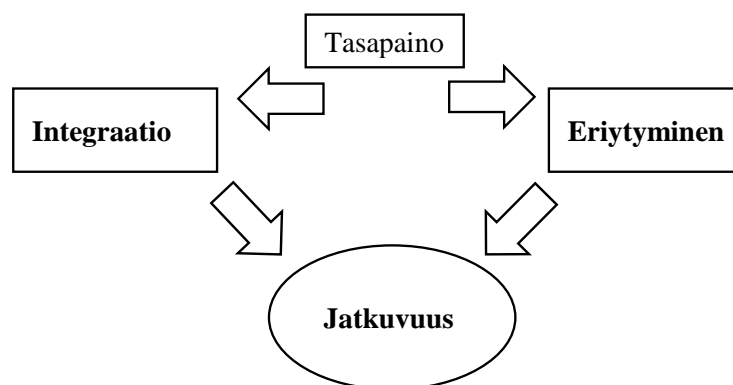
Siirtymää modernista myöhäismoderniin voi tarkastella siirtymänä ahdistavasta kulttuurista narsistiseen kulttuuriin. Traditioiden purkautumisen voi tulkita tukahduttavan yliminän heikentymisenä: ankarasta isästä on tullut välinpitämätön. Modernissa aikuistumisen kriisin ratkaisun perusta on ollut asettumisessa osaksi yhteiskunnan normatiivista järjestystä, jolloin aikuisuudelle on saatu ulkoinen tunnustus. Myöhäismodernissa aikuisuuden ulkoisia tunnustuksia ei ole yhtä helposti saatavilla. Ulkoisten normien heikentymisestä ja epäselvyydestä voi seurata tilanne, jossa välinpitämättömyys sisäistetään osaksi itseä eikä omilla valinnoilla koeta olevan enää mitään merkitystä. Yksilö taistelee merkityksettömyyden tunteita vastaan etsimällä jatkuvasti tunnustusta omasta kelpaavuudestaan ulkomaailmasta. (Ziehe 1991, 101–129.)

Traditioiden korvautuminen minuuden refleksiivisellä projektilla johtaa siihen, että häpeä korvaa syyllisyyden myöhäismodernin keskeisenä häiriötilana. Häpeää on syyllisyyttä vaikeampi hallita, koska häpeä ei liity tekoihin, vaan kokemukseen oman minuuden riittämättömyydestä. (Giddens 1991, 64–69, 155, 178.) Christopher Lasch (1979) tulkitsee, että ulkoisten pysyvyyksien katoaminen pakottaa yksilön kääntymään itseensä. Autenttisesta yksilöllisyydestä tulee kuori, joka katkoo yksilön pysyvät siteet ulkomaailmaan ja jättää hänet huutamaan yksin narsistista nälkäänsä. Hedonismi on Laschin mukaan ainoastaan tapa paeta sisäisiä tyhjiyden ja arvottomuuden tunteita. (Lasch 1979, 27–51.) Näin ollen pidentyneen nuoruuden kulttuurissa voi olla kyse haluttomuuden sijaan kyvyttömyydestä aikuistua.

2.3. Aikuisen identiteetin yhteiskunnallisten ehtojen historiallinen vaihtelu

James Côté ja Charles Levine (2002; 2016) ovat kehittämässään sosiaalishistoriallisessa identiteettimallissa pyrkineet yhdistämään psykologisia (Erikson 1968; 1980; 1982; Marcia 1966) ja sosiologisia (Giddens 1991; Goffman 1959; Mead 1934; Riesman ym. 2001) identiteetin muodostumista ja ylläpitämistä käsitteleviä teoretisointeja. Sosiaalishistoriallisen identiteettimallin tavoitteena on kuvata yksilön refleksiivisyyden ja sosiaalisten rakenteiden välistä vastavuoroista suhdetta aikuisen identiteetin muodostumisen ja ylläpidon prosessissa. On syytä korostaa, että mallissa on kyse ideaalityypeistä. Malli soveltuu mielestäni hyvin, kun halutaan tarkastella yksilön identiteetin kehityksen sijaan kulttuurissa eri aikakausina vakiintuneita tapoja merkityksellistää aikuisen identiteettiä ja identiteetin kehitystä.

Aikuisen identiteetti koostuu kolmesta osa-alueesta: sosiaalisesta identiteetistä, persoonallisesta identiteetistä ja egoidentiteetistä. Sosiaalinen identiteetti integroi yksilön osaksi yhteisöjä, yhteiskuntaa ja kulttuuria. Sosiaaliseen identiteettiin kuuluvat sisäistetyt ryhmäjäsenyydet ja sosiaaliset roolit. Persoonallinen identiteetti on yksilöllisyyttä tuottava identiteetin komponentti, joka määrittää sitä, miten yksilö kiinnittyy ympäristöönsä ja toimii siinä (ks. Riesman ym., 2001, 3). Egoidentiteetissä yhteenkuuluvuus ja yksilöllisyys yhdistyvät muodostaen kokemuksen itsestä ja oman identiteetin jatkuvuudesta. Toimiva ego on luonteeltaan refleksiivinen, mikä viittaa yksilön kykyyn havainnoida sosiaalista ja persoonallista identiteettiään objekteina (ks. Giddens 1991; Mead 1934). Identiteetin osa-alueiden eroja voi konkretisoida työhön liittyvällä esimerkillä: ammattiasema kertoo mitä tehdään, persoonallisuus vaikuttaa siihen, miten tehdään ja egoidentiteettiin liittyvä kysymys on, millä tavalla työ koetaan merkityksellisenä. (Côté & Levine 2002, 8–9; 2016, 3–19.)

Kuva 1 Identiteetin osa-alueet (Côté & Levine 2016, 9)

Esimoderneissa yhteisöissä aikuisen sosiaalisen identiteetin painoarvo on ollut korostunut. Aikuistumisprosessi on tapahtunut ulkoa ohjautuvasti nuoren omaksuessa passiivisesti aikuisen sosiaalisen roolin. Aikuistumisen siirtymän standardoitua luonnetta on tuettu siirtymäriittien avulla. Persoonallinen identiteetti on esimodernissa sulautunut osaksi sosiaalista identiteettiä. Kollektiiviset traditiot ovat ylläpitäneet egoidentiteetin jatkuvuutta ja samuutta, minkä takia tarve refleksiivisyyteen on ollut vähäinen. Koska yksilö ja yhteisö ovat olleet yhtä, yhteisön anomisesta tilasta on seurannut samanaikaisesti yksilön identiteetikriisi. (Côté 2000, 121–124; Côté & Levine 2002; 126–131; 2016, 24–31.) Identiteetin tasapainoa ovat esimoderneissa yhteisöissä uhanneet myös perinteestä poikkeaminen ja siihen liittyvä sosiaalisen häpäisyn pelko (Riesman ym. 2001, 24).

Moderneissa yhteiskunnissa aikuisen identiteetin muodostumisen prosessi perustuu lapsuudessa ja nuoruudessa sisäistettyihin yhteiskunnan arvoihin ja normeihin. Nuori ei kuitenkaan passiivisesti omaksu aikuisen identiteettiä, vaan pyrkii sisäistettyjen arvojen ja normien puitteissa yksilöllisten valintojen tekemiseen ja oman yksilöllisyyden aktiiviseen etsimiseen. Aikuistumisen pääteasema modernissa on moratoriovaiheen kautta saavutettu aikuisen identiteetti. (Côté 2000, 121–124; Côté & Levine 2002; 126–131; 2016, 24–31.) Modernissa identiteetikriisi on normativinen osa aikuistumisen siirtymään sisältyvää moratoriovaihetta (Côté 2000, 124). Identiteettiä koskevan etsinnän lisäksi modernissa identiteetikriisejä aiheuttaa sisäistettyjen arvojen ja normien vastaisesta toiminnasta seuraava syyllisyys. (Riesman ym. 2001, 14–17, 25).

Myöhäismodernissa korostuu yksilön refleksiivinen kyky ylläpitää egoidentiteetin samuutta ja jatkuvuutta tilanteessa, jossa traditioiden ja auktoriteettien tilalla on ainakin näennäinen valinnanvapaus. Aikuisen identiteetti ei perustu vakiintuneisiin normeihin, vaan tilanteeseen ympäristön hyväksyntään. Côté ja Levine esittävät, että Erving Goffmanin (1959) käsitys minuuden jatkuvasta näyttelemisestä vaihtuvilla sosiaalisen elämän näyttämöillä kuvaa hyvin aikuisen identiteetin tilaa myöhäismodernissa. Goffmanin (1959) termin aikuisuus on myöhäismodernissa jatkuvaa vaikutelman hallintaa. Toisin sanoen aikuistumisprosessille ei ole osoitettavissa selkeää päätepistettä. Saavutetun aikuisen identiteetin korvaa jatkuva identiteettimoratorio. (Côté 2000, 123–124; Côté & Levine 2002, 63–65, 126–131; 2016, 24–31.) Toisiin suuntautuvan sosiaaliluonteen tyyppikriisiksi Riesman ym. (2001, 24–25) nimeävät diffuusin ahdistuksen, jota ruokkii epävarmuus. Myöhäismodernin aikuisen identiteetin tyyppikriisiä on kuitenkin vaikea määritellä, koska kysymys normaalista aikuisuudesta on hämärtynyt (Côté 2000, 123; Côté & Levine 2002, 65). Näkökulmasta

riippuen aikuistumispolkujen moninaistuminen johtaa identiteettikriisin katoamiseen tai jatkuvaan identiteettikriisiin.

Taulukko 2 Aikuisen identiteetin ideaalityypit (mukailtu ja yhdistelty: Côté 2000, 123; Côté & Levine 2002, 124; 2016, 24)

	Esimoderni	Moderni	Myöhäismoderni
Sosiaalinen identiteetti (aikuisen asema yhteiskunnassa)	Ulkoa annettu	Hankittu	Projekti
Persoonallinen identiteetti (käyttäytymistyyli)	Traditiosta ohjautuva	Sisältä ohjautuva	Toisiin suuntautunut
Egoidentiteetti (elämän tarkoituksen ja jatkuvuuden kokeminen)	Omaksuttu	Saavutettu	Moratorio/diffuusio
Identiteettikriisin tyyppi	Anominen kriisi	Kehityskriisi	?

2.4. Nuorten tulkintoja aikuisuudesta ja aikuistumisesta

Käsittelin edellisessä osiossa psykologiassa ja sosiologiassa vakiintuneita tapoja merkityksellistää aikuisuutta ja aikuistumista. Siirryn tässä osiossa tarkastelemaan, niitä moninaisia tapoja, joilla nuoret itse määrittelevät aikuistumisprosessia. Nuorten aikuistumistulkintoja analysoimalla Bergerin ja Luckmannin (1994) kuvaama sosiaalisen todellisuuden dialektinen prosessi alkaa hahmottua. Edellä esittelemäni psykologiset ja sosiologiset aikuistumisteoriat palautuvat empiirisiin havaintoihin nuorisosta. Vastaavasti nuoret tukeutuvat omissa aikuistumistulkintoissaan objektivoituneisiin tapoihin merkityksellistää aikuisuutta ja aikuistumista.

2.4.1. Aikuistumisen sisäiset ja ulkoiset kriteerit

Aikuistumisen psykologisoitumista painottavien teoreetikoiden mukaan elämäntapojen yksilöllistymisen ja aikuisten sosiaalisten roolien hämärtyksen takia nuoret määrittelevät aikuisuutta aiempaa enemmän psyykkisten kriteerien avulla. Amerikkalaisnuorten aikuistumiskäsityksiä tutkineen Arnettin mukaan kolme keskeisintä nuorten mainitsemaa kriteeriä aikuisuudelle ovat vastuun ottaminen itsestä, itsenäinen päätöksenteko ja taloudellinen riippumattomuus (Arnett 2004, 15, 209; 2006, 12; 2015, 15, 313–317). Nuoret ovat maininneet vastuun, itsenäisyyden ja taloudellisen riippumattomuuden olevan kolme tärkeintä aikuisuuden kriteeriä myös uudemmissa amerikkalaisten (Nelson & Luster 2016, 423) ja eurooppalaisten nuorten (Žukauskienė 2016, 9–11) aikuistumiskäsityksiä kartoittavissa tutkimuksissa. Myös suomalaisnuoret korostavat psykologisten tekijöiden merkitystä aikuisuuden kriteereinä. Suomalaisnuorten aikuistumiskäsityksiä tutkineen Jukka Raitasen (2001a, 203–204) mukaan nuorten puheessa korostuu voimakas itse pärjäämisen eetos ja oman arvomaailman mukaan eläminen.

Vastuu, itsenäisyys ja taloudellinen riippumattomuus linkittyvät aikuisuuden ulkoisiin tunnusmerkkeihin, kuten omaan asuntoon, vakituiseen työhön ja oman perheen perustamiseen (Aapola & Ketokivi 2005b, 19–20). Tästä syystä havainnot aikuisuuden

kategorian psykologisoitumisesta nuorten keskuudessa voivat olla liioiteltuja. Aikuistumiseen liitettyjä sisäisiä ja ulkoisia kehityskulkuja on käytännössä melko hankala erottaa toisistaan. Omaa asuntoa, työtä ja perhettä voidaan tarkastella vastuuntunnon ja itsenäistymisen näkyvinä seurauksina. Toisaalta aikuisuuden ulkoiset tunnusmerkit voivat myös edeltää psyykkistä aikuistumiskehitystä. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi yllättävä vanhemmuus, joka pakottaa kehittämään vastuuntuntoa.

Suomalaisnuorten keskuudessa lapsuudenkodista irtautuminen noin 20-vuotiaana on itsestään selvä normi (Salonen 2005, 74–75). Omaan asuntoon liitetään käsitys ”omasta tilasta”, johon kytkeytyy kokemus itsenäisyydestä ja vapaudesta. Itsenäistyminen tarkoittaa monen nuoren kohdalla elämää köyhyysrajan alapuolella, mutta monet ovat valmiit maksamaan omasta tilasta sen hinnan. Nuorille itsenäinen asuminen on myös konkreettinen todiste kyvystä pärjätä yksin. (Raitanen 2001b, 97–104; Salonen 2005, 74–87.) Itsenäistyminen ei kuitenkaan tarkoita täydellistä irtautumista omista vanhemmista. Nuoret ovat usein riippuvaisia vanhemmistaan taloudellisesti, emotionaalisesti sekä sosiaalisesti vielä senkin jälkeen, kun ovat muuttaneet pois kotoa. Monet nuoret kertovat ymmärtäneensä vasta lapsuudenkodista pois muutettuaan, kuinka tärkeitä omat vanhemmat ovat. Kotoa pois muuttamista seuraa nuorten mukaan parempi suhde omiin vanhempiin – ei suhteen katkeaminen. (Arnett 2004, 47–60; 2015, 49–70; Jokinen 2014, 259; Lahelma & Gordon 2008.)

Lahelman ja Gordonin (2008) mukaan vanhemmat ja itsenäistyvät nuoret käyvät neuvottelua hoivan ja kontrollin tasapainosta. Vanhempien tukea arvostetaan, koska se koetaan turvaverkoksi, joka ottaa kiinni, jos kyky itsenäisyyteen syystä tai toisesta hetkellisesti katoaa. Vanhempien tuki voi kuitenkin kääntyä nuorten kokemuksissa kontrolloivaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa nuori on selontekovelvollinen vanhemmilleen siitä, mihin on vanhemmilta saadut rahat käyttänyt. Lahelma ja Gordon muistuttavat, että aikuistuvan nuoren ja vanhemman riippuvuus on usein luonteeltaan keskinäisriippuvuutta: myös nuoret tukevat monin tavoin vanhempiaan. (Lahelma & Gordon 2008.)

Suomalaisnuorten työhön liittyviä asenteita ja odotuksia tutkinut Elisa Kylkilahti (2014) huomauttaa, että Suomessa työnteko on vakiintunut kulttuuriseksi normiksi. Ilman työtä ihminen ei ole mitään. Työn avulla nuori voi kokea olevansa pärjäävä ja osa yhteiskuntaa. Työn avulla on myös mahdollista ylläpitää taloudellista riippumattomuutta suhteessa omiin vanhempiin ja yhteiskuntaan. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan suostu mukautumaan yhteisön

odotuksiin. Kylkilahti ryhmittelee nuorten työelämää koskevat puhettavat kolmeen luokkaan: toteuttajiin, epäonnistujiin ja irtautujiin. Toteuttajan positiossa työ kuvataan luonnollisena ja tavoiteltavana aikuistumisen ehtona. Epäonnistujapositiossa työtä pidetään aikuisuuden normina, mutta normin mukainen toiminta ei onnistu. Irtautujapositiossa työn merkitys aikuisuuden mittana kyseenalaistetaan. Kylkilahti korostaa, että yksittäinen nuori voi liikkua puheessaan useassa positiossa. (Kylkilahti 2014.)

Itse pärjäämisen eetokseen pohjautuen nuoret saattavat kuvata aikuistumista matkaksi, johon kuuluu sisältyä pettymyksiä. Aikuistuminen ei voi olla mukavaa, vaan se on ansaittava kärsimällä. Ongelmista voidaan jopa olla ylpeitä: ”selviydyin ihan yksin”. (Raitanen 2001a, 204; Salonen 2005, 83–86.) Nuoret saattavat esimerkiksi kuvata ensimmäisiä kesätyökokemuksiaan siten, että työ ei ollut nautinnollista, muttei sen kuulukaan olla (Kylkilahti 2014, 207–208). Kivikkoinen aikuistumispolku tukahduttaa yksipuoliset fantasiat ja opettaa näkemään maailman kokonaisuutena, jossa on sekä hyvää että pahaa. Kärsimyspuheessa huokuu protestanttisen etiikan henki sekä psykoanalyttisen teorian näkemys psyykkisestä kypsyydestä kykyinä sietää pettymyksiä ja käsitellä niitä rakentavasti.

Frank Furedin (2004) mukaan psykologisesta sanastosta on tullut keskeinen itsemäärityksen ja -ilmaisun resurssi. Vilpitön tunneilmaisu ja autenttisuus ovat ihailtavia ominaisuuksia. Toisaalta tunteita tulee osata ilmaista oikein – impulssikontrollin menettäminen on lapsellista. Sinikka Aapola (2005) kuvaa nuorten aikuistumispuhetta käsittelevässä tutkimuksessaan hienojakoisia erontekoja, joiden avulla nuoret psykologisen repertuaarin sisällä määrittelevät aikuisuutta. Nuoret erottavat toisistaan kognitiivisen ja emotionaalisen kypsyyden. Kokemus tiedollisesta kyvykkyydestä ei ole riittävä aikuisuuden kriteeri, vaan aikuisuus koetaan ennen kaikkea kyvyksi omien tunteiden hallintaan. (Aapola 2005, 273–274.)

Vakituisen parisuhteen merkitys aikuisuuden mittana on hämärtynyt. Nuoret eivät suhtaudu seurusteluun prosessina, jonka tulee edetä suoraviivaisesti sitoutumiseen ja avioliittoon. Yksisuuntaisen perheellistymisprosessin sijaan rakkaudessa on kyse kokeiluista. Avioliiton merkitystä aikuisuuden siirtymänä ei kielletä, mutta sitä ei pidetä samalla tavalla normatiivisena kuin ennen. Nuoret eivät koe, että avioitumisen pitäisi tapahtua tarkasti tiettyyn ikään mennessä. Kronologisen iän sijaan aikuistumisen oikea järjestys korostuu: naimisiin kuuluu mennä vasta sitten, kun oma elämäntilanne on vakiintunut, mikä tarkoittaa

monelle oman identiteetin selkiytymistä ja vakituista työtä. (Arnett 2004, 73–117; 2015, 83–141.)

Naisille vanhemmuus on tärkeä aikuisuuden kriteeri. Aapolan (1999, 339–340) mukaan tytön aikuistuminen on äidiksi tulemista. Naisten ja miesten eron tulevaan vanhemmuuteen valmistautumisessa voi kärjistää siten, että naiset aloittavat vauvasta haaveilun usein jomelko nuorena, kun taas miehet ryhtyvät pohtimaan tulevaa vanhemmuutta vasta, kun oma kumppani on raskaana (Sevón & Huttunen 2004, 138). Perheen perustaminen kuvataan kulttuurissa usein naisen projektina, mikä ilmenee miesten puheessa isäksi tulemisesta velvollisuuden täyttämisenä ja alistumisena naisen toiveisiin yhteisestä lapsesta (Eerola & Mykkänen 2014a, 14; Mykkänen 2014; Sevón & Huttunen 141). Viime vuosikymmeninä isyydestä on tosin käyty aiempaa monipuolisempaa keskustelua (ks. Aalto & Kolehmainen 2004; Eerola & Mykkänen 2014b; Huttunen 2001).

Vanhemmuus on aikuistumisen viimeinen askelma, johon ei tule kivuta ennen kuin kaikki muut sisäiset ja ulkoiset aikuistumisen ehdot ovat täyttyneet (Ketokivi 2005, 119–120; Mykkänen 2014, 35; Niemelä 2005, 173). Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukaisesti oma elämä tulee saada valmiiksi ennen kuin sen voi jakaa toisen kanssa. Suomalaisnuorille itsenäinen asuminen edeltää perhe-elämää: ennen kuin kyetään ottamaan vastuu toisesta, tarvitaan oma tila, jossa opitaan ottamaan vastuu itsestä (Salonen 2005, 89–91). Vastuuntunnon kehittymisen lisäksi suomalaisnuoret pitävät perheellistymisen ehtoina oman identiteetin selkiytymistä ja riittävää impulssikontrollia (Ketokivi 2005, 111–113). Työn mukanaan tuomaa taloudellista vakautta perheellistymisen ehtona korostavat erityisesti miehet (Kokkonen 2004, 280).

Oman perheen perustaminen eroaa muista aikuistumisen ulkoisista ehdoista siinä, että se koetaan edelleen pysyväksi ja peruuttamattomaksi tapahtumaksi. Vanhemmaksi tulon peruuttamaton luonne näkyy nuorten aikuistumispuheessa riskitietoisuutena. Perheen perustamista tulee pohtia ja harkita tarkoin. Toisaalta nuoret tiedostavat, ettei tulevaisuutta voi täysin ennalta kontrolloida. Rationaalisuuden rinnalla perusteluja oman perheen perustamiselle haetaan vertaisryhmästä ja omista tunteista. Ystäväpiirissä kuullut vauvauutiset saattavat kannustaa oman perheen perustamiseen. Myös omien tunteiden kuuntelun merkitystä korostetaan. Nuoret toteavat, ettei koskaan voi täysin tietää, milloin on valmis vanhemmaksi – pitää luottaa tunteisiin. (Ketokivi 2005, 117–130.)

2.4.2. Aikuistumisen ambivalentti luonne nuorten kokemusmaailmassa

Monelle nuorelle mielikuva aikuisuudesta perustuu edelleen käsitykseen turvallisesta ja ennustettavasta elämästä, jonka keskeisiä areenoita ovat työ ja perhe. Pidentyneessä nuoruudessa on tyypillistä kokemus sijoittumisesta nuoruuden ja aikuisuuden väliin. 18–30-vuotiaat ovat usein saavuttaneet jo monia aikuisuuden kriteerereitä. He ovat juridisesti aikuisia ja iso osa heistä on muuttanut omaan kotiin. Toisaalta pidentyneessä nuoruudessa kiinnittyminen työelämään ja perheen perustaminen lykkääntyvät. (Arnett 2004, 3–15, 216–227; 2006, 11–12; 2015, 7–15, 321–323.)

Pidentynyt nuoruus koetaan monella tavalla mukavaksi elämänvaiheeksi, josta ei haluta kiirehtiä pois. Parhaimmillaan pidentyneessä nuoruudessa yhdistyvät nuoruuden ja aikuisuuden parhaat puolet: vapaus ja itsenäisyys ilman liiallista vastuuta (Aapola & Ketokivi 2005b, 23). Arnett (2004, 12–14; 2015, 13–14) puhuu minäkeskeisyyden ajanjaksosta, jolloin vähäisten sidosten ja vastuiden takia nuoren on mahdollista keskittyä täysin itseensä ja omaan elämäänsä. Nuoruudessa koetaan positiivisena myös se, että elämä on vasta edessä: kaikki on vielä mahdollista (Arnett 2004, 16–17; 2015, 15–17).

Nuoret saattavat kokea asettumisen osaksi aikuistumisen kulttuurista mallitarinaa alistumiseksi yhteiskunnan pakottamaan muottiin. Turvan ja kestävyuden lisäksi aikuisuuteen liitetään käsitys vaihtoehdottomuudesta ja itsenäisyyden menettämisestä (Arnett 2004, 5–6, 216–227; 2015, 7). Nuorten aikuisuutta kritisoivissa tulkinnoissa aikuisuus on hauskanpidon loppumista ja jämähtämistä paikalleen. Työelämä saatetaan kokea pakkotyöksi, joka tukahduttaa mahdollisuudet itsen toteuttamiseen. Lisääntyneet vastuut kahlitsevat. Kun on parisuhde ja oma perhe, ei voi enää mennä ja tulla, miten huvittaa. (Jokinen 2014, 264–267.)

Pidentyneeseen nuoruuteen ja tulevaan aikuisuuteen liittyy paljon epävarmuuksia ja huolia. Työ on monelle nuorelle tärkeä haave, mutta samalla työelämän epävarmuus ahdistaa (Kylkilähti 2014, 203–209). Työttömyys on suomalaisnuorten eniten mainitsema tulevaisuutta koskeva pelko (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016, 165–166). Sitoutumista seurustelusuhteeseen voi varjostaa eroamisen pelko (Arnett 2004, 112–115; 2015, 136–139). Aikuiselämän epävarmuus näyttäytyy nuorten tulevaisuutta koskeissa toiveissa ja odotuksissa epämääräisenä pohdiskeluna. Opiskelijaelämän jälkeinen aika on jotain sellaista, josta ei voi etukäteen tarkasti tietää. Pidentynyt nuoruus on samanaikaisesti lyhytjännitteistä ja pitkälle tulevaisuuteen kurkottavaa Nuorten tulevaisuusorientaatiota

leimaa ambivalenssi hetkessä elämisen ja tulevasta aikuisuudesta murehtimisen välillä. (Jokinen 2014, 264–269.)

Vaikka aikuisuuteen liitetään monia negatiivisia tekijöitä ja uhkakuvia, on se monelle nuorelle kuitenkin päämäärä, jota kohti pyritään. Monet nuoret haaveilevat edelleen ”siitä tavallisesta aikuisuudesta”, johon kuuluvat vakituinen työ, avioliitto ja oma perhe (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016; Arnett 2004, 6; 2015, 6–7). 15–29-vuotiaiden suomalaisnuorten tulevaisuuden haaveita kartoittaneessa vuoden 2016 Nuorisobarometrissa korostuivat työhön ja perhe-elämään liittyvät haaveet ja toiveet. Työhön liittyvissä unelmissa painotettiin työn mielekkyyttä sekä työn ja vapaa-ajan tasapainoa. Perhe-elämään liittyvissä toiveissa nuoremmat vastaajat haaveilevat ensisijaisesti parisuhteesta, mutta vastaajien iän lähentyessä 30-vuotta myös toiveet omista lapsista lisääntyvät. Perhe-elämään liittyvät toiveet ovat yleisiä erityisesti naisilla. Kulttuurisen mallitarinan mukaisesta aikuisuudesta aloilleen asettumisena kertoo myös nuorten haave omasta asunnosta. (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016, 162–164.)

Aikuistumisen kulttuurisesta mallitarinasta poikkeaa nuorten suuri matkustushalukkuus. Suomalaisnuorista matkustelu on naisille kolmanneksi yleisin ja miehille neljänneksi yleisin tulevaisuutta koskeva unelma. Matkustelun voi katsoa olevan osa pidentyneeseen nuoruuteen liittyvää vapauden ja etsinnän aikaa. Pidentyneessä nuoruudessa halutaan elää kokemusrikasta elämää vielä, kun se on mahdollista. (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016, 162–163.) Nuorten matkustushalukkuudessa kiteytyy metaforisella tavalla käsitys aikuistumisesta matkana (ks. Hoikkala 1993, 243–244). Matkustelevat nuoret ovat löytöretkeilijöitä, jotka etsivät uusia mantereita sosiaalisesta ympäristöstään ja omasta psyykestaan.

Aikuistumisen ambivalenssi rakentuu toiveeseen turvasta ja kestävydestä sekä samanikaiseen pelkoon vaihtoehdottomuudesta ja itsenäisyyden menettämisestä (Arnett 2004, 6; 2015, 323–324). Aikuistumisen refleksiivisessä projektissa keskeinen kysymys näyttää liittyvän vapauden ja vastuun ambivalenssin ratkaisemiseen. Raitasen (2001a) mukaan vapauteen liittyviä valinnanmahdollisuuksia sekä valintojen vastuullista tekemistä voidaan tarkastella elämänhallintana. Elämänhallinnassa yhdistyvät yksilön sisäiset kyvyt itsekontrolliin, vastuunottoon, valintojen tekemiseen, joustavuuteen ja epävarmuuden sietämiseen sekä elämänhallinnan institutionaalisten keinojen kartuttaminen – kuten

esimerkiksi koulutuksen ja työn hankkiminen – jota voidaan tarkastella ulkoisena elämäntilanteena. (Raitanen 2001a, 205.)

Raitanen (2001a) tyypittelee nuorten mahdollisista aikuistumista koskevista orientaatioista elämäntilanteen nelikentän, jonka avulla voi etsiä vastauksia siihen, mitä yhteiskunnan odotukset ja aikuisen asema merkitsevät nuorelle. Elämäntilanteen nelikenttä tarjoaa nuoren toimijuutta korostavan näkökulman rakennelähtöiseen aikuisen identiteettien ideaalityypittelyyn, jonka esittelin aiemmin (ks. s. 23: Taulukko 2). Raitasen tyypittely tulee melko lähelle Marcian (1966) identiteetin muotoutumisen tasoja kuvaavaa teoriaa. Uusintava identiteetti vastaa omaksuttua, hedonistinen diffuusia, uudistava moratoriota ja vastuullinen saavutettua identiteettiä. Raitanen ei kuitenkaan aseta elämäntilanteen identiteettejä hierarkkiseen järjestykseen, kuten Marcia. Toiseksi Raitanen korostaa, ettei nuoria voi sijoittaa vain tiettyyn tyyppiin kuuluvaksi.

Uusintavassa identiteetti-positiossa aikuistumista kuvaillaan aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukaiseksi kehitystarinaksi, jonka päätepisteenä on työ- ja perhe-elämästä koostuva valmis ja turvallinen aikuisuus. Vastuullisuuden identiteetti-positiossa kiinnitytään uusintavan tavoin aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan, mutta aikuisuuden ulkoisten ehtojen rinnalla korostetaan aikuisuutta psyykkisinä kykyinä, kuten vastuun kantamisena itsestä ja toisesta sekä välittömän tarpeentyydytyksen siirtämisenä ja pitkäjänteisenä suunnitteluna. Hedonistisessa identiteetti-positiossa käsitys aikuisuudesta kehityksen tavoiteltavana päätepisteenä kyseenalaistetaan. Nuoruus on vapauden ja nautinnon aikaa, jota ei tule hukata liialliseen tulevaisuuden suunnitteluun – elämä on hetkessä. Uudistavassa identiteetti-positiossa aikuisuuden ulkoisia edellytyksiä ei oteta annettuna, mutta päämäärättömän ajatelmien sijaan korostetaan aktiivista identiteettityötä sekä itsen toteuttamista. (Raitanen 2001a, 208–214.)

Taulukko 3 Elämäntilanteen identiteetit (Raitanen 2001a, 208)

	Tilanteeseen mukautuva	Tilanteeseen vaikuttava
Sisäinen itsensä toteuttaminen	Hedonistinen	Uudistava
Ulkoinen itsensä toteuttaminen	Uusintava	Vastuullinen

2.5. Yhteenveto

Tarkastelin tässä luvussa, millaisia muutoksia aikuisen kategoriassa sekä normatiivisissa aikuistumiskäsityksissä on tapahtunut eri yhteiskuntavaiheissa. Kulttuuristen odotusten

mukainen aikuistumisprosessi on muuttunut esimodernin lapsuuden ja aikuisuuden välisestä siirtymäriitistä modernin useita vaiheita sisältäväksi siirtymien sarjaksi. Myöhäismodernissa tulkinnat aikuistumisen lykkääntymisestä ja yksilöllistymisestä ovat käynnistäneet keskustelun aikuistumisprosessin kulun ja päämäärän hämärtymisestä. Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina oikeana tapana aikuistua sekä aikuisuus elämäkulun normina ja huippukohtana on kyseenalaistettu.

Esittelin nuorten omia tulkintoja aikuisuudesta ja aikuistumisesta. Nuoret hallitsevat hyvin aikuistumisen kulttuuriset odotukset. Käsitys aikuistumisesta kiitoratana, joka kulkee kotoa itsenäistymisen ja työelämään kiinnittymisen kautta oman perheen perustamiseen, on vahva nuorten sisäistämä aikuistumisen malli, johon omaa aikuistumista peilataan. Kimmo Jokinen (2014, 251) huomauttaa, että tavat kuvata todellisuutta muuttuvat hitaammin kuin todellisuus. Nuoret eivät kuitenkaan passiivisesti sisäistä aikuistumisen kulttuurisia malleja, vaan heillä on myös kyky arvioida niitä kriittisesti.

Aikuistuvan nuoren kokemusmaailmaa leimaa monella tavalla ristiriitaisuus. Pidentynyttä nuoruutta elävä jää anomaliaksi nuoruuden ja aikuisuuden kategorioiden rajalle. Kokemus siitä, että on samanaikaisesti nuori ja aikuinen on tyypillinen (Arnett 2004, 14–15, 216–218; 2006, 11–12; 2015, 14–15, 321–323). Aikuistuminen on omien tavoitteiden ja ulkoisten odotusten sovittelua (Raitanen 2001a, 204–206). Harva nuori asettuu kivuttomasti aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan edellyttämään muottiin. Kulttuurisia malleja vastaan kapinoidaan, mutta aikuisuudessa nähdään myös paljon hyvää ja tavoiteltavaa. Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina kääntyy monen nuoren ajatuksissa arvostelun kohteesta tulevaisuuden odotushorisontteja rakenteistavaksi toiveeksi, joka halutaan joskus elää todeksi. Aikuisuus on nuorille kyllä, muttei vielä (Arnett 2004, 6; 2015, 7).

3. TARINALLINEN NÄKÖKULMA AIKUISTUMISEEN

Jerome Brunerin (1986) mukaan todellisuutta voidaan hahmottaa kahdella toisistaan poikkeavalla tavalla. Paradigmaattinen tietäminen on loogiselle päättelylle ja argumentaatiolle perustuva tapa merkityksellistää todellisuutta. Paradigmaattisen tietämisen muodon mukaisessa aineiston analyysissä painottuu pyrkimys luokitteluun ja luokkien välisten erojen yksiselitteiseen määrittelyyn. Tarinallisessa tietämisessä havaintoja pyritään järjestämään kertomuksen muotoon. Luokittelun ja erontekojen sijaan pyrkimyksenä on muodostaa osista kokonaisuuksia. (Bruner 1986, 11–14.)

Käsittelin edellisessä luvussa aikuistumista paradigmaattisen tietämisen muodon mukaisesti tekemällä erilaisia luokituksia ja tyyppittelyjä (ks. Bruner 1986, 12). Tässä luvussa tarkastelen aikuistumista tarinallisesta näkökulmasta. Hoikkalan (1993, 244) mukaan matka elämänsäkulun metaforana on kaikkea aikuistumispuhetta yhdistävä metamalli, jonka pohjalta aikuistumisprosessia merkityksellistetään. Ajatus aikuistumisesta matkana jostakin johonkin virittää mielessä tarinallisen responsin: matkaa ryhtyy hahmottamaan ajallisesti etenevänä ja juonellisena tarinana (ks. Aaltonen & Leimumäki 2010, 125). Matkametafora mahdollistaa monenlaisia kuvauksia aikuistumisesta. Matka voi olla suoraviivainen tai mutkitteleva. Matkalla voidaan olla kartan kanssa tai ilman. Osalle matkan päämäärä näkyy kirkkaana horisontissa, osa matkaa ilman päämäärää.

Tutkimuksessani pyrin hahmottamaan matkaa aikuisuuteen sekä kulttuurisena konstruktiona että henkilökohtaisena kokemuksena. Kutsun aikuistumisen kulttuuriseksi mallitarinaksi vakiintunutta tapaa kuvata aikuistuminen yksisuuntaiseksi matkaksi, jonka ennalta määrättyjä etappeja ovat muuttaminen omaan kotiin, opintojen päättäminen ja siirtyminen työelämään sekä oman perheen perustaminen. Ennalta määrättyjen etappien lisäksi mallitarinan mukaiselle aikuistumiselle on ulkoa asetettu aikataulu, mikä viittaa sosiaalisiin odotuksiin siitä, missä iässä aikuistumisen siirtymien tulisi tapahtua. (ks. Hoikkala 1991a, 283–285; 1993, 19–20, 211–212, 239.) Nuoren aikuistumismatka voi kulkea enemmän tai vähemmän edellä kuvatun mallitarinan mukaisessa järjestyksessä ja rytmissä. Tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan, miten opiskelijat sovittelevat yhteen aikuistumisen kulttuurista mallitarinaa ja henkilökohtaisia aikuistumisprosessejaan määrittellessään ja arvioidessaan aikuistumista.

Aloitan tämän luvun esittelemällä tarinallisen tutkimuksen perusteita sekä keskeisiä käsitteitä. Tämän jälkeen siirryn esittelemään Vilma Hännisen (1999; 2004) kehittämää

tarinallisen kiertokulun teoriaa, joka toimii tutkimuksen väljänä teoreettisena kehikkona. Pyrin kuvaamaan tarinallisen kiertokulun teorian avulla aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan sekä opiskelijoiden henkilökohtaisten aikuistumisprosessien dialogista suhdetta. Kolmanneksi perehdyn Matti Hyvärisen (1994, 52–63; 2010, 110–114) kehittämään odotusanalyttiseen menetelmään. Käsittelen tutkimuksessani esiintyviä aikuistumisen odotusten murtumia kerronnan kohtina, joissa kulttuuristen mallien ja henkilökohtaisten kokemusten välinen ristitiita on erityisen hyvin esillä.

3.1. Tarinallinen tutkimus

Tarinallisuus teoreettisena lähestymistapana viittaa näkökulmaan, jossa ollaan kiinnostuneita siitä, miten inhimillisiä kokemuksia, identiteettiä ja ympäröivää todellisuutta merkityksellistetään tarinoiden ja kertomusten avulla (Abbott 2008, 1–12; Chase 2005, 656; Heikkinen 2010, 143–145; Hyvärinen 2017a, 174). Tarinallisen tutkimuksen perusteeksi on käsitys tarinoiden ja kertomusten todellisuutta konstruoivasta luonteesta. Kertomus ei ole koskaan täysin autenttinen kuvaus itsestä tai ulkoisista tapahtumista, vaan kertomisen prosessi on kokemusten aktiivista valikointia, järjestämistä ja merkityksellistämistä. (Chase 2005, 656; Riessman 1993, 2; 2008, 3.)

Tarinallisella lähestymistavalla ei ole yhtenäistä teoriataustaa eikä metodologiaa. Suuntauksen historialliset juuret ovat kirjallisuustieteellisessä kertomuksen analyysissa ja narratologiaksi kutsutussa kertomuksen syvärakenteen analyysissa (Hänninen 1999, 16). Tarinallisen tutkimussuuntauksen kehittymiseen ovat vaikuttaneet yksilön kokemusmaailman autenttisuutta korostava humanistinen perinne sekä erilaiset sosiaalista konstruktionismia varioivat ajatteluperinteet. Humanistiseen perintöön ankkuroituu yksilön elämäntarinoiden sisällöllinen analyysi. Konstruktionistisissa suuntauksissa painotetaan kertomuksen sisällön lisäksi kertomuksen rakennetta, kerronnan prosessia sekä kertomusten monitulkintaisuutta ja ideologisuutta. Monet tutkijat yhdistelevät molempia teoriatraditioita tutkimuksissaan. (Squire, Andrews & Tamboukou 2013, 3–5.)

Tarinallisen tutkimuksen suosio on viime vuosikymmeninä kasvanut niin voimakkaasti, että yleisesti puhutaan tarinallisesta käänteestä (Heikkinen 2010, 143–144; Holstein & Gubrium 2012, 1–2; Riessman 2008, 14–17; Squire ym. 2013, 1–3). Squire ym. (2013, 1) tiivistävät tarinallisen tutkimusotteen räjähdysmäisen kasvun toteamalla, että välillä tuntuu kuin jokainen sosiaalitieteilijä tekisi jollain tasolla tarinallista tutkimusta. Tarinallinen käänne on johtanut tarinallisen tutkimussuuntauksen luonteen hämärtymiseen: lähes kaikkea

inhimillistä toimintaa voidaan nykyään tarkastella tarinoina ja kertomuksina. (Holstein & Gubrium 2012, 1; Riessman 2008, 4–5; Squire ym. 2013, 1–3).

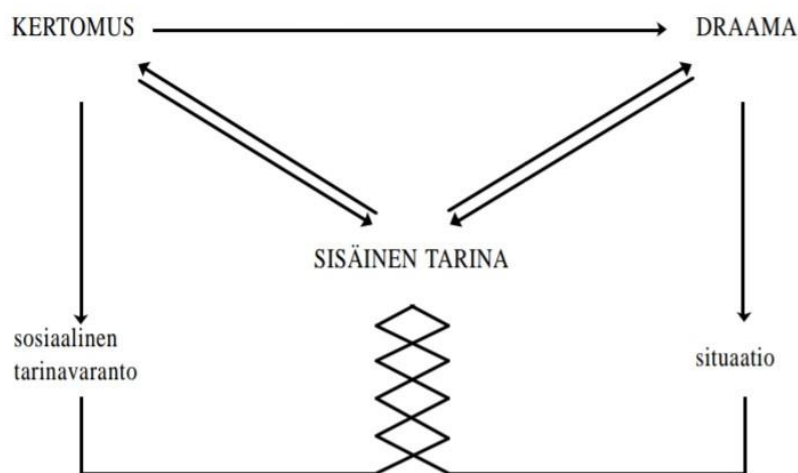
Tarinan ja kertomuksen käsitteistöistä ei vallitse yksimielisyyttä. Osa tutkijoista käyttää tarinan ja kertomuksen käsitteitä synonyymeina (esim. Heikkinen 2010). Viittaaan tutkimuksessani tarinalla ajallisesti järjestyneeseen ja juonelliseen merkityskokonaisuuteen ja kertomuksella tämän merkityskokonaisuuden symboliseen ilmaisuun (ks. Abbott 2008, 19; Hänninen 1999, 19–20; 2010, 161–162; Riessman 2008, 6–7). Tarinallisessa tutkimuksessa on vakiintunut tapa tehdä käsitteellinen ero kertovan tekstin, kerronnan ja tarinan välillä. Kertova teksti viittaa kertomukseen sellaisena kuin se on tutkijan analysoitavissa. Suullisten kertomusten analyysissä kertova teksti voi esimerkiksi olla tutkimushaastattelun litteraatti. Kerronta viittaa vuorovaikutusprosessiin, jossa kertomus on rakentunut. Tutkija voi palata kerrontaan esimerkiksi nauhoituksen tai kenttämuistiinpanojen avulla. Tarina on tutkijan kertovan tekstin ja/tai kerronnan perusteella tekemä tulkinta kertojan kokemusmaailmasta. (Hyvärinen 2010, 91.) Kertomuksen ja tarinan välillä ei siis ole suoraa vastaavuussuhdetta, vaan yhteen kertomukseen voi sisältyä monta tarinallista tulkintaa (Hänninen 1999, 20; 2010, 161–163).

Hyvärinen (2010, 91) toteaa, että tarinallista näkökulmaa soveltavissa sosiaalitieteellisissä tutkimuksissa kertomuksen – toisin sanoen tutkimuskohteen – määritelmä on usein epäselvä. Hyvärisen (2010, 92) mukaan David Hermanin (2009) prototyypin kertomuksen määritelmä soveltuu hyvin sosiaalitieteellisen kerronnan tutkimuksen lähtökohdaksi. Herman esittää prototyypiselle kertomukselle neljä kriteeriä. Ensinnä kertomus kietoutuu aina sen esittämistilanteeseen. Olennaisia kysymyksiä ovat, missä ja kenelle kertomus kerrotaan. Toiseksi kertomus virittää kuulijassa ajallisesti järjestyneen tulkinnan. Kolmanneksi kertomukseen sisältyy arvioivaa ilmaisua pelkän raportoinnin sijaan. Neljänneksi prototyypinen kertomus välittää jonkun henkilön kokemuksia. Herman lähestyy kertomusta jatkumona: kertomus voi olla enemmän tai vähemmän prototyypin kertomuksen mukainen. (Herman 2009, 9–22.)

3.2. Tarinallisen kiertokulun teoria

Hänninen (1999; 2004) pyrkii kehittämässään tarinallisen kiertokulun teoriassa hahmottamaan sosiaalisen tarinavarannon, sisäisen tarinan, toisille esitetyn kertomuksen ja elävän elämän välisiä suhteita. Hänninen käyttää tarinallisen kiertokulun käsitettä kuvaamaan yksilön näkökulmasta kerronnallista prosessia, joka suhteutuu sosiaalis-

materiaaliseen ja diskursiiviseen todellisuuteen. Tarinallisen kiertokulun lähtökohta on eletty tarina, joka toteutuu tietyssä elämäntilanteessa. Eletyn tarinan käsite viittaa elämänkulun tarinalliseen organisoitumiseen alkuineen, keskikohtineen ja loppuineen. Refleктоimalla elettyä tarinaa ja elämäntilannettaan yksilö rakentaa omaa sisäistä tarinaansa. Sisäinen tarina viittaa tarinalliseen kokemisen tapaan eli siihen, miten kokemukset rakentuvat ajallisiksi ja juonellisiksi kokonaisuuksiksi. Osia eletystä ja sisäisestä tarinasta jaetaan kertomusten avulla. Kertomuksessa on kyse tarinan ilmaisemisesta symbolisessa muodossa esimerkiksi suullisesti tai kirjallisesti. Sosiaalinen tarinavaranto tarjoaa yksilön käyttöön mallitarinoita ja kerronnallisia kaavoja, jotka vaikuttavat sisäisten tarinoiden ja kertomusten rakentumiseen. (Hänninen 1999, 19–23; 2004; Lahikainen 2010, 137–138.)

Kuva 2 Tarinallinen kiertokulku (Hänninen 1999, 21; 2004, 73)

Tarinallisen kiertokulun teoriaan liittyy muutama merkittävä ontologinen ja epistemologinen ongelma. Empiirisen tutkimuksen keinoin suoraan tavoitettavissa on ainoastaan kerrottu tarina. Eletty ja sisäinen tarina ovat teoreettisia konstruktioita, joita ei voi empiirisesti suoraan todentaa. Kertomuksen ja totuuden suhteesta on esitetty monenlaisia tulkintoja. Realistisissa tulkinnoissa kertomusta tarkastellaan yksilön eletyn elämän ja kokemusmaailman autenttisenä kuvauksena. Kertomusten tarkasteleminen objektiivisina elämän ja kokemuksen kuvina on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi. Tutkijan analysoimat kertomukset ovat aina esitulkittuja kertojan itsensä toimesta. Kertoja ei kerro tapahtumista sellaisena kuin ne ovat tapahtuneet, vaan esittää oman tulkintansa niistä. (Hänninen 2004, 72.)

Myös sisäisen tarinan ja kertomuksen suhde on ongelmallinen (esim. Hyvärinen 2004). Niin kutsutun säiliömallin mukaan keskustelutilannetta tarkastellaan prosessina, jossa kertoja

ulkoistaa kokemuksensa kerronnassa (Hyvärinen 2017b, 19). Ei ole mielekästä ajatella, että yksilön kertomus itsestään, on täysin autenttinen kuvaus hänen sisäisestä tarinastaan. Kertomuksen sisältöön vaikuttavat aina kerronnan rakennetta ja sisältöä säätelevät kulttuuriset konventiot (Hänninen 2004, 72). Toista ääripäätä edustavat postmodernit tulkinnat, jossa kerrontaa tarkastellaan ainoastaan kielellisenä prosessina ja kokemus sulkeistetaan tutkimuksen ulkopuolelle (esim. Gergen 1994; 2009a; 2009b).

Asetun tutkimuksessani välittävälle kannalle. Yksilön kertomuksia itsestään ei tule ymmärtää kokemusten autenttiseksi kuvaukseksi, mutta kerrontaan sisältyy aina kertojan tietoisesti tai tiedostamattaan viestimää henkilökohtaista kokemusmaailmaa ilmaisevaa arviointia (Aaltonen & Leimumäki 2010, 146; Hänninen 1999, 20). Kertomus on sosiaalinen prosessi, jossa sisäinen tarina ja sosiaalinen kerrontatilanne ovat vastavuoroisessa suhteessa. Kerronta sosiaalisena prosessina edellyttää kertojan mukautumista kulttuurisesti ja tilanteisesti määrittyviin kerronnan ehtoihin ja odotuksiin. Kertomuksen tulisi olla kerrontatilanteeseen nähden relevantti ja täyttää yleiset kerrottavuuden ja kerronnan kriteerit. Vastaanottajat odottavat kertomuksen olevan johdonmukainen, kiinnostava ja mahdollisesti myös yllätyksellinen. Arjessa kerronnan ensisijaisena motiivina ei yleensä ole omien kokemusten ilmaiseminen, vaan sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen. Toisaalta tietyt keskusteluympäristöt, kuten psykoterapia tai tutkimushaastattelu, kannustavat kertomaan itsestä avoimemmin. (Hänninen 1999, 55–56; Riessman 2008, 8–10.)

3.2.1. Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina

Usein toistetut ja laajasti tunnetut tarinat vakiintuvat vähitellen osaksi arjen sosiaalista todellisuutta. Hänninen (1999, 21, 50–52) kutsuu sosiaalisiksi tarinavarannoksi jatkuvasti muuttuvaa tarinoiden joukkoa, johon sisältyvät kaikki ihmisten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kirjallisuudessa, tieteessä ja mediassa kohtaamat tarinat. Sosiaalisesta tarinavarannosta tarjoutuu yksilön käyttöön yhteisön arvoja ja normeja välittäviä kulttuurisia mallitarinoita², joiden avulla todellisuutta tehdään ymmärrettäväksi itselle ja muille (Abbott 2008, 46–49, 236; Bruner 1990, 39–40; Hyvärinen 2012, 404; Hänninen 1999, 21, 50–52).

Mallitarinoita voi tarkastella symbolisen muodon saaneina traditioina. Giddensin (1995) mukaan traditioiden keskeinen tehtävä on ajan kontrollointi. Traditioiden avulla menneisyys palautuu osaksi nykyisyyttä. Toiseksi traditiot ohjaavat tulevaan suuntautuvien odotusten

² Hyvärisen (2012, 409) mukaan mallitarinan sijaan olisi osuvampi puhua kertomuksen lajista, koska laji viittaa selkeämmin sosiaalisesti jaettuun kertomustapaan. Selkeyden vuoksi puhun kuitenkin tässä tutkimuksessa mallitarinasta, kun viittaaan sosiaalisesti jaettuun kertomustapaan.

rakentumista. Traditioihin liittyy aina normatiivista sitovuutta: ne eivät kuvaa ainoastaan vakiintuneita tapoja toimia, vaan määrittävät myös sitä, miten pitää toimia. (Giddens 1995, 91–95.) Kulttuuriset mallitarinat ovat resursseja, joihin tukeutumalla yksilö voi ylläpitää identiteettiään nykyhetkessä ja ennakoida tulevaa. Samanaikaisesti mallitarinat välittävät normatiivisia käsityksiä oikeista ja vääristä toimintatavoista. (Abbott 2008, 46–49; Hänninen 1999, 78.) Giddens (1995, 96) huomauttaa, että tradition vaikutus on erityisen voimakas silloin, kun sitä ei ymmärretä traditioksi. Mallitarinat ovat sulautuneet osaksi ihmisten arkista elämää ja kielenkäyttöä, minkä takia niiden vaikutukset eivät ole usein suoraan havaittavissa (Abbott 2008, 46–49).

Mallitarinoiniin kytkeytyy arkkityyppejä luonnekuvauksia, joihin yksilö voi samastua (Abbott 2008, 49, 138). Arkkityypin käsite on alun perin psykoanalytikko Carl Gustav Jungilta, joka määritteli sen tarkoittavan tiettyjen symbolien ja tarinoiden vaistomaisesti yksilössä virittämiä ideaalityyppejä mielikuvia (Jung 1991, 67–69). Erilaiset ominaisuudet esiintyvät arkkityypeissä usein puhtaina. Saduissa lohkominen ilmenee usein siten, että sankari on täysin hyvä ja vihollinen täysin paha. Arkkityypeillä on ollut yhteisössä merkittävä kasvatuksellinen ja moraalialia välittävä tehtävä (Hänninen 1999, 40–41). Esimerkiksi Bruno Bettelheim (1984) on tulkinnut, että saduissa esiintyvä voimakas hyvän ja pahan vastakkainasettelu tarjoaa lapsille projektiopinnan omien sisäisten ristiriitojen käsittelyä varten.

Länsimaisesta kirjallisuudesta erotetaan tyypillisesti neljä tarinallista kaavaa: komedia, romanssi, tragedia ja satiiri. Komediasa tarinan päähenkilö kohtaa haasteita, mutta selviytyy nokkeluutensa ansiosta. Romanssi etenee samankaltaisesti kuin komedia: päähenkilö kohtaa haasteita, mutta kykenee ratkaisemaan ne. Komedian ja romanssin eron voi tulkita olevan romanssin vahvemmassa hyvän ja pahan vastakkainasettelussa ja päähenkilön sankarillisuuden toimijuuden painottamisessa. Tragedia eroaa komediasta ja romanssista siinä, että päähenkilö ei kykene selviytymään haasteista. Tragedia päättyy tappioon tai pettymykseen. Satiirissa hyvän ja pahan selkeä erottelu kyseenalaistetaan. (Gergen 1994, 194; Hyvärinen 2012, 395; Hänninen 1999, 51; 2010, 169–170; Murray 1989, 181–182.)

Komediaa, romanssia, tragediaa ja satiiria on sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa sovellettu usein sellaisenaan analyttisinä välineinä (esim. Hyvärinen 1994; Hänninen 1999; Murray 1989). Hyvärisen (2012) mukaan kirjallisuuden lajityyppejä ei tulisi suoraan soveltaa

arkipuheen analyysiin. Hyvärinen ehdottaa käsitteellistä jakoa kirjallisiin ja sosiaalisiin kertomuksen lajeihin. Sosiaalisen kertomuksen lajit ovat historiallisia ja sosiaalisesti tunnistettuja kerronnallisia lajeja, joita ihmiset arkielämässään soveltavat. Esimerkkejä sosiaalisista kerronnan lajeista ovat elämäntarina ja sairauskertomus.

Kutsun tutkimuksessani aikuistumisen kulttuuriseksi mallitarinaksi sosiaaliseen tarinavarantoon vakiintunutta käsitystä aikuistumisesta yksisuuntaisena ja järjestyneenä psykososiaalisena kehitysprosessina, jonka päämääränä on valmis ja turvallinen aikuisuus (ks. Hoikkala 1991a, 283–285; 1993, 19–20, 211–212, 239). Bruner (1986, 14; 2004, 698–699) jakaa tarinoissa esiintyvät tapahtumat tietoisuuden ja toiminnan maisemiin. Aikuistumisen mallitarinassa tietoisuuden maisemaa vastaavat erilaiset psyykkiseen kypsymiseen viittaavat prosessit, kuten vastuun ja itsenäisyyden lisääntyminen sekä oman identiteetin muodostaminen. Toiminnan maisemaa vastaavat ulkoiset siirtymät omaan asuntoon, työelämään ja perhe-elämään.

Janne Kivivuori (1992, 27–58) kuvaa länsimaiseen kulttuuriin vakiintuneen psyykkisen kypsymiseen liittyvän kerronnallisen peruskaavan, jota hän kutsuu psykomytyiksi. Psykomytyti jakautuu viiteen osaan: luontoon, kulttuuriin, ahdistukseen, sovitukseen ja jälleen-luontoon. Kivivuorta mukaillen aikuistumisen mallitarinan kulku tietoisuuden maisemassa on seuraavanlainen: Viaton lapsi (luonto) kohtaa nuoruudessaan tukahduttavan tai välinpitämättömän ympäristön (kulttuuri), joka syöksee hänet psyykkiseen kriisiin (ahdistus). Hetken kamppailtuaan nuori kykenee löytämään oman paikkansa yhteiskunnassa (sovitus) ja tulee omaksi autenttiseksi itsekseen eli aikuiseksi (jälleen-luonto). Aikuistumisen mallitarinassa tietoisuuden maisemassa liikkuva psykomytyti kietoutuu toiminnan maisemassa liikkuvaan aikuistumisen malliin, jota Hoikkala (1991a, 283–285; 1993, 252) kutsuu aikuistumisen kiitoradaksi. Aikuistumisen kiitoradan etappeja ovat muuttaminen omaan kotiin, opintojen päättäminen, vakituisen työn hankkiminen ja oman perheen perustaminen.

Aikuistumisen mallitarina resurssina on väline, jonka avulla nuori voi työstää identiteettiään sekä suunnata elämänsä kulkuaan. Aikuistumisen mallitarinan onnellinen loppu voi suojata nuorta kaaoksen ja merkityksettömyyden tunteilta, koska se tarjoaa epävarmalle nuorelle lupauksen siitä, että kaikki päättyy vielä hyvin (ks. Häkkinen & Salasuo 2016, 177). Resurssinäkökulmaan kytkeytyy ajatus yksilön refleksiivisestä kyvystä muokata mallitarinoita omien tarpeidensa mukaisesti (Hänninen 1999, 78–79). Hyvän refleksiivisen

kyvyn omaavalle nuorelle aikuistuminen ei näyttäyty ulkoisiin pakkoihin vastaamisena, vaan aktiivisena neuvotteluna omien halujen ja mallitarinan mukaisten odotusten välillä.

Kulttuurisena rakenteena aikuistumisen mallitarina on sukupolvihierarkiaa ja yhteiskunnan järjestystä ylläpitävä traditio. Aikuistumisen mallitarina kutsuu esiin keskeneräisen nuoren ja valmiin aikuisen arkkityyppiset hahmot (ks. s. 7: Taulukko 1). Mallitarinan mukainen nuoruus on erilaisten puutteiden täyttämä odotustila, jossa ollaan ainostaan käymässä. Aikuisuus sen sijaan on elämäkulun tavoiteltu huippukohta, jossa ihminen tulee valmiiksi. (Hoikkala 1993, 239.) Aikuistumisen mallitarinan normatiivisuus tulee näkyväksi, kun nuoren aikuistuminen ei etene sen mukaisesti. Normaalista poikkeavia tapoja aikuistua täytyy selitellä itselleen ja muille (Wyn & White 1997, 52–55). Aikuistumista koskeva selontekovelvollisuus jakautuu aikuistumisen kehitystehtäviin liittyviin valintoihin ja niiden ajoittumiseen. Hetken aikaa saa olla nuori ja etsiä: nuoruuden identiteettikriisi asettuu osaksi aikuistumisen mallitarinaa (ks. Hoikkala 1993, 239–240). Jossain vaiheessa nuorelta kuitenkin odotetaan itsenäistymistä ja (oikeiden) valintojen tekemistä – toisin sanoen aikuistumista.

3.2.2. Sisäisen tarinan sosiaalinen rakentuminen

Tarinoiden muodostaminen omassa mielessä sekä niiden jakaminen toisten kanssa ovat ihmiselle luontaisia tapoja tehdä omaa kokemusmaailmaa ymmärrettäväksi. Tarinan avulla kokemukset saavat ajallisen järjestyksen ja juonellisen sisällön. (Bruner 2004; Hyvärinen 2017a, 174; Lahikainen 2010, 137–139.) Tarinallisessa lähestymistavassa korostetaan identiteetin subjektiivisuutta, vuorovaikutuksellisuutta, muutosalttiutta ja joustavuutta (Hänninen 1999, 60–62; Lahikainen 2010, 138). Identiteetin tarinallista rakentumista kuvaavaa prosessia voidaan kutsua tarinalliseksi identiteetiksi (esim. McAdams, Josselson & Lieblich 2006) tai sisäiseksi tarinaksi (Hänninen 1999; 2004). Hänninen (1999, 20–22) määrittelee sisäisen tarinan useista osatarinoista koostuvaksi mielen sisäiseksi prosessiksi, jossa ihminen tulkitsee omaa elämäänsä tarinallisessa muodossa hyödyntämällä henkilökohtaista ja sosiaalista tarinavarantoa.

Sisäinen tarina jakautuu kolmeen eri tasoon: alkuperäiseen, reflektiiviseen ja metareflektiiviseen. Sisäisen tarinan alkuperäinen taso viittaa kokemuksen välittömään tulkintaan. Reflektiivisellä tasolla sisäinen tarina ilmenee kielellisessä muodossa itselle kerrottuna eli ajatteluna. Sisäistä tarinaa reflektoidaan tilanteissa, joissa arjen rutinoituneet merkityksenantoprosessit eivät syystä tai toisesta toimi. Metareflektiivisellä tasolla ihminen

käsittelee ja analysoi tietoisesti omaa kokemusmaailmansa tarinana. Sisäinen tarina ulottuu menneen ja nykyhetken lisäksi myös tulevaan. Hänninen kutsuu tarinallisiksi projekteiksi tulevaisuuteen suuntautuvia tarinoita. (Hänninen 1999, 22; 2004, 70–71, 74–79.)

Sisäisen tarinan käsitteessä on yhtäläisyyksiä useisiin tunnettuihin identiteetin ja minuuden rakentumista ja ylläpitämistä käsitteleviin teoretisointeihin, kuten G. H. Meadin (1934) minuuden sosiaalista rakentumista kuvaavaan teoriaan, Eriksonin (1968) identiteettiteoriaan sekä Giddensin (1991) refleksiivisen minuuden teoriaan (ks. tarkemmin em. teorioiden välisistä yhteyksistä: Côté & Levine 2002). Meadin (1934) mukaan yksilön minuus rakentuu sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalisissa kohtaamisissa lapselle kehittyy vähitellen refleksiivinen kyky arvioida itseään aluksi merkityksellisen toisen – esimerkiksi vanhemman – näkökulmasta ja myöhemmin yleistetyn toisen näkökulmasta. Yleistetyn toisen position kehitymisestä seuraa relationaalinen minuus, jonka Mead jakaa kahteen toisiinsa kietoutuvaan puoleen: subjektiminään ja objektiminään. Subjektiminä viittaa minuuden välittömään kokemukseen ja objektiminä yleistetyn toisen positioon. (Mead 1934, 135–226.)

Eero Suoninen (2010) on pyrkinyt konkretisoimaan Meadin (1934) minuusteoriaa kehittämällä mallin, jossa subjektiminä ja objektiminä on korvattu syvään juurtuneella ja herkästi muuntuvalla minuuden tasolla. Syvään juurtunut minuuden taso on luonteeltaan melko pysyvä ja sen muodostumisen perusta on yksilön varhaislapsuudessa. Varhaisten vuorovaikutuskokemusten lisäksi syvään juurtuneeseen minuuteen kytkeytyy ihmisen kehollisuus. Herkästi muuntuva minuuden taso on tilanteinen ja muuttuva. Vuorovaikutuksessa reflektoidaan useimmiten lähinnä herkästi muuntuvaa minuuden tasoa, sillä se on helpommin muunnettavissa kielelliseen muotoon. Syvään juurtuva ja herkästi muuntuva minuuden taso kohtaavat yksilön sisäisessä dialogissa. (Suoninen 2010, 69–73.)

Käsitys sisäisen tarinan kokemusta ja aikaa integroivasta funktiosta tulee lähelle Eriksonin (1968) ajatusta egoidentiteetistä samuuden ja jatkuvuuden kokemuksina sekä persoonallista ja sosiaalista identiteettiä integroivana ja tasapainottavana kykynä. Samuuden ja jatkuvuuden kokemusten ylläpitäminen edellyttää ajoittain refleksiivisyyttä eli siirtymistä välittömästä kokemisesta symboliseen ja arvioivaan kokemiseen. Yksilön kyky refleksiivisyyteen kehittyy vastavuoroisissa ja turvallisissa sosiaalisissa suhteissa. (Giddens 1991, 52–55.)

Yksilö asettuu reflektiiviseen suhteeseen sisäisen tarinansa kanssa erityisesti elämän siirtymävaiheissa (McAdams, Josselson & Lieblich 2001), yllättävien elämänmuutosten yhteydessä (Giddens 1991, 112–114) sekä tilanteissa, joissa yksilö kokee, ettei kykene täyttämään sisäistämäänsä sosiaalisia odotuksia (Bruner 1990). Merkittäviä haasteita sisäiselle tarinalle ovat erilaiset psyykkistä ja fyysistä toimintakykyä uhkaavat elämänmuutokset, kuten sairastuminen tai työttömäksi jääminen (Giddens 1991, 112–114; Lahikainen 2010, 139). Myöhäismodernia lisääntyneen yksilöllistymisen ja traditioiden purkautumisen ajanjaksona voi tulkita siten, että sisäisen tarinan painopiste on siirtynyt alkuperäisestä sisäisestä tarinasta reflektiiviseen. Hänninen (1999, 45) tiivistää myöhäismodernin tarjoavan mahdollisuuden rakentaa omaa elämäntarinaa aiempaa vapaammin, mutta samanaikaisesti elämäntarinoiden merkityksellisyys ja pysyvyys ovat jatkuvasti uhattuina.

3.3. Sisäistetyt odotukset ja niiden murtumat

Brunerin (1990, 47–50) mukaan kertomuksia kerrotaan varsinkin silloin, kun tapahtuu jotain tavallisuudesta poikkeavaa. Odottamattomat tapahtumat aiheuttavat tarpeen ja toisaalta myös oikeuden kertoa niistä (Aaltonen & Leimumäki 2010, 148). Odotusten murtumat eroavat kahdella merkittävällä tavalla muusta kerronnasta. Ensinnä odotusten murtumisissa korostuu arvioiva ilmaisu, jossa kertoja ei ainoastaan raportoi tapahtumia. Toiseksi odotusten murtuma on kerronnallinen käännekohta, jossa odotushorisonttia joudutaan muuttamaan. Kerronnan käännekohdissa odotusten vastaisuus ilmenee tyypillisesti katkoksellisuutena, sanojen hakemisena, takelteluna ja varausten esittämisenä. (Hyvärinen 1994, 63; 2010, 112–113.)

Hyvärinen (1994; 2010) on kehittänyt Brunerin (1990) ajatusten pohjalta odotusanalyttista menetelmää, jossa kiinnitetään huomiota kertojan odotuksiin ja niiden murtumiin liittyviin ilmaisuihin. Odotukset ja niiden murtumat ovat kertomuksen ydintä, koska niiden tehtävä on arvioida kerrottua ja siten osoittaa vastaanottajille kertomuksen kerrottavuus. Odotusanalyysin kiinnostus kohdistuu sellaisiin kerronnan kohtiin, joissa kertoja ilmaisee, että jotain piti tapahtua, muttei tapahtunut. (Hyvärinen 1994, 52–63; 2010, 110–114.). Hyvärinen (1994) on itse soveltanut odotusanalyysia tutkimuksessaan taistolaiseen opiskelijaliikkeeseen kuuluneista aktiiveista. Varpu Löyttyniemi (2001; 2004) on tutkinut odotusten murtumia lääkäreiden uratarinoissa. Siru Lehto (2017) jäljitti äidiksi tulemisen kulttuurisen mallitarinan murtumia tilanteissa, joissa äidiksi tuleminen ei edennyt odotetulla tavalla.

Kerronnallisia ilmaisuja, jotka viestivät odotuksista ja niiden murtumisesta, ovat esimerkiksi: 1) Poisjätöt: tavanomaisia asioita ei tarvitse erikseen mainita. 2) Toisto: vain yllättäviä asioita toistetaan. 3) Korjaus: näkökulman vaihtaminen kesken kerronnan viestii siitä, että kertoja suhteuttaa omaa kertomustaan toisiin odotuksiin. 4) Takauma: aikarakenteen murtuminen siten, että kertoja palaa selittämään aiempaa. 5) Varaukset: täsmennetään odotuksia, esimerkiksi ”todella”, ”kuitenkin”, ”joka tapauksessa” 6) Kiellot: kertomus siitä, mitä ei tehty, ilmaisee usein epäsuorasti, mitä tyypillisesti tehdään. 7) Kontrastoivat sidesanat: ilmaisevat muutosodotuksia, esimerkiksi ”mutta” ja ”vaan”. 8) Modaaliverbit: Harvinaisia, mutta erityisen merkityksellisiä odotusten ilmaisimia, jotka kertovat, mitä piti tapahtua, saattoi tapahtua tai mitä olisi voinut tapahtua. 9) Arvioiva kieli: erilaiset adjektiivit ja adverbis. (Hyvärinen 1994, 59–62; 2010, 111–112.)

Kertomukset odottamattomista tapahtumista sekä niihin liittyvä arviointi tarjoavat vihjeitä yksilön sisäistämistä kulttuurisista mallitarinoista (Abbott 2008, 58–61; Bruner 1990, 39–40; Löyttyniemi 2001, 180; 2004, 30). Odotusten murtumia seuraa usein pyrkimys epäjärjestyksen korjaamiseen. Sosiaaliteiteissä käytetään termiä selontekovelvollisuus, kun viitataan tilanteisiin, joissa yksilö pyrkii perustelemaan, miksi on poikennut sosiaalisesti jaetusta normista (Heritage 1996, 118–123). Suoninen (2012, 102) puhuu selontekovelvollisuuteen liittyen itsetodistelusta viitatessaan tilanteisiin, jossa kertojan selonteon virittää jokin sisäistetty kulttuurinen malli. Itsetodistelun tavoitteena on tehdä odotuksen murtuma ymmärrettäväksi itselle ja toisille.

Kirsi Juhila (2012, 159) määrittelee ongelmatarinoiksi kertomukselliset selonteot, joissa kerrotaan, miten ja miksi (oletetusta) normista poikkeavaan toimintaan on päädytty. Odotusten murtumissa selonteon luonne perustuu tapahtumien yllättävyyteen: poikkeama sisäistetyistä normeista ei ole harkittu. Ongelmatarinoissa kertojalle tarjoutuu vaihtoehtoisesti syyllisen tai uhrin positio. Syyllisen positiossa arviointi kohdistuu omaan toimintaan. Uhripositiossa odotusten murtumia seuraava reflektointi voi kohdistua sisäistetyn odotuksen perustana olleiden kulttuuristen mallien kriittiseen arviointiin. (Juhila 2012, 166–172.)

Mark Freeman (2002) kutsuu tarinalliseksi tiedostamattomaksi sosiaalisen tarinavarannon osia, jotka ovat vakiintuneet luonnolliseksi osaksi arkista tarinankerrontaa. Tulkitsen yksilön tarinallisen tiedostamattoman muodostuvan primaari- ja sekundaarisosialisaation sisäistyksistä (ks. Berger & Luckmann 1994, 147–166), joiden sosiaalisesta rakentumisesta

hän ei ole tietoinen. Asian voi ilmaista myös niin, että tarinallista tiedostamatonta ovat sellaiset yksilön sisäistämät kulttuuriset mallitarinat, jotka ovat objektivoituneet luonnollisiksi totuuksiksi. Odotusten murtumisissa osia tarinallisesta tiedostamattomasta paljastuu. Sisäistetty tarinallinen malli ei enää näyttäydy luonnollisena totuutena, vaan sosiaalisena konstruktiona.

Odotusten murtumien seuraukset eivät rajoitu ainoastaan toteutumattoman selittämiseen, vaan pohdinta sijoittuu myös tulevaan. Odotusten murtumia seuraa muutospuhe, jossa sisäistä ja ulkoista odotushorisonttia reflektoidaan ja rakennetaan uudelleen (Hyvärinen 1994, 63; 2010, 112). Odotusten murtumisissa on siis kyse myös uusista tarinallisista projekteista virittävistä mahdollisuuksista. Nuori voi esimerkiksi tulla tietoiseksi siitä, että elämälle asetetut tavoitteet ovat perustuneet henkilökohtaisten tavoitteiden sijaan ulkoisiin normeihin, minkä seurauksena ulkoa asetetuista tavoitteista irtautuminen mahdollistuu.

3.4. Tutkimustehtävä

Pyrimme usein järjestämään omaa kokemusmaailmamme ja havaintojamme rakentamalla ristiriidattomia luokituksia (Douglas 2000, 50–51). Aikuistumisen hahmottaminen tarinana auttaa fokusoitumaan luokittelun sijaan kokonaisuuteen. Tarinallisessa lähestymistavassa ristiriitaisuudet eivät ole poisselitettäviä ongelmia, vaan tarinan rakentumisen perusta (Löyttyneemi 2004, 66). Tarina on liikettä, mikä mahdollistaa katkosten ylittämisen sekä ristiriitojen käsittelemisen mielekkäällä tavalla. Tarinallisuus on tietämisen tapa, jossa pyritään erontekojen ja yksiselitteisen totuuden sijaan hahmottamaan tutkittua ilmiötä henkilökohtaisen kokemusmaailman ja kulttuurin välisessä dialogissa jatkuvasti uudelleen rakentuvana prosessina (Bruner 1986, 11–14).

Tutkimuksessani kulttuurin ja henkilökohtaisen välinen dialoginen prosessi rakentuu aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan sekä korkeakouluopiskelijoiden omakohtaisten aikuistumistulkintojen jännitteisissä suhteissa. Tutkimustehtävä jakautuu kahteen osaan. Aluksi tarkastelen, miten opiskelijat käyttävät aikuistumisen kulttuurista mallitarinaa resurssina merkityksellistäessään aikuisuutta ja aikuistumista. Tämän jälkeen tarkastelen, millaiseksi opiskelijoiden henkilökohtainen suhde aikuisuuteen ja aikuistumiseen rakentuu sekä millaisia aikuistumista koskevia tarinallisia projekteja opiskelijat itselleen asettavat. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten korkeakouluopiskelijat merkityksellistävät aikuisuutta ja aikuistumista?
2. Miten korkeakouluopiskelijat arvioivat heidän henkilökohtaisia aikuistumisprosessejaan?

4. AINEISTO JA METODI

Esittelen tämän luvun aluksi tutkimuksessani käyttämäni aineistoa. Aineiston esittelystä siirryn kuvaamaan aineiston tuottamisen prosessia. Pohdin tutkimushaastattelua aineiston tuottamisen menetelmänä yleisellä tasolla sekä tarkastelen, mitä erityispiirteitä soveltamaani ryhmäkeskustelumenetelmään sisältyy. Yleisen tarkastelun jälkeen kerron lyhyesti jokaisen toteuttamani ryhmäkeskustelun etenemisestä. Aineiston tuottamisen prosessia käsittelevän osion loppuksi reflektoin vielä omaa toimintaani ryhmäkeskustelujen aikana. Luvun loppupuolella pohdin tutkimuksen eettisiä kysymyksiä sekä kuvaan aineiston analyysissä soveltamaani analyysistrategiaa.

4.1. Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu neljästä ryhmäkeskustelusta, joihin osallistui yhteensä viisitoista 21–28-vuotiasta korkeakouluopiskelijaa, joista kaksitoista opiskeli yliopistossa ja kolme ammattikorkeakoulussa. Tutkimukseen osallistuneista naisia oli kymmenen ja miehiä viisi. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista opiskeli sosiaali- ja terveystieteiden alalla. Mukaan mahtui myös muutama tekniikan alan opiskelija sekä yksi musiikkialan opiskelija. Tutkimukseen osallistuneet opiskelijat olivat opintojensa alku- tai keskivaiheessa. Opiskelu-elämä oli jo tullut tutuksi, mutta valmistuminen ei vielä ollut ajankohtainen.

Valitsin tutkimuskohteeksi alle 30-vuotiaat korkeakouluopiskelijat, koska he asettuvat monella tavalla nuoruuden ja aikuisuuden kategorioiden rajalle, mikä nostaa helposti esiin henkilökohtaisen elämänkulun ja kulttuuristen odotusten välisiä jännitteitä. Korkeakouluopiskelijat ovat fyysisesti täysikasvuisia, lisääntymiskykyisiä ja juridisen täysikäisyyden saavuttaneita. Valtaosa on muuttanut pois lapsuudenkodistaan opintojen aloittamisen yhteydessä. Myös korkeakouluopiskelijoiden käyttäytyminen täyttää usein aikuisuuden kriteerit. Opiskelijat ovat siis monella mittarilla arvioituna jo itsenäisiä aikuisia. Monelta kuitenkin puuttuu kaksi keskeistä aikuisuuden kriteeriä: vakituinen työ ja oma perhe. Opiskelijoiden oletettuna opintojen jälkeisenä projektina on työllistyminen ja sitä seuraava mahdollinen perheellistyminen.

Valikoin haastateltavat mukavuusotannalla, jossa keskeinen valintakriteeri on haastateltavien tavoitettavuus (Pietilä 2017, 123). Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että haastateltaviin lukeutui opiskelijoita, jotka olivat minulle henkilökohtaisesti tuttuja tai tutun tuttuja. Mukavuusotanta herättää nimenä kysymyksiä tutkijan pätevyydestä ja aineiston kelvollisuudesta tieteellisiin tarkoituksiin. Tieteellisen toiminnan sanastossa mukavuus on

vastakohta tutkimuksessa korostetulle tieteelliselle ankaruudelle. Mukavuusotanta on kuitenkin tieteellisen ankaraa toimintaa, koska siinä huomioidaan tutkimuksen realiteetit. Aineiston tuottamisessa täytyy usein hylätä turhat kuvitelmat ja tyytyä siihen, mitä on saatavilla. Tutkittavien valintaprosessi vaikutti siihen, miksi valitsin ryhmäkeskustelun aineiston tuottamisen menetelmäksi. Tutkittavat oli useassa tilanteessa helppo tavoittaa ryhmänä. Osa ryhmäkeskusteluista toteutettiin tilanteissa, joissa ryhmä olisi ollut koolla ryhmäkeskustelusta riippumatta. Kolmessa neljästä ryhmäkeskustelusta osallistujat tunsivat toisensa ennestään.

Laadullisessa haastattelututkimuksessa tutkijan tulisi kyetä esittämään jokin perustelu sille, miksi on toteuttanut juuri tietyn määrän haastatteluja. Ongelmalliseksi asian tekee se, ettei ole olemassa mitään selkeää kriteeriä, jonka perusteella riittävää haastateltavien määrää voisi arvioida. Riittävä aineiston määrä riippuu pitkälti siitä, mitä tutkitaan. (Hyvärinen 2017b, 34.) Yhtenä aineiston riittävyden kriteerinä on pidetty saturaatiota eli aineiston kylläntymistä. Aineistoa on katsottu olevan riittävästi silloin, kun uudet haastattelut eivät enää tuota uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 60; Hyvärinen 2017b, 34.) Hyvärinen (2017b, 34) kritisoi saturaatiota epämääräiseksi kriteeriksi ja kehottaa etsimään käytännöllisempiä perusteita aineiston riittävyydelle.

Perustelen tutkimusaineistoni riittävyttä sillä, että en pyri tutkimuksessani tekemään eri ihmisryhmien välistä vertailua, vaan tutkin melko homogeenista ryhmää, jolloin pieni aineisto on usein riittävä. Toiseksi kiinnostukseni kohdistuu sosiaalisesti jaettuihin kokemuksiin ja merkityksellistämisen tapoihin, jolloin analyysiyksikkönä on yksilön sijaan kerronnassa ilmaistavat merkitykset. Kolmanneksi pro gradu -tutkielma on opiskelijan tapa harjoitella tutkimuksen tekemistä, minkä takia aineiston määrälle ei ole yhtä ankaria kriteereitä kuin esimerkiksi väitöskirjassa. Neljänneksi korkeakouluopintojen tiukka aikataulu sekä yksittäisen opiskelijan pienet resurssit tuottaa aineistoa pakottavat tyytymään pieneen aineistoon. (ks. Hyvärinen 2017b, 35–36.)

Tutkimuksen aineistoa voi pitää monella tapaa rajoittuneena ja puutteellisena. Helppo saatavuus kriteerinä johtaa esimerkiksi siihen, että aktiivisen opiskelijaelämän ulkopuolelle jääneet tai jättäytyneet opiskelijat rajautuvat herkästi pois. Toiseksi opiskelijoiden variaatio ei ole kovin suuri, koska kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat iältään melko lähellä toisiaan, ja valtaosa tutkimukseen osallistuneista opiskelijoista opiskeli sosiaali- ja terveysalalla. Iän tiukka rajaaminen oli tarkoituksellinen valinta, koska halusin

keskusteluihin opiskelijoilta, jotka kronologiselta iältään sijoittuvat nuoren ja aikuisen kategorioiden rajapinnalle. Opiskelualojen variaation olisin toivonut suuremmaksi, mutta se ei aikataulusyistä onnistunut. Kolmanneksi on tärkeää huomioida tuttuuden mahdolliset vaikutukset ryhmäkeskustelujen luonteeseen. Tuttujen kanssa on helppo muodostaa luottamuksellinen ilmapiiri, mutta tuttuus voi myös rajata arkoja aiheita keskustelujen ulkopuolelle (Hyvärinen 2017b, 21).

Aineiston variaatiota käsiteltäessä rajoitutaan usein puhumaan ainoastaan tutkittavien ominaisuuksista. Gubrium ja Holstein (2009, 123–148) korostavat kuitenkin, että haastattelututkimuksessa myös keskusteluympäristö tulee huomioida aineiston tuottamisen prosessiin vaikuttavana tekijänä. Keskustelutilanteiden variaatio oli tutkimuksessani suuri. Jokaisessa neljässä keskustelussa oli erilainen fyysinen keskusteluympäristö: tutkijan koti, yliopiston tilat, tutkittavan koti sekä puisto. Toiseksi ryhmien koko vaihteli kahdesta henkilöstä kuuteen. Kolmanneksi ryhmien sukupuolijakaumat poikkesivat toisistaan. Avaan ryhmäkeskustelujen sisältöjä tarkemmin aineiston tuottamisen prosessia käsittelevässä osiossa.

4.2. Tutkimushaastattelu

Tutkimushaastattelu on institutionalisoitunut vuorovaikutusprosessi, jossa haastattelija ja haastateltava pyrkivät toteuttamaan rooliensa mukaisia tehtäviä. Haastattelijan roolissa toimivan tutkijan päämäärä tutkimushaastattelussa on kerätä tai tuottaa tietoa, jonka avulla on mahdollista vastata asettamaansa tutkimustehtävään. Haastattelussa keskeisiä haastattelijan tehtäviä ovat kysyminen ja kuunteleminen. Haastateltavalla on tutkimushaastattelussa vastaajan ja tiedon antajan rooli. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 46–47.) Haastattelijan kyky reagoida herkästi haastattelun aikaisiin tapahtumiin on tärkeämpää kuin tarkan rakenteen mukaan eteneminen (Hyvärinen 2017b, 22). Taitava haastattelija on kiinnostunut haastateltavan sanomisista ja hän osaa myös osoittaa sen. Haastattelijan on tärkeä tukea haastateltavan kerronnan etenemistä vuoron aikana esimerkiksi minimipalautteiden ja kerronnan jatkamiseen rohkaisevien eleiden avulla. Haastateltavan vastauksen jälkeen haastattelija voi osoittaa tarkkaavuuttaan kerrontaa kohtaan refleктоimalla sanottua sekä tekemällä yhteenvetoja tutkittavien kertomuksista. (Hyvärinen 2017b, 30–32; Josselson 2013, 54–101.)

Tutkijan on mahdollista ottaa useita erilaisia positioita haastattelijan roolin sisällä. Luonnontieteelliseen ihanteeseen perustuvan käsityksen mukaisesti tutkija voi pyrkiä

mahdollisimman etäiseen rooliin, jolloin hän välttää vaikuttamasta haastattelun kulkuun enemmän kuin on pakko. Toista ääripäätä edustaa tilanne, jossa tutkija osallistuu keskusteluun tasaveroisesti haastateltavan kanssa. Käytännössä haastattelija on harvoin samassa positiossa koko haastattelun ajan. Haastattelun onnistumisen kannalta tärkeää on kyetä liikkumaan joustavasti positioista toiseen. (Holstein & Gubrium 2003, 11–15; Hyvärinen 2017b, 15–20.)

Holstein ja Gubrium (2003) tiivistävät haastattelututkimuksen metodisen painopisteen siirtyneen passiivisesta haastattelijasta aktiiviseen, minkä seurauksena myös haastattelutiedon luonne on muuttunut. Haastattelutilannetta ei tule ymmärtää yksisuuntaiseksi prosessiksi, jossa haastattelija kerää haastattelijan ajatuksia. Haastatteluaineiston keräämisen sijaan on mielekkäämpää puhua yhteistoiminnallisesta aineiston tuottamisesta. Haastattelijan toiminta haastattelutilanteessa vaikuttaa aina haastatteluaineiston sisältöön. (Holstein & Gubrium 2003, 4–15; Kvale 1996, 14–16.) Steinar Kvale (1996, 3–5) kuvaa passiivisen ja aktiivisen haastatteluorientaation eroja metaforalla kullankaivajasta ja matkamiehestä. Kullankaivaja käsittelee haastattelijan kokemuksia kultahippuina, jotka hän osuvilla kysymyksillä onnistuu kaivamaan autenttisessa muodossa esiin. Matkamiehelle haastattelutilanne on yhteinen retki, josta molemmat voivat oppia uutta. Matkamiehen tutkimusraportti ei ole objektiivinen kuvaus haastateltavan kokemusmaailmasta, vaan tulkinnallinen matkakertomus.

4.3. Ryhmäkeskustelu yhteistoiminnallisena prosessina

Ryhmähaastattelusta on kyse silloin, kun haastattelussa on mukana tutkijan lisäksi vähintään kaksi osallistujaa. Ryhmähaastattelu on yläkäsite, jonka alle mahtuu useita erilaisia haastattelutyyppisiä, kuten esimerkiksi parihaastattelu ja täsmäryhmähaastattelu. Ryhmähaastattelu voi edetä yksilöhaastattelun tapaan haastattelijan johdolla. Tyypillisempää on kuitenkin, että haastattelija pyrkii omalla toiminnallaan saamaan ryhmähaastattelusta mahdollisimman keskustelunomaisen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61.)

Ryhmähaastattelun sijaan saatetaan käyttää termiä ryhmäkeskustelu tilanteissa, joissa halutaan korostaa ryhmädynamiikan merkitystä keskustelun kulkuun ja sisältöön. Ryhmäkeskustelussa pyritään antamaan tilaa ryhmän vapaamuotoiselle keskustelulle sekä tavoitellaan vuorovaikutuksen moniäänisyyttä. Haastattelijan tulee kyetä mukautumaan keskustelun kulkuun, mikä tarkoittaa esimerkiksi joustavaa suhtautumista haastattelurunkoon. Pelkän kysymysten esittämisen sijaan haastattelija voi aktiivisesti

kommentoida kuulemaansa, toistaa ryhmässä mainittuja asioita sekä aktivoida ryhmäläisiä keskinäiseen vuorovaikutukseen (Pietilä 2017, 111–114.)

Suomalaisessa haastattelututkimuksessa ryhmähaastattelua ja ryhmäkeskustelua ei usein eroteta jyrkästi käsitteellisesti toisistaan (Pietilä 2017, 113). Mielestäni ryhmähaastattelua ja ryhmäkeskustelua ei tule tarkastella erillisinä kategorioina, koska käytännössä ryhmähaastattelun vuorovaikutuksessa esiintyy usein sekä haastattelun että keskustelun piirteitä. Kutsun selkeyden vuoksi toteuttamiani ryhmäprosesseja ryhmäkeskusteluiksi. Ryhmäkeskustelun käsitteellä haluan korostaa pyrkimystäni luoda avoin ja epävirallinen keskusteluilmapiiri. Toiseksi ryhmäkeskustelun käsitteessä painottaa dialogista näkökulmaa, jossa haastateltavat eivät ole aineistoa sisältäviä säiliöitä, vaan aineiston tuottaminen on tutkijan ja tutkittavien välinen yhteistoiminnallinen prosessi (s. 46).

Ryhmäkeskustelu soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa ollaan kiinnostuneita kulttuurissa jaetuista merkityksistä sekä siitä, miten niistä ryhmässä neuvotellaan. Ryhmäkeskustelussa voidaan myös kiinnittää huomiota siihen, kuinka suuri konsensus jostain asiasta vallitsee. Ryhmäkeskustelun etuja ovat kustannustehokkuus ja haastateltavien viihtyvyys. Yhdestäkin ryhmäkeskustelusta kertyy melko paljon aineistoa, ja monelle osallistujalle ryhmässä asioiden pohtiminen on miellyttävämpi kokemus kuin joskus kuulustelua muistuttava yksilöhaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 63; Patton 2002, 386; Pietilä 2017, 111–114.)

Ryhmäkeskusteluihin liittyy myös monia ongelmia. Ryhmäkeskustelujen järjestäminen on usein haastavaa. Toiseksi ryhmäkeskusteluun voi liittyä ajankäytöllisiä haasteita. Koska vastaajia on paljon, ei yksittäinen vastaaja ehdi olla niin paljon äänessä kuin yksilöhaastattelussa. Kolmanneksi ongelmia saattavat aiheuttaa myös erilaiset ryhmädynamiikkaan liittyviä tekijät. Yksi ryhmän jäsen saattaa esimerkiksi olla koko ajan äänessä, mikä vaikeuttaa muiden ryhmäläisten mahdollisuuksia osallistua. Neljänneksi voimakkaasti muun ryhmän mielipiteistä poikkeavia näkemyksiä ei välttämättä uskalleta esittää ryhmässä. Viidenneksi ryhmäkeskustelu on aineiston tallentamisen kannalta haastava, koska haastattelunauhoituksesta voi olla vaikeaa erottaa kuka kukin on. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 63; Patton 2002, 386–387; Pietilä 2017, 115–118.)

4.4. Ryhmäkeskustelujen kulku

Haastattelututkimuksen metodioppaissa korostetaan hyvän valmistautumisen merkitystä (esim. Hirsjärvi & Hurme 2000, 65–67). Haastattelutyypin ja haastattelun sisällön tulisi olla tarkkaan mietittynä ennen kuin haastatteluja ryhdytään toteuttamaan. Tutkimushaastattelu

vuorovaikutustilanteena on kuitenkin aina jossain määrin ennalta arvaamaton (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 80). Tästä syystä tutkimusraportteihin kirjoitettu jäsenitys, jossa kuvataan suunnitelma ja suunnitelman mukainen toiminta, ei mielestäni kuvaa hyvin sitä, mistä haastatteluprosessissa todella on kyse. Esittelen seuraavaksi tarkemmin ryhmäkeskustelujen suunnittelua ja toteutusta sekä aineiston tuottamisen prosessiin liittyneitä kimmelluksia.

4.4.1. Ryhmäkeskustelujen suunnittelu

Haastattelutyypiksi valitsin ennen aineiston tuottamisen prosessia teemahaastattelun. Teemahaastattelussa ei edellytetä tarkkaa kysymysten muotoilua ja järjestystä, kuten strukturoidussa haastattelussa. Teemahaastattelussa on ennalta mietityt teema-alueet, joiden sisällä keskustelu voi edetä melko vapaasti. Ennen teemahaastattelujen toteuttamista tutkijan tulee olla etukäteen perehtynyt tutkimaansa ilmiöön. Tutkijan teoreettinen tietämys aiheesta on edellytys teemahaastattelurungolle, joka toimii haastattelujen kulkua ohjavana väljänä rakenteena. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48; Patton 2002, 342–348.)

Haastattelumenetelmää opinnäytetöissään soveltavien opiskelijoiden keskeinen virhe on suunnitella liian laaja haastattelurunko (Hyvärinen 2017b, 29). Tein myös itse tämän virheen. Alkuperäisessä teemahaastattelurungossa oli neljä teemaa: aikuisuus, aikuistuminen, henkilökohtainen suhde aikuistumiseen ja aikuistumisen odotushorisontit. Apukysymyksiä oli monta kymmentä. Tiivistin teemahaastattelurunkoa ensimmäisen ryhmäkeskustelun jälkeen. Pitäydyin ensimmäisen ryhmäkeskustelun jälkeen tarkentamissani teemoissa kolmessa seuraavassa ryhmäkeskustelussa, mutta en muuten noudattanut teemahaastattelurunkoa kovin orjallisesti (ks. Liite 1).

4.4.2. Aineiston tuottamisen prosessi

Aloitin aineiston tuottamisen ryhmäkeskustelulla, johon osallistui kaksi minulle ennestään tuttua miesopiskelijaa. Keskustelu käytiin kotonani. Olin tehnyt etukäteen valmiiksi teemahaastattelurungon, joka osoittautui toimivaksi, joskin liian laajaksi. Keskustelu kesti noin puolitoista tuntia. Ensimmäisen ryhmäkeskustelun pohjalta käsitys siitä, mitä olen tutkimassa, tarkentui. Hylkäsin idean vuorovaikutuksen yksityiskohtaisesta analyysistä ja aloin kiinnittää huomiota keskustelussa rakentuvaan aikuisuuden kategoriaan sekä aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan. Muokkasin tarkentuneen näkökulman pohjalta teemahaastattelurungon lopulliseen muotoon tiivistämällä sitä.

Toiseen ryhmäkeskusteluun osallistui kuusi naisopiskelijaa. Keskustelu käytiin yliopiston tiloissa. Ryhmän suurempi koko mahdollisti sen, että keskustelun aikana syntyi paljon

ryhmässä käytyä neuvottelua aikuisuuden kriteereistä sekä aikuistumisprosessista. Kaikki ryhmäläiset osallistuivat keskusteluun aktiivisesti ja kommentoivat toistensa näkemyksiä kiitettävällä tavalla. Osallistuin myös itse aktiivisesti keskusteluun. Toinen ryhmäkeskustelu kesti vähän yli tunnin.

Kolmas ryhmäkeskustelu oli haasteellinen. Olin sopinut etukäteen, että keskustelu käydään yhden keskusteluryhmään osallistuvan opiskelijan kotona ja keskusteluun osallistuu minun lisäksi kolme miesopiskelijaa. Yksi osallistujista ilmoitti kuitenkin myöhästävänsä. Koska kaikilla osallistujilla oli kireä aikataulu, päätin aloittaa keskustelun kahden paikalla olleen opiskelijan kanssa. Kun olimme keskustelleet noin 25 minuuttia, saapui myöhässä ollut miesopiskelija seuranaan kaksi naisopiskelijaa. Kerroin saapuneille, että olen parhaillani nauhoittamassa aineistoa pro gradu -tutkielmaani varten. Esittelin lyhyesti keskustelun aiheen ja kehotin heitä kaikkia osallistumaan mukaan keskusteluun, jos siltä tuntuu. Informoin myös uusia tulijoita, että nauhoitus tulee ainoastaan tutkimuskäyttöön ja jokaisen osallistujan henkilötiedot anonymisoidaan. Uudet tulijat vastasivat myöntävästi osallistumispyyntööni.

Kolmannesta ryhmäkeskustelusta tuli kaikkein eniten vapaamuotoista jutustelua muistuttava vuorovaikutustilanne, koska keskustelijat olivat asettuneet tilaan siten, että osa istui pöydän ääressä, osa sohvalla ja yksi keskusteli seisten. Uudet tulijat osallistuivat keskusteluun aktiivisesti, ja ryhmäprosessin käynnistyttyä annoin tilanteen tarkoituksella edetä omalla painollaan. Aktivoin keskustelua muutamilla teemahaastattelurungon kysymyksillä. Aikataulusyistä jouduin kuitenkin jättämään ison osan suunnittelemani kysymyksistä kysymättä. Kolmannen ryhmäkeskustelun kokonaiskesto oli noin tunnin.

Neljänten ryhmäkeskusteluun osallistui kaksi naispuolista ammattikorkeakouluopiskelijaa. Neljäs ryhmäkeskustelu tarjosi kolmannen tapaan monia yllätyksiä. Olin suunnitellut etukäteen, että keskustelu käydään yliopiston tiloissa. Sopimamme ajankohta sattui kuitenkin olemaan pyhäpäivä, minkä takia yliopiston tilat olivat suljetut. Keskusteluajankohdan muuttaminen ei onnistunut, mutta onneksi sovitulle keskustelupäivälle oli luvattu hyvää säätä, mikä mahdollisti tapaamisen puistossa. Keskustelu oli vaarassa peruuntua vielä keskustelupäivänä, toisen osallistujan yllättävien esteiden takia. Vaikeuksien jälkeen hän kuitenkin pääsi paikalle ja pystyimme aloittamaan ryhmäkeskustelun noin puoli tuntia sovitusta myöhässä. Keskustelu itsessään sujui ilman

ongelmia. Molemmat osallistujat olivat aktiivisia ja tapaamisesta jäi kaikille hyvä mieli. Neljäs ryhmäkeskustelu kesti vähän yli tunnin.

4.4.3. Ryhmäkeskustelujen reflektio

Ryhmäkeskustelut etenivät ennalta määriteltyjen teemojen puitteissa kuitenkin siten, että teemojen käsittelyjärjestys vaihteli. Etukäteen suunnittelemani teemoista lähdettiin keskustelemaan mahdollisimman avoimesti. Olin listannut jokaisen teeman yhteyteen apukysymyksiä, joita en kuitenkaan kysynyt johdonmukaisesti. Apukysymyksiin tukeuduin tilanteissa, joissa keskustelu ei muuten edennyt. Keskusteluihin sisältyi paljon opiskelijoiden henkilökohtaisia kertomuksia, joissa he kuvasivat konkreettisia tapahtumia ja niihin liittyviä kokemuksia. Ryhmäläiset kommentoivat aktiivisesti toistensa sanomisia ja neuvottelivat merkityksistä yhdessä. Roolini haastattelujen aikana oli joustava. Keskustelun sujuessa vetäydyin kuuntelijan positioon, josta kuitenkin osoitin aktiivisesti kuuntelemani minimipalauttein ja erilaisin sanattomin viestein. Reagoin opiskelijoiden kertomuksiin kysymällä tarkentavia kysymyksiä, refleктоimalla sanottua sekä tekemällä aika ajoin yhteenvetoja siitä, mitä oli sanottu. Keskustelun tauotessa pyrin antamaan haastateltaville aikaa pohtia asiaa hetken ennen kuin esitin lisäkysymyksiä. Hiljaiset hetket voivat olla haastattelun etenemisen kannalta erityisen tärkeitä (Josselson 2013, 67).

Aloittelevalle haastattelijalle sattuu usein virheitä, enkä minä ole poikkeus. Huomasin ryhmäkeskusteluja purkaessani, että kysyin useassa kohtaa monta kysymystä kerralla sekä siirryin herkästi avoimista kysymyksistä suljettuihin kysymyksiin. Aika ajoin ryntäsin täyttämään hiljaisia hetkiä omilla kysymyksilläni ja kommentteillani. Josselson (2013, 133–140) pitää kysymyssarjoja, suljettuja kysymyksiä ja haastattelijan liiallista hätäisyyttä yksiselitteisesti virheellisinä toimintatapoina. Monen kysymyksen kysyminen kerralla ei ole välttämättä ongelma, koska haastateltavat eivät usein käsittele kysymyssarjoja itsenäisinä kysymyksinä, vaan tulkitsevat kysymyssarjan rajaavan alueen, jolla heidän kerrontansa voi vapaasti liikkua (Ruusuvoori & Tiittula 2017, 78). Aikuistumisteeman kyvystä herättää tarinallinen responsi kertoo paljon se, että opiskelijat vastasivat usein myös suljettuihin kysymyksiin kertomuksilla. Haastatteluaineistosta tulee usein kerronnallinen, vaikka tutkija pyrki rajoittamaan kerrontaa (Riessman 1993, 54–56). Haastattelijan hiljaisuus on usein hyvää, mutta silläkin on rajansa: haastattelijalta odotetaan usein myös aktiivista keskusteluun osallistumista (Hyvärinen 2017b, 32). Ylipäätään näkemys siitä, että on olemassa oikeita ja vääriä tapoja keskustella, on mielestäni ongelmallinen. Oleellista on tunnistaa se, että tutkijan toiminta vaikuttaa haastateltavien toimintaan.

4.5. Eettisyys

Tutkimuksen yleiset eettiset periaatteet voidaan tiivistää kolmeen kokonaisuuteen, jotka ovat itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, kaikenlaisen vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyydestä ja tietosuojasta huolehtiminen. Tutkittavalle tulee ennen tutkimuksen toteuttamista kertoa avoimesti, mistä tutkimuksessa on kysymys. Tutkittavalla tulee myös olla mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta joko ennen tutkimusta tai tutkimuksen aikana. Tutkijan tulee pyrkiä siihen, että tutkimus ei aiheuta fyysistä tai psyykkistä kärsimystä tutkittavissa. Kysymykset vahingoittamisen välttämistä korostuvat arkojen tutkimusaiheiden yhteydessä. Kolmanneksi tutkijan tulee huolehtia siitä, ettei tutkimusaineisto päädy väärin käsiin eikä tutkittavia ole mahdollista tunnistaa tutkimusraportissa esitetyistä aineistokohdista. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 414–422.)

Kerroin ennen jokaista ryhmäkeskustelua osallistujille, mitä olen tutkimassa ja miksi. Mainitsin myös, että nauhoitan keskustelun ja tulen mahdollisesti käyttämään joitain keskustelun osia esimerkkeinä analyysissäni. Painotin kuitenkin tutkittaville huolehtivani siitä, ettei kenenkään henkilötietoja paljasteta. Annoin ennen jokaista ryhmäkeskustelua tutkittaville mahdollisuuden kysyä heitä askarruttavia kysymyksiä. Varmistin vielä, ovatko kaikki valmiita ja suostuvaisia keskusteluun ennen kuin käynnistin nauhurin. Tutkittavat olivat tietoisia tutkimuksen luonteesta ja osallistuivat tutkimukseen vapaasta tahdostaan.

En koe tutkimukseni teemaa erityisen araksi. En tosin voinut ennalta tietää, liittykö tutkittavien henkilökohtaiseen aikuistumisprosessiin hankalia teemoja. Haastattelussa lähdettiin liikkeelle yleisestä keskustelusta, millä pyrin siihen, että kaikki pääsevät osallistumaan keskusteluun, vaikka eivät haluaisi puhua itsestään. Haastattelun loppupuolella käsiteltyn henkilökohtaisen aikuistumisen teemaan liittyvään keskusteluun ei ollut pakko osallistua. Opiskelijat kuitenkin kertoivat avoimesti myös omista kokemuksistaan eikä haastattelujen aikana ollut havaittavissa tilanteita, joissa keskustelu olisi tuottanut tutkittavissa tarpeetonta henkistä kärsimystä.

Anonymisoinnissa muutin jokaisen tutkittavan nimen. Pseudonyymistä käy ilmi tutkittavan sukupuoli. Keräsin tutkittavilta opintoihinsa liittyviä taustatietoja, mutta koska ne eivät tuo lisäarvoa tutkimukseeni, koen niiden mainitsemisen tarpeettomaksi. Tarkan opintosuunnan ja vuosikurssin mainitsematta jättäminen vahvistavat tutkittavien anonymiteettia.

4.6. Analyysistrategia

Donald Polkinghorne (1995, 6–8) puhuu Brunerin (1986, 11–14) tietämisen tapoihin tukeutuen kertomusten analyysistä ja kerronnallisesta analyysistä. Kertomusten analyysissa valmiita kertomuksia ryhmitellään ja luokitellaan, kun taas kerronnallinen analyysi pyrkii konstruoimaan aineistosta uuden yhtenäisen kertomuksen. Pysin tutkimuksessani kerronnallisen analyysin mukaiseen tarkasteluun. En siis ryhmittele opiskelijoiden aikuistumispuheesta erilaisia kertomustyyppisiä, vaan kerron yhden analyysikertomuksen. Analyysikertomuksen juonikaava on seuraavanlainen: aikuistumisen mallitarinan uusintaminen, odotusten murtumat, murtumien reflektointi ja uusien odotusten asettaminen.

Aloitin aineiston analyysin litteroimalla jokaisen ryhmäkeskustelun alusta loppuun sanatarkkuudella. Aineiston litterointi oli hidas ja työläs prosessi, mutta analysointi litteraattien perusteella osoittautui huomattavasti helpommaksi kuin nauhoituksia kuuntelemalla. Ruusuvuori ja Nikander (2017) huomauttavat, että litterointi on itsessään jo yksi aineiston analyysin vaihe, ei siis pelkkää valmistautumista analyysiin. Litteraatti on aina jollain tapaa puutteellinen suhteessa alkuperäiseen nauhoitukseen. Keskeistä on, että tutkija litteroi aineistoaan tutkimustehtävänsä nähden mielekkäällä tavalla. (Ruusuvuori & Nikander 2017.) Omiin tarkoituksiini sanantarkka litterointi on riittävä. Muutamissa aineistoesimerkeissä alkuperäisestä litteraatista on poistettu täytesanoja, toistoa tai tutkittavan anonyymiteettiä vaarantavia taustietoja.

Analyysissä kiinnitin ensimmäisenä huomiota siihen, miten opiskelijat merkityksellistävät aikuisuutta ja aikuistumista yleisellä tasolla. Tarkastelin opiskelijoiden merkityksenantoja suhteessa aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan. Analyysi eteni yleisistä aikuisuuden ja aikuistumisen määritelmistä opiskelijoiden henkilökohtaiseen aikuistumisprosessiin. Kiinnitin huomiota opiskelijoiden henkilökohtaisissa aikuistumuskertomuksissa esiintyneisiin odotusten murtumiin. Odotusten murtumien yhteydessä tarkastelin, minkälaista reflektiota odotusten murtumiin kytkeytyy. Kolmanneksi tarkastelin, miten opiskelijat asemoivat itsensä suhteessa aikuisuuteen. Lopuksi tutkin, millaisia ristiriitoja opiskelijat kokevat aikuistuessaan sekä millaisia aikuistumisen odotushorisontteja opiskelijat hahmottavat itselleen.

5. AIKUISTUMISEN PROSESSI PIDENTYNEESSÄ NUORUUDESSA

Analyysi jakautuu neljään osioon. Aluksi tarkastelen, miten opiskelijat merkityksellistävät aikuisuutta ja aikuistumista yleisellä tasolla. Toisessa osiossa nostan esiin aineistosta kohtia, joissa opiskelijat kertovat lapsuudessa ja nuoruudessa sisäistämistään aikuistumiseen liittyneistä odotuksista sekä niiden murtumista. Tarkastelen myös, millaista refleksiivisyyttä murtumakohtiin kytkeytyy. Kolmas osio käsittelee opiskelijoiden käymiä neuvotteluja kuulumisesta aikuisen ikävaihekattegoriaan. Neljännessä osiossa keskityn havainnoimaan opiskelijoiden ambivalenttia suhtautumista aikuistumiseen. Analyysiluvun lopussa esittelen yhteenvedon analyysin keskeisistä löydöksistä.

Analyysiosiossa olen erottanut aineistokatkelmat muusta tekstistä kursiivilla. Esittelemissäni aineistoesimerkeissä olen pyrkinyt säilyttämään keskustelunomaisuuden. Pääasiassa litteroinnissa on noudatettu sanatarkkuutta. Olen kuitenkin joissain kohdin karsinut toistoa ja täytesanojen käyttöä. Moniin aineistoesimerkkeihin sisältyy myös omia kysymyksiäni ja kommenttejani, minkä johdosta lukijan on mahdollista analysoida tutkijan roolia aineiston tuottamisen prosessissa. Aineistokatkelmissa esiinnyn itse omalla nimelläni (Niklas). Kaikkien muiden aineistokatkelmissa esiintyvien henkilöiden nimet on muutettu. Pseudonyymeista käy ilmi henkilön sukupuoli. Nimen perässä on sulkuihin merkittynä henkilön ikä keskusteluhetkellä. Jos aineistokatkelmia on useampi peräkkäin, ne on erotettu väliyönnillä.

5.1. Mitä aikuisuus on ja miten aikuiseksi tullaan?

Ryhmäkeskustelujen aluksi kysyin opiskelijoilta avoimella kysymyksellä, mitä aikuisuus heidän mielestään on. Kaikissa neljässä ryhmäkeskustelussa vastuusta ryhdyttiin puhumaan ensimmäisenä. Nuorten aikuisuuskäsityksiä käsittelevissä tutkimuksissa vastuu on yksi yleisimmistä nuorten mainitsemista aikuisuuden kriteereistä (Arnett 2004, 209; 2006, 12; 2015, 15, 313–317; Nelson & Luster 2016; 423; Žukauskienė 2016, 9–11):

Niklas: Aattelin, et ekaks, jos kertoisitte, mitä tein mielestä aikuisuus on?

Jani(27v): Aikuisuus tuo vastuuta omasta elämästä.

Mikael(28v): Ehdottomasti samaa mieltä. Täytyy kantaa vastuu omista tekemisistään.

Keskustelujen aloittaminen avoimella kysymyksellä selkeästi hämmensi monia, jolloin tarkensin kysymystäni kehottamalla pohtimaan, miten aikuisuus eroaa nuoruudesta. Toisin sanoen pakotin kysymykselläni opiskelijat pohtimaan ikävaihekattegorioiden välisiä eroja.

Aineistokatkelmien imperatiiveissa huokuu itse pärjäämisen eetos aikuisuuden mittana (ks. Raitanen 2001a, 204). Aikuisen ”pitää oikeesti pärjätä ite”, ”täytyy kantaa vastuu” ja ”ansaita ite elantonsa”:

Niklas: Jos lähdetään liikkeelle iha siitä, mitä aikuisuus tein mielestä on?

Carita(23v): Jaa-a

Satu(28v): Aika laaja kysymys.

Niklas: Minkälaisii asioita lähtisitte liittämään aikuisuuteen? Millasia aikuiset on? Miten aikuiset esimerkiksi eroavat nuorista?

Elina(22v): No mulla tulee mieleen se, että on sillee itsenäinen niinku taloudellisesti. Joteki ansaitsee ite elantonsa.

Carita: Mul tulee mieleen semmonen vastuullisuus, et käyttäytyy vastuullisemmin.

Tiina(23v): Mulle tuli toi sama mieleen. Semmonen vastuunotto.

Niklas: Voitas alottaa siitä, et mitä aikuisuus tein mielestä on?

Antti(24v): Olli sä voit vaikka alottaa. Mä tuun sit mukaan.

Olli(23v): Joojoo, mitä aikuisuus on, aika paha kysymys.

Niklas: Minkälaisii asioita työ liitätte siihen ja miten se esimerkiksi eroaa nuoruudesta ja tän tyyppistä.

Olli: No nuoruudesta, mä sanon kyl, et siinä on tämmönen lisääntyny vastuu ja itsenäisyys, et sun pitää oikeesti pärjätä ite.

Niklas: mm

Olli: Niin ehkä se on minun mielestä se kaikista tärkein juttu siinä. Onks Antilla lisättävää?

Antti: Joo mä oon samaa mieltä.

Aikuisuuden vastuun voi määritellä kyvyksi käyttää lisääntynyttä vapautta ja itsenäisyyttä oikealla tavalla (Raitanen 2001a, 204–206). Vastuun ja vapauden välinen problematiikka oli keskeinen keskustelujen läpi jatkunut teema, johon palattiin toistuvasti erilaisissa yhteyksissä. Antti tiivistää osuvasti vastuun ja vapauden olevan saman kortin kaksi eri puolta:

Antti(24v): Vastuu ja vapaus, ne on vähän niinku saman kortin kaks eri puolta. Aika abstrakti vastaus, mut vapaus on just se, että vähä niinku saa tehdä, mitä haluaa.

Niklas: Sanoit, että vastuu ja vapaus on niin kuin saman kortin kaksi puolta, niin näyttäytyyks tää vastuu sit jollain tavalla negatiivisena tein mielestä aikuisuudessa?

Antti: Mul tulee ainaki ekana mieleen, et tietenkin. Vastuuhan on taakka jostain, et vastuu on semmosta velvollisuutta, että jostain asioista pitää pitää huolta.

Aikuisen vastuuta ja vapautta voi tarkastella aktiivisena oman elämän hallintana, johon liittyy harkittujen ja itsenäisten valintojen tekeminen (Raitanen 2001a, 205):

Niklas: Tota mie oon aina alottanu nää keskustelut sellasella avoimella kysymyksellä, että mitä aikuisuus tein mielestä on?

Katja(22v): Mm

Niklas: Minkälaisia tekijöitä te lähtisitte siihen liittämään?

Venla(21v): Se on mun mielest sellast niinku, se on varttumista ja kasvamista, mutta tavallaan semmosta vastuunottamista ja oman elämän ohjausta tai semmosta, että osaa ottaa ohjat käsiin omasta elämästään ja vastuun asioista, kun tarvii. Sit toisaalta myös on se oma vapaus tehdä mitä haluaa ja tavallaan niinku voi tehdä omat päätökset. Katja: Niin kyl se aika pitkälle sitä on, et pystyy ite jo miettii ja pohtii asioita ja sitten tekee valintoja, mitkä saattaa sit muokata omaa elämää ja vanhemmat ei vaikuta sun päätöksentekoon.

Aikuisen kategorian sisältöä käsittelevässä keskustelussa aikuisuutta määriteltiin pääasiassa melko abstrakteilla ominaisuuksilla. Opiskelijoiden mainitsemista aikuisuuden kriteereistä korostuivat vastuu, vapaus, itsenäisyys ja taloudellinen riippumattomuus (ks. Arnett 2004, 209; 2006, 12; 2015, 15, 313–317; Nelson & Luster 2016, 423; Raitanen 2001a, 204–206; Žukauskienė 2016, 9–11). Huomionarvoista on, että kaikki edellä mainituista aikuisuuden kriteereistä ovat luonteeltaan prosesseja eli kestoltaan avoimia (ks. Hyvärinen 2010, 98–99). Tässä mielessä Hoikkalan (1993) näkemys aikuisuuden himmenemisestä on osuva. Aikuisuus on himmentynyt, koska kestoltaan avointen prosessien päätepistettä ei voi määrittää.

Keskustelun siirtyminen aikuisuuden kategoriasta aikuistumiseen muutti keskustelun sisältöä siten, että kertomuksiin tuli enemmän toiminnan maisemaan sijoituvia kohtia. Aikuistumisprosessin näkyviksi siirtymiksi nimettiin täysi-ikäisyyden saavuttaminen, omaan kotiin muuttaminen, työelämään siirtyminen sekä oman perheen perustaminen (ks. Hoikkala 1991a, 283–285; 1993, 19–20, 211–212, 239; Marin 2001, 229–234; Robinson 2013, 2–5). Näkyvien siirtymien rinnalla vastuun, itsenäisyyden ja taloudellisen riippumattomuuden teemat nostettiin esiin toistuvasti. Ulkoisten kriteerien merkitys aikuistumisprosessissa voi olla moninainen. Itsenäinen asuminen, työ ja perhe saatetaan kokea itsessään aikuisuuden merkeiksi. Toisaalta aikuisen sosiaaliset statukset voidaan kokea aikuistumisen välineiksi. Esimerkiksi työn avulla on mahdollista rakentaa omaa identiteettiä sekä saavuttaa taloudellinen riippumattomuus suhteessa vanhempiin. Kolmanneksi aikuisuuden ulkoisia tunnusmerkkejä voidaan käsitellä psyykkisen kypsymisen näkyvinä seurauksina, jolloin esimerkiksi työ ei ole aikuistumisen edellytys, vaan seuraus.

Täysi-ikäisyyteen liitettiin oman tilan lisääntyminen. Esimerkiksi ajokortin myötä vapaus liikkua itsenäisesti lisääntyy. Myös oikeus ostaa tupakkaa ja päihteitä sekä käydä baareissa mainittiin aikuistumisprosessiin kuuluvina ulkoisina tekijöinä:

Katja(22v): Jotenki itellä tuntu, et ku täytti sen 18 eihän silloin viel nyt oo mikään aikuinen todellakaan, mutta siis, että se oli ensimmäinen askel siihen. Sai sen ajokortin. Esimerkiks mulla oli yhtäkkiä vapaus vaan sanoo, et mä otan ton auton ja mä lähen. Mun ei tarvinnu enää kysyä vanhemmilta, et voittek te heittää mut. Se oli ainakin siin semmonen, et pääs kulkemaa ite. Niinku just autostaki piti ottaa se vastuu ja se oli semmonen isompi harppaus. Ja varmaan sitten sekin, että pääsee johonkin baareihin tai tämmösiin 18-vuotiaana. Niin on se semmonen ihan eri maailma, et siin vähä ehkä aukee semmonen portti sinne aikuisuuteen.

Oman tilan lisääntyminen tapahtuu asteittain. Marian itsenäistymiskuvaus noudattaa melko tarkasti kehityspsykologisten teorioiden mallia nuoren asteittaisesta siirtymisestä kodin piiristä vertaisryhmään (esim. Nurmi ym. 2014, 148). Maria tekee kuitenkin eroa nuoruuden kriisitulkintaan tarkentamalla, ettei irtautumisen vanhemmista tarvitse olla dramaattinen. Marian itsenäistymiskertomuksen päätepiste on omaan kotiin muuttaminen (ks. Salonen 2005, 83):

Maria(23v): Mun mielestä myös jollain tapaa se, et vähä niinku irtaantuu vaika vanhemmista ja sillain ei tarvi olla mitään dramaattista, mut siis sillain, et ottaa vähä etäisyyttä ja alkaa hahmottaa sitä omaa elämää.

Niklas: Minkälaisia tekijöitä tähän irtautumiseen liittyy? Tuleeks siulla mieleen jotain esimerkkejä?

Maria: No se varmaa alkaa näkyä jo siin teini-ässä sillain, et kaverisuhteet alkaa tulemaa entistä tärkeemmiks. Siin jo varmaa tapahtuu semmosta pientä itsenäistymistä. Ja sitten no varmaa just tää omaan kotiin muuttaminen.

Siirtyminen työelämään on tärkeä aikuistumisen ulkoinen siirtymä. Työn tuoman sosiaalisen statuksen lisäksi sen avulla on mahdollista kehittää vastuuta, itsenäisyyttä ja taloudellista riippumattomuutta sekä rakentaa aikuisen identiteettiä (Kylkilahti 2014). Tiina ja Elina neuvottelevat ”aikuisten työn” sisällöistä. Aikuisten työn koetaan olevan vakituista ja vastuullista. Lisäksi aikuisten työn motiivina on pelkän rahallisen korvauksen lisäksi pyrkimys edetä valitulla työuralla (vrt. Kylkilahti 2014, 207–208):

Tiina(23v): Ehkä semmonen vakituinen työpaikka. Tai et ei musta ainakaa tunnu pätkätyöt ja kesätyöt siltä, et ois mitenkään enemmän aikuinen. Tietyst kyl nyt varmaan rahallisesti. Mutta silleen, et ei siitä semmosta oo tullu, että aaa nyt mä oon aikuinen.

Niklas: Niin että se just, jos vaikka on opintojen ohella töissä, niin tuntuuks ettei se siinä yhteydessä välttämättä se työ sitten niin kuitenkaan?

Elina(22v): Ehkä ku se työ ei oo niin vastuullista sillon, että sitte ku siellä työpaikalla on jotenkin olennaisempi ihminen, niin ehkä semmonen kuuluu siihen aikuisuuteen.

Tiina: Ja ehkä se, et siel se tavote ei oo tavallaa ehkä semmonen uran luominen, vaan se tienaaminen. Se on vähän eri asia.

Opiskelijat olivat melko yksimielisiä siitä, että taloudellinen riippumattomuus suhteessa omiin vanhempiin on keskeinen aikuistumisen ehto. Osa opiskelijoista tuntui sisäistäneen

voimakkaan itse pärjäämisen eetoksen, jossa aikuisuus edellyttää taloudellista riippumattomuutta sekä vanhemmista että yhteiskunnasta:

Jani(27v): Vaikka täyttää 18-vuotta, niin voi olla, että on vielä riippuvainen omista vanhemmistaan, et vanhemmat saattaa sit antaa rahaa ja tollast noin. Et onks siinä vaiheessa vielä aikuinen, vaikka oiski fyysisesti aikuisen näköinen ja tavallaan aatteele, että on sitten omillaan, mutta sit kuitekaa ei oo omillaan.

Mikael(28v): Ainakin niin pitkään, kun on jollain tavalla rahallisesti ja tuellisesti riippuvainen jostain, esimerkiksi vanhemmasta, niin ei sekään aikuisuutta oikein välttämättä ole.

Vanhemmuutta ei käsitelty pakollisena osana aikuistumista, mutta jos oma perhe päätetään perustaa, on vanhemmuus tärkeä aikuisuuden kriteeri (ks. Ketokivi 2005, 112–113; Niemelä 2005, 183). Perhekeskustelussa palattiin vastuullisuuden teemaan. Aikuistumiseen liittyen on esitetty, että aikuisuudessa vastuu laajenee vähitellen koskemaan itsen lisäksi myös puolisoa ja omia lapsia (Arnett 2004, 214; 2015, 318–319; Ketokivi 2005, 111–112; Niemelä 2005, 184–185):

Niklas: Puhuitte sekä Tiina että Aino just tästä, et se aikuistuminen on jollain tavalla aika sellanen yksilöllinen asia, että aikuistuu omaan tahtiin. Sitten Aino mainitsit tästä perheellistymisestä. Koetteks te, että se oman perheen perustaminen kuuluu siihe aikuistumiseen?

Elina(22v): Ei se ehkä kuulu. Eihän kaikki hanki perhettä varsinkaan nykyään, mutta kyllä mun mielestä sitten ainaki, jos on omaa perhettä, niin sitten on aikuinen.

Carita(23v): Määkin aattelen samalla tavalla.

Tiina(23v): Mut siihe liittyy myös semmonen, et sä otat myös vastuuta jostain toisesta ihmisestä.

Antti(24v): Mun mielest se oli hyvä, mitä sä Olli sanoit just, et se vastuu ja vastuullisuus ja vastuuntunto. Jos sä oot aikuinen, sul on usein vastuu ittestäs ja sen lisäksi sul on vastuu sun perheestä, puolisoista tai lapsesta tai jonkunlainen sellanen abstrakti vastuu siitä, et halua kantaa kortensa kekoon tässä yhteiskunnassa ehkä semmonenkin vastuu.

Opiskelijoiden mukaan miesten ja naisten aikuistumisessa ei ole nykypäivänä merkittävää eroa. Poikkeuksen näyttää kuitenkin muodostavan vanhemmuus. Vanhemmaksi tuleminen on naisen aikuistumisprosessissa merkittävämpi siirtymä kuin miehellä. Naisen aikuisuus rinnastetaan usein äitiyteen (Aapola 1999, 240):

Niklas: Tuntuuks teist nykypäivänä, et vaikuttaaks sukupuoli jotenkin aikuistumiseen? Vaaditanko mieheltä tai naiselta eri asioita aikuisuuteen?

Sonja(27v): Varmaan jotkuu lisääntymiskysymykset tai siis silleen, et naisen voidaan sanoa olevan ehkä helpommin aikuinen sit, ku se on synnyttänyt. Tai se on ehkä semmonen, et sit kukaan ei ainakaan enää tytöttele sua, jos sul on lapsi.

Isyyteen suhtautuminen oli ristiriitaista. Osalle miesopiskelijoista isäksi tuleminen on keskeinen ja haluttu osa aikuistumista. Vanhemmuuden ihannoitua enemmän miesopiskelijat puhuivat vanhemmuudesta pakkona ja velvollisuutena (ks. Mykkänen 2014; Sevón & Huttunen 2004, 141):

Niklas: Mites isyys, onks se aikuisuuden merkki?

Lasse(25v): No se on vähän. Siin on pakko ottaa sillon vastuuta.

Antti(24v): Niin jos on siittäny jonkun.

Lasse: Mun mielestä se on pakko kyllä, jos vielä sitä ennen ei oo ollu kovin vastuullinen ja ollu enemmän niinku. No mite sen nyt sanois. Ei oo ollu niin perhekeskeinen. Sillohan se on pakko.

Osa opiskelijoista oli sitä mieltä, että isyys ei velvoita samalla tavalla kuin äitiys. Muutamat opiskelijat tuntuivat käyttävän miehen rakenteellista vastuuttomuutta vahvistavaa puhetapaa, jossa mies kuvataan siitosorina, joka ei kykene eikä halua ottaa vastuuta lapsen kasvatuksesta (ks. Huttunen 2001, 154–158). Korkeakouluopiskelijoiden puheessa rakentuu poissaolevan isän myytti, vaikka isyyden kulttuuriset mallit ovat viime vuosikymmeninä monipuolistuneet (ks. Aalto & Kolehmainen 2004; Eerola & Mykkänen 2014b; Huttunen 2001):

Mikael(28v): Mitäs sitte, jos sie ootki vaa sillee, et hähähä ei miut kiinnosta vittu iha sama. Siinäpäähä ois skidi jonkuu muun ongelma. Siul ei oo käytännössä minkäänlaista velvollisuutta pitää siitä lapsesta mitää huolta. Siun ei tartte osallistua sen elämään eikä mitään ei ees oo minkäänlainen aikuisuuden merkki se, että sie pusket jonkuu paksuks ja sen jälkeen vittu siul on skidi, koska sie voit millon tahansa kävellä sen lapsen elämästä pois.

Aino(22v): Mut on se nyt vähä, jos vaikka nainen tulee teininä raskaaksi tai jotain, niin kyl se vähän niinku pakottaa, ku eihän miehillä oo mitään pakkoa olla siinä mukana (...) Niin ja sit se on ehkä varsiki tälle länsimaissa ja varmaa muuallaki, et on niin paljon tilanteita, mis isä ei oo ollu mukana. Niin naisella on vastuu. Ehkä on semmonen kuva. Tuntuu et se tekee siitä miehestä sitten vähemmän aikuisen, kun se ei oo ottanu sitten tai tehny sitä päätöstä ottaa vastuuta.

Aktiivisen etsinnän seurauksena saavutettua aikuisen identiteettiä käsiteltiin aikuistumisen päätepisteenä (Erikson 1968; 1980; 1982; Marcia 1966). Identiteetin rakentumisessa korostettiin moratoriovaiheen merkitystä. Tämä kävi ilmi esimerkiksi sellaisissa keskustelun kohdissa, joissa pohdittiin liian nopean aikuisuuteen siirtymisen johtavan tilanteeseen, jossa joudutaan palaamaan taaksepäin. Etsintävaihetta ei voi ohittaa. Jani kuvailee identiteettimoratoriota, elämänvaiheeksi, jonka aikana etsitään itseä ja kokeillaan omia rajoja:

Jani(27v): No se on varmaa se omien rajojen kokeilu, et sitä kautta etsii sitä omaa itteensä. (...) Ihminen koittaa ettiä omaa itteään sellasta omaa paikkaa just sitä, että minkälainen ihminen on, mitä haluaa tehdä elämässään ja kaikkee tollasta noin, niin sitten ihminen kokeilee niitä omia rajojaan ja ettiä omia heikkouksiaan, vahvuuksiaan ja sitten sitä kautta karsii pois sellasii asioita, mitkä ei sit kuulu siihen omaa elämää.

Caritan mukaan oman identiteetin saavuttaminen johtaa tasaantumiseen. Kun oma paikka löytyy, ei tarvitse enää hötkyillä. Tulkitsen oman paikan tarkoittavan toisaalta konkreettisesti esimerkiksi mielekästä asuntoa ja työtä. Oma paikka tuntuu kuitenkin olevan myös mielentila. Kokemus siitä, että on perillä:

Carita(23v): Ehkä semmonen hyvä semmonen joku tasaantuminen tai sillee, että kun nuorena ei oikein tiää mitä haluaa ja mitä tekee ja sillee, niin ehkä sitten aikuisena on tavottanu jonkuu semmosen, että tän mää haluan tehdä ja tässä mä haluan olla. Löytää semmosen oman paikkansa.

Opiskelijat osoittivat hallitsevansa hyvin aikuisuuden biologiset, juridiset, psyykkiset ja sosiaaliset kriteerit (ks. Marin 2001, 229–233; Robinson 2013, 2–5). Aikuisuutta määriteltiin monipuolisesti eri kriteereihin viitaten. Selkeästi yleisimmät opiskelijoiden mainitsemat aikuisuuden kriteerit olivat vastuu, itsenäinen päätöksenteko sekä taloudellinen riippumattomuus. Samat kolme aikuisuuden tunnusmerkkiä toistuvat nuorten aikuisuuskäsityksiä koskevissa tutkimuksissa (Arnett 2004, 209; 2006, 12; 2015, 15, 313–317; Nelson & Luster 2016; 423; Žukauskienė 2016, 9–11). Kiinnostavaa on, että itsenäisestä asumisesta, työstä ja perheestä puhuttiin vasta, kun puhe siirtyi aikuisuudesta aikuistumiseen. Opiskelijat eivät siis kiellä, etteivätkö aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukaiset siirtymät olisi edelleen tärkeitä aikuistumisen kannalta, mutta ne eivät itsessään ole riittäviä aikuisuuden kriteereitä (ks. Raitanen 2001a, 203–204).

5.2. Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan murtumat

Opiskelijat toistivat useassa kohtaa kertomuksia lapsuudessa tai nuoruudessa sisäistetyistä aikuistumiseen liittyneistä odotuksista, jotka eivät olleet toteutuneet. Kysyin murtuneista odotuksista myös suoraan, mutta odotusten murtumia ilmeni myös sellaisissa keskustelun kohdissa, joissa en niistä erikseen kysynyt. Kerronnan kohdat, joissa kertoja ilmaisee odotusten murtumisesta, antavat vihjeitä kertojan suhteesta hänen sisäistämiinsä kulttuurisiin arvoihin ja normeihin (Abbott 2008, 58–61; Bruner 1990, 39–40; Löyttyniemi 2001, 180; 2004, 30).

Moni opiskelija oli odottanut, että aikuisuus alkaa, kun irtaudutaan vanhemmista. Lapsuudenkodista pois muuttaminen ei kuitenkaan katkaise emotionaalista sidosta omiin

vanhempiin (Lahelma & Gordon 2008). Aino kertoo, miten hän tukeutuu isoissa päätöksissä edelleen äitiin. Keskustelukatkelman lopussa Aino vielä tarkentaa, että kyse ei ole pelkästä tiedonhausta, vaan varmuuden tunteen hakemisesta:

Aino(22v): Vaikka asuu iteksee, niin sitten on kuitenkin semmonen, että jos tulee joku ongelma, niin sää soitat sitte sun vanhemmille tai ainakin mää soitat tai sillee, et haluaa kysyä toista mielipidettä. Jos vaikka hankkii asuntoa tai tommosta. Mutta en mä sitten tiää, loppuuko se jossain vaiheessa, et sä et enää kysy sun vanhemmilta neuvoja, vai kysyykö sitä sit aina.

Elina(22v): Miks ei aikuisetki vois?

Aino: Niin, mut en mää tiää. Tavallaan se tuntuu, et jos ei osaa tehdä semmosta itsenäistä päätöstä, vaa pitää soittaa äitille: onkoha tää nyt hyvä äiti.

Carita(23v): Mutta jos ei oo vaa tietoo tarpeeks, niin sittenhän se on vaa semmosta tiedonhaku tavallaa.

Aino: Mut ainaki ite kaipaa siihe myös semmosta jotakin, et se ei oo vaa se tiedonhaku, vaa semmosta varmistamista.

Jani kuvailee kriisiksi tilannetta, jossa hän on odotustensa vastaisesti edelleen opiskelija ja sinkku. Ennen korkeakouluopintoja asetetut odotukset siitä, että siirtymä työelämään ja pariutuminen tapahtuvat nopeaan tahtiin eivät ole toteutuneet:

Jani(27v): Ite on just tällä hetkellä siin kriisitilanteessa sillain, et koitan löytää tästä tilanteesta, mikä on täysin ulkopuolella siitä visiosta, mikä miul oli silloin kaksikymppisenä, niin koitan löytää tästä ne hyvät puolet ja päästä pois siitä, mitä miul oli niitä ennako-odotuksia. Päästä pois siitä menneisyyden taakasta ja sit jatkaa tyhjältä pöydältä tätä korttipelin pelaamista eteenpäin.

Niklas: Mitä ne tarkalleen ottaen, puhuit, että kaksikymppisenä oli jonkiilainen visio siitä, niin millanen visio se tarkalleen ottaen sit oli? Mitä sie aattelet, et sillo kaksikymppisenä, et mitä se Jani 27-vuotiaana on?

Jani: No aattelin, et mie oisin hyvässä duunissa ja sitten miul ois tyttöystävä ja sitten ois just täysin taloudellisesti vakaa pohja, pystysin elättää itteni kokonaa. Oisin tavallaan vapaa ja just se, mitä puhuttii aikasemmin siitä aikuisuuden määritelmästä, mikä oli just sellanen vastuu ja vapaus, että ois se, mutta ei se sitten loppujenlopuks menny niin.

Kun kysyin lykkääntymisistä tarkemmin, rakentui opiskelijoiden odotuksista aikuisen ideaali, johon sisältyvät vakituinen työ, oma perhe, omakotitalo ja koira. Yllättävänä voi pitää sitä, että monen opiskelijan odotuksissa aikuisen ideaalin saavuttaminen tapahtuu alle 30-vuotiaana. Sisäistetyn aikuisideaalin normatiivisuus tulee ilmi Sonjan kertomuksessa lukuisista ”pitämisistä”, jotka eivät toteutuneet (ks. Hyvärinen 1994, 60; 2010, 112):

Sonja(27v): Mun piti valmistua 26-vuotiaana. Mun piti ostaa omakotitalo, mennä naimisiin, saada lapsia, ostaa auto, ottaa lainaa, olla vakituisessa työssä, mut ei menny niinku piti. 27 lasissa ja tässä ollaan.

Ainon odotukset ovat olleet melko samanlaisia kuin Sonjalla. Aino arvioi jo ennakolta, että hänen odotuksensa eivät toteudu. Aikuisuus, ”se on vielä kaukana”:

Aino(22v): Mä kyllä muistan pienempänä, oli semmonen, et sitten, kun mä oon 25, niin mulla on työ, sit mulla on omakotitalo, sit mulla on kaks lasta, sit mul on koira. Sitte nyt on vaa sillee, että,

Tiina(23v): Kaks vuotta aikaa!

Aino: Kuha sais nää opiskelut purkkii jossain vaiheessa, ni se on mun tavote. En mä tiää mikä se lapsena oli, et aatteli, että kaikki on mahdollista. Ei ei, se [aikuisuus] on vielä kaukana.

Aikuistumisen lykkääntymiseen liittyvä odotusten murtuminen kuvattiin toistuvaksi. Opiskelijat kuvasivat prosesseja, jossa aikuisuus asetettiin johonkin, ja kun sinne saavuttiin, aikuisuus olikin jo jossain muualla:

Lasse(25v): No tota aikuisuudes on se hauska juttu, että ku sä et oo vielä koulussa, ni aattelet, että kaikki ala-asteelaiset on ihan aikuisia. Sit ku oot ala-asteella, ni ajattelet, että yläasteelaiset on ihan aikuisia. Sit ku meet lukioon, niin sä aattelet, et kaikki lukion kolmoset on ihan aikuisia. Sit ku pääset sieltä, niin sitten aattelet joskus, että kaikki gradua väöntävät on aikuisia.

Niklas: Niin onks se semmonen, et se niinku pakenee aina kauemmas?

Lasse: No en mä tiedä, mitähän tohon sanois

Sonja(27v): Aikuisuus on aina jotain, mitä sulla ei ole.

Antti(24v): Mul tulee koko ajan se fiilis, mitä Lasse just sano, et mul koko aja vähä niinku se lykkääntyy. Et aina on joku semmonen, et oikei pitää hankkii koulutus tai työpaikka, mut aina, ku sinne pääsee, niin...

Lasse(25v): On vähän aikuisempi, mutta tavallaan, että aikuinen.

Antti(24v): Joo eli musta ei tunnu, et mä olisin aikuinen, mut ehkä aikuisempi.

Opiskelijat ennakoivat myös mahdollisia tulevia odotusten murtumia pohtiessaan aikuistumisen ulkoisista siirtymistä, jotka eivät välttämättä johdakaan aikuisuuden kokemukseen. Odotusten murtumista käsittelevä puhe ei siis välttämättä liity pelkästään siihen, mitä on jo tapahtunut:

Tiina(23v): Mut se on hauska, että kun puhuu näistä asioista, niin sitten ei tiää, että kun ite on siin tilanteessa, niin tuntuuko sit oikeestikkaa siltä. Tavallaan nytki aattelee, et okei sit, kun hommaan sen oman asunnon tai hommaan sen perheen, niin tuleeko sitten se tunne.

Carita(23v): Koska lapsenakin aatteli silleen, että sitte ku mä oon kaksikymppinen, niin sitten mä oon aikuinen. Nyt ollaan kaksikymppisiä sitte nyt aatella, että sitten kun jotakin, niin sit mä oon aikuinen. Sitten ei varmaa sillokaa tunnu, et ois aikuinen.

Satu(28v): Mun kavereilla on vauvoja ja muuta ja ei ne koe välttämättä itseään aikuisiks. Ne ei oo vielä saavuttanu sitä maagista viisauden hetkeä.

Carita(23v): Niin ehkä sitä ei oo sitten välttämättä.

Odotusten murtumiin kytkeytyvä normaalista ja totutusta poikkeaminen johtaa selontekovelvollisuuteen. Ongelmatarinoissa odotusten vastaisia tapahtumia selitellään itselle ja toisille joko syyllisen tai uhrin positiosta. (Juhila 2012, 159–172.) Mikael reflektoi aikuistumisodotuksiaan puhumalla yleisellä tasolla ”itsesäänselvyksistä”, jotka hän kokee edelleen aikuisuuteen liittyviksi. Aikuistumisen lykkääntyminen on johtanut epäilyyn siitä, toteutuvatko odotukset koskaan. Lopussa Mikael vahvistaa tapahtuneen ja odotetun välistä ristiriitaa ääri-ilmauksella ”aina” puhuessaan krapulamorkkiksisistaan (ks. Hyvärinen 2010, 112). Aikuisuuden kulttuurinen normi artikuloituu lopussa toteamukseen, että Mikaelin tilanne ei ole sellainen kuin ”pitäs”:

Mikael(28v): Mie oon alkanu joitai asioita miettimää, mitkä on joillekki ehkä itsestänselvyksii. No en nyt lähe niit millää taval erittelemää, mutta näin ympäripyöreesti sanottuna huomaa, että jotkut asiat, mitä on joskus mieltäny kuuluvan aikuisuuteen ja ehkä osittain mieltää vielä tänäkin päivänä. Et ne on jääny saavuttamatta ja niitä miettii, että vittu tuleeks niitä nyt sitte saavutettua, missä vaihees ne saavuttaa (...) Sit ain tulee sillai morkkikes mietitty, et ei vittu meikä vaa vittu täs vaa himmailee ja dokailee menemää koko viikonlopunki putkee niinku mikäki 18-vuotias ja ei miul oo mitää näitä asioita, mitä käytännössä pitäs.

Itsesyytöksiä yleisempää oli aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan kritisointi. Nuorten koettiin olevan mallitarinan tuottamien ulkoisten normien viattomia uhreja. Opiskelijoiden puheessa toistui lapsuudessa tai nuoruudessa sisäistetty aikuisen arkkityyppi, joka oli osoittautunut tavoittamattomaksi harhaksi. Ensimmäisessä aineistokatkelmassa Jani kutsuu aikuisuuden muotiksi perheen, omakotitalon ja koiran omistajuudelle rakentuvaa aikuisuuden ideaalia. Aikuisuuden muotti antaa vääristyneen kuvan aikuisuudesta, koska se peittää aikuisuuteen liittyvän moninaisuuden. Toisessa aineistokatkelmassa Caritan ja Elinan kritiikin kohteena on fiksun aikuisen malli:

Jani(27v): Se aikuisuuden määritelmä, mikä meille on luotu jostain pienestä pitäen sellain, että aikuisuus on sitä, että siul on perhe ja sitten on just vaik omakotitalo ja kultainen noutaja, on tollanen tietynlainen muotti, aikuisuuden muotti. Mut jotenkin se on hyvin vääristynyt. Se on tosi vaikee mieltää, mitä se aikuisuus sitten loppujen lopuksi onkaan, kun siinä on noin monta erilaista näkökulmaa ja sitten jokainen kokee sen omal tavallaan.

Carita(23v): Mutta silleen lapsena oli ehkä jotenkin silleen vähä vääristynykki kuva tai sillee erilainen kuva, et kun nyt aattelee, niin ei aikuiset ehkä oookaa semmosia, mitä on lapsena aatellu.

Eliina(22v): Ai semmosia, jotka tietää kaiken kaikesta?

Carita: Niin semmosia hirveen fiksuja. Että ei niitten tarvii olla kuitenkaan niin semmosia. Voi olla erilaisia aikuisia.

Sonjan, Antin ja Lassen keskustelussa aikuisuus määrittyy teatteriksi ja vaikutelman hallinnaksi (ks. Goffman 1959). Näyttämöllä pitää esittää olevansa aikuinen, mutta tuttujen kanssa voi käyttäytyä vapaammin:

Sonja(27v): Must aikuisuus on tavallaan semmonen, mä jossain vaihees tajusin, et se on semmonen leikki, jota me leikitään. Me leikitään tietyissä paikoissa aikuisia. Tai se on niinku rooli, joka me kaikki omaksutaan, otetaan silleen, et tämmönen mun pitäis olla.

Antti(24v): Totta

Sonja: Mut mun lähipiirissä ei oo yhtään semmosta ihmistä, joka ois oikeesti semmonen aikuinen, mitä aikuisuutta yleensä ehkä, jos sitä koulussa opetetaan, et mitä aikuisuus on.

Antti: Totta

Sonja: Tai siis semmosii, jotka käyttäytyy fiksusti ja aina punnitsee ja harkitsee tai siis käyttäytyy harkitusti ja sanoo kaikki harkitusti. Ei mun lähipiirissä oo sellasii oikeesti. Sit mä oon aatellu, et se on tämmönen sosiaalinen harha tavallaan. Otetaan joku rooli ja käyttäydytään sen mukaan, mitä kaikki odottaa. Mutta kun kukaan ei oikeesti halua käyttäytyä silleen.

Antti: Totta

Lasse(25v): Niin tai siis me käyttäydytään aikuismaisesti tietyissä piireissä. Mut se on sitte kavereitten kaa, et miten aikuisia me ollaan.

Sonja: Nimenomaan.

Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina näyttäytyy normistona, jonka nuori sisäistää ja ryhtyy syyllistämään itseään. Aikuistumisnormeja kritisoivassa puheessa välittyy Freudin (1972) kuvaus yliminästä ja Riesmanin ym. (2001) sisältä ohjautuva luonnetyyppi. Ulkoa asetettuja aikuistumisen malleja kuvaillaan yhteiskunnan ja kasvattajien pukemana haarniskana, josta on luovuttu (ks. Hoikkala 1993, 77):

Niklas: Tää oli kiinnostava, mitä puhuit, et aikuisuus tämmösenä tilanteisena roolina, mikä on pakko ottaa joissain tietyissä kohdin. Ja sitten toisaalta semmonen, että kuin moni sitten kokemuksen tasolla ees haluaa välttämättä olla aikuinen.

Sonja(27v): Ja et mitä aikuisuuteen liittyy semmosii pitämisiä. Semmosia pitäisi-ajatuksia tai ainakin mulla ja ehkä ihmisillä kenen kaa on pohtinu aikuisuutta. Oonko mä aikuinen ja ollaanko me aikuisia. Semmosia et, mitä pitäis olla, koska monet kokee, et sulla pitää olla ammatti. Sun pitää olla sataprosenttisesti taloudellisesti itsenäisesti toimeen tuleva. Sun pitää, mitä näitä nyt on vaikka peruskehitystehtäviä, huolehtia muista.

Jani(27v): Et nyten 27-vuotiaana, niin se on ihan täysin eri kuin, mitä tää nyt on tää nykyhetki, niin siin tulee ehkä sellanen tietty ikäkriisi sitä kautta vastaan. Et mikä on tullu tää tulos, niin tää ei vastannukkaa niitä odotuksia. Mut sitten, kun käy mieltii, mihin ne kaikki odotukset pohjautu, niin just siihen, mitä jotkuu opinto-ohjaajat ja jotkuun tollaset on luonu siit tietynlaisesta putkesta, mikä on se muotti, mihin meidät halutaan kasvattaa (...) Ehkä sekin visio, mikä sillon kaksikymppisille luodaan, tai no tietyst pitäis puhuu omasta puolesta, mut oon kuullu monelta muultakin samaa sellain, että se visio niin se ei sit välttämättä ookaan sitä todellisuutta.

Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan kritisoinnin rinnalla opiskelijat rakensivat uudenlaista ymmärrystä aikuistumisesta yksilöllisenä ja asteittain etenevänä prosessina, johon ei sisälly selkeitä rajanylityksiä. Aikuistuminen tapahtuu vähitellen ja jokainen aikuistuu omaan tahtiin:

Antti(24v): Sitä arkiajattelussa varsiki lapsena mieltää, et okei sit, kun saavuttaa sen aikuisuuden eli jonkun pisteen, niin sit on vähän niinkun valmis. Semmonen on itelläni jääny alitajuntaa, vaik oikeestiha se ei mee niin. Et just tuntuu, et sitte, kun on aikuinen, niin sit on vastuuntuntonen sitä tätä, täyttää niinku semmosen raksin ruutuun. (...) Että okei se on joku piste, mikä saavutetaan ja kehitys päättyy ja sitten hengataa siinä tilassa.

Mikael(28v): Ei oo mitään yksittäistä käännekohtaa. Tai no on varmasti yksittäinen käännekohta, mutta se on varmasti ja onkin yksilöllistä, missä vaiheessa se tulee. Jollain se tulee siinä vaikka 18–20-vuotiaana ja jollain se tulee 30-vuotiaana. Se vaan tulee. Se tulee, kun tulee. Ei siihe oo mitää aikamäärää säädetty. Tai siinä ei oo mitään oikeeta eikä väärää näkökulmaa. Se on vaa silleen, miten jokaikinen tekee. Ei oo oikeeta tai väärää ratkasua mihinkään. Tai ei oo oikeeta ja väärää tapaa olla aikuinen, et siin se aikuisuuden perimmäinen pointti on.

Lasse(25v): Kyllä sitä ehkä odotti jossai kohtaa, et se ois tullu. Ku sehän tässä onki sillee vähän salakavalaa tavallaan, et elämä vaa jatkuu koko ajan ja sit sä oot jotenkin aikuinen. Et ei tuu sitä kunnon rajanylitystä.

Antti(24v): Joo se on ihan totta kyl.

Lasse: Kylhän sitä luuli, et ois tullu semmonen padam.

Antti: Jep

Lasse: Ja sitten yks yö ja ois aikuinen, mut ei.

Antti: Se ei menny nii.

Odotusten murtumien perusteella voi päätellä, että opiskelijat ovat monilta osin sisäistäneet aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan oman elämänkulkunsa normiksi. Aikuisuus kulkee kuitenkin aina odotusten edellä. Yhteiskunnallinen muutos aiheuttaa sen, että edeltäviltä sukupolvilta omaksutut aikuistumisen mallit eivät sellaisenaan toimi. Korkeakouluopiskelijoita yhdistävä avainkokemus näyttää olevan toistuva aikuisuuden lykkääntyminen. Opiskelijoiden kyvystä refleksiivisyyteen kertoo se, ettei odotusten murtumiin kytkeynyt paljoa itseä syyllistävää puhetta. Opiskelijat tunnistivat aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan olevan luonnollisen totuuden sijaan sosiaalinen konstruktio.

5.3. Ei enää nuori, ei vielä aikuinen

Kysyin ryhmäkeskustelujen aikana opiskelijoilta, kokevatko he olevansa aikuisia. Vaikka kysymys oli luonteeltaan suljettu, vastasivat monet siihen melko kattavasti. Haastattelusta tulee usein kerronnallinen, vaikka tutkija ei siihen erikseen pyrkisi (Riessman 1993, 54–56).

Opiskelijat eivät tyytyneet pelkästään sijoittamaan itseään eri ikävaihekatgorioihin, vaan he myös perustelivat omaa asemoitumistaan. Kysymys omasta aikuisuudesta osoittautui monen kohdalla haastavaksi, eikä moni halunnut sijoittaa itseään yksiselitteisesti yhteen ikävaihekatgoriaan.

Jani asemoi itseään suhteessa aikuisuuteen pitkälti aikuistumisen mallitarinaan vertautuen. Opiskelijastatus, vastuuttomuus, taloudellinen riippumattomuus sekä oman identiteetin etsiminen kertovat siitä, ettei aikuisuutta ole vielä saavutettu. Jani on ”tavallaan keskeneräinen”:

Niklas: Mite Jani, jos kysyy siulta, et koet sie olevas aikuinen? Mitä sie sanoisit?

Jani(27v): No en, koska on noi opinnot kesken, ni ei oo viel täysin valmis ottaa vastuuta itsenäisesti omasta elämästään. Ja sitte myös seki, kun ei oo taloudellisesti vieläkkään täysin omavarainen, että pystys elättää ittensä ja muuteki tuntuu, et elämä on viel sellasta jatkuvaa ettimistä, että mitä halua elämässä ja se sellanen oman ittensä ettiminen. On niin keskeneräinen tavallaa, et sitäki mieltii ehkä osittain siihen, mitä se aikuisuus ois, että löytäis sen oman ittensä sit täysin.

Aino kokee, ettei ole vielä itsenäinen aikuinen, koska äidiltä pitää kysellä neuvoja. Ainon kertomuksessa tehdään ero tilallisen ja psyykkisen itsenäisyyden välille. Läheinen suhde vanhempiin ei katoa omaan kotiin muutettaessa (Jokinen 2014, 260; Lahelma & Gordon 2008):

Aino(22v): Vaikka asuu iteksee, niin sitten on kuitenkin semmonen, että jos tulee joku ongelma, niin sää soitat sitte sun vanhemmille tai ainakin mää soitan tai sillee, et haluaa kysyä toista mielipidettä. Jos vaikka hankkii asuntoa tai tommosta. Mutta en mä sitten tiä, että loppuuko se jossain vaiheessa, et sä et enää kysy sun vanhemmilta neuvoja vai kysyykö sitä sit aina.

Elina(22v): Miks ei aikuisetki vois?

Aino: Niin, mut en mää tiä. Se on tavallaa, et tavallaa se tuntuu, et jos ei osaa tehdä semmosta itsenäistä päätöstä, vaa pitää soittaa äitille: onkoha tää nyt hyvä äiti.

Elinalle aikuisuus assosioituu taloudelliseen riippumattomuuteen. ”Vanhempien almuilla” rahoitettu opiskelijaelämä ei ole aikuisuutta:

Elina(22v): Mie en oo ihan vielä [aikuinen]. Mun mielestä, kun opiskelee ja elää tuilla ja vanhempien almuilla, ni ei se oo kovin aikuista.

Nuoret tekevät eron kognitiivisen ja emotionaalisen aikuisuuden välille (Aapola 2005, 273–274). Carita nostaa riittävän kyvyn impulssikontrolliin yhdeksi emotionaalisen aikuisuuden ilmenemismuodoksi ja arvioi, ettei ole vielä saavuttanut aikuisen tasoaa impulssikontrollissaan:

Carita(23v): Kyllä mä välillä koen olevani vähän aikuinen, mutta en silleen tavallaan, että jos on vaikka huono päivä, niin sitten mä ajattelen, että aikuiset pystyis olla näyttämättä sitä. Mä vaan saatan mököttää töissä tai just olla silleen, et mä meen nyt mököttää tonne johonkin, että mä tuun kohta takas, meen keräilemää itseä. Aikuiset pystyy siirtää sen tunnetilan jotenkin paremmin myöhemmäks, niin ei ite ehkä sit pysty viel siihen.

Opiskelijat pohtivat paljon aikuisuuden tilanteista luonnetta. Yleisesti itseä ei luokiteltu aikuiseksi, mutta joissain tilanteissa saattoi muodostua hetkellinen kokemus aikuisuudesta. Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi työskentely lasten ja nuorten kanssa sekä penkkariajelun seuraaminen:

Iina(24v): Aikuisuus on mulle vähän semmonen rooli. Kun mä meen töihin, niin mä oon siel aikuisen roolissa. Et vaikka mul ei oo niihin nuoriin ees kymmentä vuotta ikäeroa, niin silti ne kattoo mua, et sä oot aikuinen. Niin kyl mä sit siellä ehkä koen olevani [aikuinen]. En mä taas missää opiskelijabileissä, siellä mä oon ihan nuori opiskelija. Päästelen menemään. Niinkun jossain virallisissa yhteyksissä kyllä olen aikuinen.

Niklas: Puhuit että välillä tuntuu aikuiselta, niin millasissa tilanteissa

Carita(23v): Vaikka töissä, koska ne lapset oikeesti pitää sua aikuisena ja ne ei oikeesti tiä, minkä ikänen sä oot. Jos niiltä kysyy, niin sielt saattaa tulla, että on viiskymmentä tai kolmekymmentä tai viistoista. Ihan mitä tahansa, mutta ne pitää hirveen vakuuttavana mua ja sitten, kun ne tottelee. Ja sitten pitää suunnitella ite ja on vastuussa. (...) Ja sitten, kun kuitenkin elää suht itsenäisesti. Mutta välillä ei tunnu yhtää aikuiselta.

Satu(28v): Vaihtelee

Maria(23v): Mul on kyl kans ihan sama, et se vaihtelee niin siit kontekstistaki, että esimerkiksi just viime viikol, kun eiks ollu penkkarit, niin mul tuli niin aikuinen olo, kun mä seisoin siin valoissa ja kattelin niit abeja.

Carita(23v): Mullakin tuli kyllä niin vanha olo.

Monista muista opiskelijoista poiketen Sonja koki saavuttaneensa aikuisuuden. Muotoilen jatkokysymyksessä aikuisuudesta pääteaseman, johon Sonja reagoi tarkentamalla, että hänenkin aikuisuutena on tilanteista:

Sonja(27v): Kyllä musta tuntuu, et mä oon aikuinen. En mä tiä, mitä mun elämässä pitäis enää muuttuu. Tai mulle viel on ehkä se, et joskus mul oli se, et sitku mä saavutan ja sitku saan. Mut sit ehkä se mun käännepeiste oli se, kun mä olin jo aika vanha, kun mä alotin tän nykysen alan opiskelut. Mul oli silloin semmonen kauhee ikäkriisi, et mä oon jo näin vanha, mul ei oo vielääkään opiskelupaikkaa. Muut mun ikäset saa lapsia, mun pitäis olla aikuisempi. Mut sit, kun mä pääsin sisää, niin sit mulla oli jotenkin silleen, että joo mä oon aikuinen. Tai ehkä se käsitys aikuisuudesta muuttui ja se ikäkriisi loppu siihen. Oli silleen, että tässä on mun elämä, nyt tätä vaan mennään päivä kerrallaan eteenpäin. Ei oo enää semmonen juokseminen tai kiire minnekään. Kyllä mä koen, et mul on ne asiat, mitä mä enää tarviin. Nuorempana aatteli, et sit, ku mul on se, ni sit on varmaa nii erilainen. Nyt on semmonen, että tämmönen mä oon ja

en mä enää hirveesti omalta ajatusmaailmaltani tuu muuttumaan. Et ehkä omat arvot ja sellaset on jo aika selkeet.

Niklas: Siis siusta tuntuu, et sie oot aikuinen, tullut jollain tavalla perille?

Sonja: Siis must tuntuu, et mä oon aikuinen, mut sit mun aikuisuuteen kuuluu se, et mä saan joskus käyttäytyä niinkun kakara ja joskus mä saan olla lapsellinen. Joskus mä saan tehdä tyhmiä ja aivottomia juttuja. Ja saan ryypätä ja rellestää. Et mun ei tarvii ottaa kaikesta vastuuta. Eikä mun tarvii ottaa muista ihmisistä vastuuta.

Sonjan tapaan myös muutamat muut opiskelijat saattoivat aluksi sanoa olevansa aikuisia, mutta tekivät myöhemmin eroa valmiin aikuisen ideaaliin. Opiskelijat erottavat aikuisuudesta eri tasoja (Aapola 2005, 271–276). Seuraavassa katkelmassa Venlan ja Katjan pohdinta varhaisaikuisuuden ja aikuisuuden eroista kuvaa melko hyvin pidentyneen nuoruuden luonnetta (ks. Aapola & Ketokivi 2005b; Côté 2000; 2006; Arnett 2004; 2006; 2015):

Venla(21v): Mä tykkään käyttää termii nuori aikuinen sen takii, että aikuisista tulee mieleen semmonen 30-40-vuotias, joka oikeesti tietää kaikesta kaiken. (...) Ite kokee, että on nuori aikuinen, et selvästi on aikuistunu ja ei haluisikaan takaisin siihen nuoruuteen, mut sit toisaalta kaipaa jotain siitä, mikä oli silloin. Jotain asioita mieltii, mitä haluis ehkä enemmän tähäki elämänvaiheeseen, mitä oli helpompaa, vaikka nuorempana. Ehkä se on just mulla vielä jonkin tyyppinen semmonen pienempi kriisi menossa siinä, miten mä asetaudun siihen, kuka mä oon ja mitkä on oikeesti mun vastuut ja miten mä haluan muuttaa mun elämää. Haluunko mä muttaa sitä. Ehkä mul on vielä päällä sellanen aikuistumisen siirtymävaihe ja semmonen luopuminen, mutta sitten kuitenkin koen, että selvästi on aikuistunu.

Katja(22v): Mut just se, mitä sanoit, nuori aikuinen, niin se on ehkä just jostain taloudellisista tilanteista ja semmosista johtuvaa. Kuitenki on edelleen aika paljon Kelan noissa tuissa kiinni, kun ei oo sitä vakituista työtä, mistä sitä rahaa hirveesti tulis, niin on se semmosta just, mitä ehkä nuorelle aikuiselle kuuluu. Semmosta luovimista elämässä, et miten tänki asian tekis, kun ei oo rahaa. Tai että ei riitä siihen aika. Ehkä semmosessa niinku aikuisen aikuisen elämässä on tietynlaisia erilaisuuksia.

Valmis aikuisuus määrittyi monen opiskelijan puheessa pääteasemaksi, jossa asiat oli suoritettu loppuun. Aikuisen elämää leimaa asettuminen ja vakituisuus, kun taas opiskelijaelämä koostuu väliaikaisuuksista:

Katja(22v): Mulla itelläni henkilökohtasesti on semmonen ajatusmalli, et sit mä oon mielestäni ehkä aikuinen, ku mulla on ne lapset ja on oikeesti se perhe ja mä asun jossain vakituudessa asunnossa (...) Et on semmonen tosi vakiintunut elämäntilanne. Että kun nyt sen kokee vielä, et kaikki on kuitenkin tosi semmosta muutosta. Että jos ens vuodenki jälkeen valmistuu, ni mä en taas yhtää tiää, mihin tää elämä vie.

Venla(21v): Mäkin koen, et se semmonen pidempi valinta, mihin asettuu ja kenen kanssa. Ehkä semmonen on se vakiinnuttava tekijä.

Opiskelijoiden henkilökohtaiset kokemukset aikuisuudesta mukailevat melko tarkasti nuorisotutkimuksessa esitettyjä teoretisointeja pidentyneestä nuoruudesta (Aapola & Ketokivi 2005b; Côté 2000; 2006) ja muotoutuvasta aikuisuudesta (Arnett 2004; 2006; 2015). Opiskelijoiden tyypillinen aikuistumiskertomus alkoi toteavaan sävyyn ilmauksilla siitä, että kohti aikuisuutta on kuljettu, mutta lopussa esitettiin varauksia täysivaltaisen aikuisen statuksen suhteen (ks. Aapola 2005, 270–276). Pidentyneessä nuoruudessa muodostuu herkästi kokemus välitilasta nuoruuden ja aikuisuuden välillä (Arnett 2004, 14–15; 2006, 11–12; 2015, 14–15, 321–323).

5.4. Aikuistumisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa

Opiskelijat kokevat pidentyneen nuoruuden olevan odotustenvastaisuudesta huolimatta elämänvaihe, johon sisältyy paljon positiivisia asioita. Toisaalta pidentyneeseen nuoruuteen liittyvä pysymättömyys ja epävarmuus saattavat myös ahdistaa. Odotushorisonttiin vähitellen piirtyvä aikuisuus kauhistuttaa ja vetää puoleensa samanaikaisesti. Venla tiivistää osuvasti pidentyneen nuoruuden ambivalenssin rakentuvan kivan epätietoisuuden ja ärsyttävän epävarmuuden välille:

Venla(21v): Tavallaan just se semmonen vaihtuvuus, mikä on kivaa. Ja omat päätökset. Mut sit se on myös ärsyttävää, koska ne on vaikeita päätöksiä myös välillä. Mutta ehkä se on semmonen kiva epätietoisuus, mut myös samaan aikaan se ärsyttävä epävarmuus.

Korkeakoulu on identiteettimotorio, jossa on aikaa etsiä itseään ja pohtia omia valintojaan (Côté 2000, 179; 2006, 86). Maria, Aino ja Carita kuvailevat opiskelijaelämän olevan keino olla ”hyväksytysti nuorempi”. Vaikka aikuisuuden isojen valintojen lykkääminen koettiin positiiviseksi, toivovat nuoret naiset toisinaan olevansa jo aikuisia:

Niklas: Jos vielä siitä, et miten te suhtaudutte siihen teidän aikuistumiseen. Onks se semmonen päämäärä, et sitä kohti aktiivisesti on pyrittävä vai onks semmonen vaan, että haluais vältellä mahdollisimman pitkään vai jotain siltä väliltä?

Maria(23v): Mul se on ainaki jotain siltä väliltä. Just ku kaverit on valmistunu ja yks just osti asunnon ja yks saa lapsen ja kaikkee, niin sitten jotenkin tuntuu, et itel on tullu siit semmonen ahdistus ja sit on tosi ilonen, et on tääl yliopistos vielä useemman vuoden. Periaattees pystyy hyväksyttävällä syyllä lykkää noita isoja muutoksia. Mut toisaalt sitä myös odottaa tai sillai, et vaik sanoo, et on ikäkriisi, niin kyl mä silti tosi paljon odotan sitä, et ku on se oma duuni ja kaikkee, et saa ostettuu joskus asunnon ja ehkä jotain perhettä tai muuta semmosta.

Aino(22v): Joo toi on kyl totta, että meilläkin on vielä viis vuotta kuitenkin, et se voi vielä venähtää pitemmäksiki, on pitkä aika olla sillee hyväksytysti nuori. Niin se on kyl kiva.

Carita(23v): Mullakin silleen, että on ihan kiva nyt olla vaan tällain tämmönen hyväksytysti nuorempi, mutta sitten on se kuitenkin semmonen päämäärä se

aikuistuminen ja aikuisten asiat. Sit välillä itellä tulee semmonen, että en jaksais enää tehdä tätä samaa tai silleen, että haluais vaa hypätä siihe tilanteeseen, kun ois jo se perhe ja talo ja kaikki. Välillä tulee semmosia hetkiä.

Korkeakoulussa aikuistumista voi lykätä ja olla ”hyväksytysti nuorempi”, mutta samanaikaisesti opiskelijat kokivat nuoruuden identiteettimoratorion puristuvan kasaan (ks. Ziehe 1991, 57–58). Kriisikeskustelusta tulee hyvin esille Hoikkalan ja Pajun (2008, 287–292) muotoilema näkemys pakkovalinnan sukupolvesta. Opiskelijat kokevat, että isoja tulevaisuutta koskevia valintoja tulee tehdä aikaisessa vaiheessa eikä kukaan kerro, mihin tulisi pyrkiä. Aikuistumisessa ahdistaa valintojen paljouden lisäksi kokemus siitä, että valintojen kanssa tulee kiire. Naisten kohdalla kiireen kokeminen liittyy myös äitiyden odotuksiin, jotka kytkeytyvät sosiaalisten valintojen lisäksi biologiaan. Korkeakoulussa aikuisten maailma on käsien ulottuvilla, mutta kuitenkin niin kaukana. Opiskelijoiden puheesta välittyy Ziehen (1991, 34–41) kuvaileva todellisuuden päälletunkevuus:

Niklas: Kuuluuks tein mielestä aikuistumiseen se, että on jonkinlainen kriisi?

Satu(28v): Kuuluu

Niklas: Kuuluu?

Satu: Kuuluu. Tai ei varmaan kaikilla, mutta on se varmaan aika yleistä.

Maria(23v): Must tuntuu, et nykyään on niin paljon mistä valita, niin sit siit saattaa tulla semmonen kriisi, et alkaa kokeilee kaikkii eri juttuja. Tulee sellanen valinnan vaikeus eikä oikee tiä, mihi suuntaa lähtee. Ja muuteki, et nykyää täytyy niin varhaises vaihees tehdä kaikki koulutus päätökset ja kaikki tommoset, jotka sit määrää tosi paljon seuraaviks vuosiks eteenpäin, niin sit siin saattaa aika monelle nuorelle tulla kauhee ahdistus.

Niklas: Niin kun ei oo varma siitä tavallaa, että mikä on oikein ja mikä väärin?

Maria: Toisaalt se on tosi hyvä, että on paljon valinnan varaa niinku meil nykyää on, mutta se voi sitten myös olla ahdistavaa.

Niklas: Tuleeks teillä muita ajatuksia tähän kriisiin liittyen kuin tää tämmönen valinnan vaihtoehtojen paljous?

Carita(23v): No en tiä, liittykö tää tähän, mutta ainaki itellä on semmonen fiilis, että tulee vähä liia kiire aikuistua. Et on jo näin vanha, mutta ei oo tavallaa mitää, mikä viittais siihen aikuistumiseen. Ei oo vaikka parisuhdetta ja sit on vaa silleen: no jos mä haluan lapsia joskus, niin mulla tulee hirvee kiire löytää se parisuhde ja kaikki tämmöset.

Niklas: Niin

Aino(22v): Niin onhan siinä se fyysinenkin paine sitten, et ei naiset voi ikuisuuksia ootella sitä aikuistumista tai sitä, et on se parisuhde.

Niklas: Niin viittaatko tähän perheellistymiseen, että nuorempana äidiksi tulevalla on tota niin paremmat ne?

Aino: Niin

Aikuistumiseen liittyvien valinnanvapauksien lisääntyminen näyttää hämmentävän monia. Perheen perustaminen ei ole enää pakottava normi, minkä yksi seuraus on se, että sitäkin joudutaan erikseen pohtimaan:

Tiina(23v): Mut ehkä sitä helpottaa se, ettei kaikkien tarvii nykyää haluta lapsia. Se ei oo enää semmonen normi.

Satu(28v): Mut sekin voi olla sitten monelle aika sellanen kriisi, että täytyy tavallaan tehdä se valinta jossain vaiheessa, että haluuko vai eikö haluu.

Aikuistumisen uhkia koskevassa keskustelussa nousi myös esiin nuoruus kulttuurisena joukkofantasiana (ks. Relander 2000). Monen mielestä nuoruus tuntuu loppuvan liian aikaisin. Maria kuvailee nuoruuden ihannoinnin johtavan ikäkriisiin jo ennen aikuisuutta (vrt. Hoikkala 1993, 68–80). Aino jatkaa Marian pohdintoja toteamalla vanhehemisen olevan taantumista:

Maria(23v): Must tuntuu, et yhteiskunnassa ihannoidaan nuoruutta. Tuntuu, et alkaa itelki iskee joku ikäkriisi täs. Mikä on hassua, koska sit taas toisaalta ei aina ees koe olevansa aikuinen ja silti iskee ikäkriisi.

Niklas: Onks teil muil tämmösiä ikäkriisikokemuksia, ahistaako aikuistuminen? Aino nyökyttelee.

Aino(22v): Mm ehkä se vanheneminen tai sillain en mä tiä. Tai sillai, et koko ajan mennään vaan sitten alaspäin.

Tiina(23v): Ei vielä!

Satu(28v): Ei vielä.

Opiskelijat tunnistavat ikäkriisikeskustelussa näkökulmaeron. Aikuisille nuoruus näyttäytyy usein ihannetilana, jossa ollaan vilttejä ja vapaita (Hoikkala 1993, 17, 68–80). Nuoruus on kuitenkin usein todella stressaavaa aikaa:

Niklas: Mitä työ muut aattelette, Maria mainitsi tästä nuoruuden ihannoinnista, ootteks työ samaa mieltä?

Elina(22v): No ainaki sillee ulkonäöllisesti. Must tuntuu, että sillee sisäisesti se aikuisuus on semmonen toivottava tila, et haluais olla just silleen fiksu ja viisas ja kaikkee.

Carita(23v): Mutta ehkä aikuisuudessa sitten tavallaan saattaa kaivata sitä, että voi ku ois nuori ja sais tehdä mitä haluaa, että vois olla villi ja vapaa.

Elina: Jep. Sit on ehkä just lapsia ja jotain asuntolainaa ja muuta, niin se tavallaan sitoo.

Tiina(23v): Ja semmonen huolettomuus ehkä.

Carita: Tai sitä helposti ajatellaan, et oi noi nuoret on niin huolettomia, tuolla vaan bilettää ja kaikkea silleen. Vaikka ei se välttämättä ees oo silleen. Nuoret voi oikeesti stressata tosi paljon siitä tulevaisuudesta.

Vastuun ja vapauden ristiriita nousi voimakkaana esiin opiskelijoiden pohdinnassa pidentyneestä nuoruudesta. Parhaimmillaan pidentyneessä nuoruudessa yhdistyvät nuoruuden ja aikuisuuden parhaat puolet, jolloin vastuita on vielä vähän, mutta vapauksia paljon (Aapola & Ketokivi 2005b, 23). Nuori aikuinen voi opiskelijoiden mukaan suunnitella omaa elämäänsä aiempaa itsenäisemmin:

Jani(27v): Aikuistuminen tuo paljon enemmän vapauksia sen suhteen, mitä pystyy tekemään. Miun mielest aikuistuminen on sitä, että vapautuu jostai kahleista sellai, että jostai vaikka vanhempien odotusten kahleista tai ympäristön odotusten kahleista.

Aikuistumisen vapautumiseen voi liittyä yksinäisyyden lisääntyminen. Erityisesti yksinäisyyttä voivat kokea vieraalle paikkakunnalle opiskelemaan muuttaneet nuoret, joiden sosiaalinen tukiverkosto on jäänyt kotipaikkakunnalle (Tiilikainen 2016, 138). Antti sijoittaa yksinäisyyden aikuistumisen vaiheeseen, jossa omista vanhemmista on irtauduttu eikä omaa perhettä ole vielä ehditty perustaa:

Antti(24v): Aikuisena ei oo samanlaista tukiverkkoa enää vanhemmista, niin siihen ehkä liittyy jonkuulainen yksinolo tai yksilöllisyys. Et sä joudut rakentaa sen sun perheen. Tavallaan ku sä irtaudut vanhemmista, ni siinhän kuitenkin ollaan jossain määrin enemmän tai vähemmän aika lailla yksin.

Vastuun ja vapauden dynamiikka konkretisoituu esimerkiksi korkeakouluopiskelussa sekä itsenäiseen asumiseen liittyvissä asioiden hoitamisissa ja arjen askareissa. Korkeakouluopiskelijan tulee huolehtia asioista itseohjautuvasti ilman, että muiden tarvitsee erikseen neuvoa tai käskää. Toisaalta ulkoisen auktoriteetin puuttuminen tarkoittaa vapautta tehdä asiat omalla tavalla:

Venla(21v): Ennen on tottunu, että opettaja kertoo ja aina tarkistaa, mut nyt ehkä on enemmän se, että pitää oikeesti tietää, mitä tehtäviä tekee. Itseohjautuvuus on tullu tosi voimakkaana sanana ja semmosena, että just se oma vastuu opiskeluista ja sillain, et sä tiität mitä sä teet ja sit, jos sä et tee, niin sä kannat siitä vastuun ja sun pitää säätää Kelan kanssa ja aina on ne seuraukset kaikella tavallaan ja ehkä mun mielest eniten just se oma kämppä on semmonen vastuu. Vielä jotenkin se, et ittessään asuminen just se rahankäytön hoitaminen ja sitten kaikki kotityöt. Et jos ei oo koskaan joutunu vaik siivoo kotona, niin sit joutuu siivoamaan tai sitten, jos onkin siivonnu, niin kuitenkin huomaa, miten erilaista se on ite hoitaa kämppää. Siin on just se vapaus, et ihanaa, kun on oma kämppä ja saa tehdä asioita niinku haluaa, mut sit siin on se, et okei nyt täytyy siivota ja tehdä ruokaa.

Aikuisuuden vapauden illuusio särkyä, jos aikuistumisen kiitoradalta poiketaan liikaa. Ympäristön odotukset luovat paineita edetä mallitarinan mukaisesti:

Satu(28v): Ehkä tavallaan kuitenkin semmonen vapaus, vaikka onki sit niitä vastuita. Kuitenkin on tavallaan vapaa tekemään ihan mitä vaan.

Niklas: Mitä esimerkiks?

Satu: No en mä tiitä. Vaikka on jotenkin vapaa valitsemaan enemmän kuin lapsena. Pitää ottaa vastuu itestää, mut sit on myös vapaa tekemään, mitä haluaa.

Aino(22v): Mutta tossaki on sitten se, että kuiteki on ne odotukset sitten, mitä aikuisilta ootetaan. Et sä oot nyt opiskellu sun alan ja nyt oot siinä ja teet töitä. Tai että pitää olla löytyny ne oikeat asiat, vaikka harvoilla ees on.

Carita(23v): Niin tulee semmonen paine.

Rajallisen vapauden tematiikka on ilmeinen Tiinan kommentissa lisääntyneeseen valinnanvapauteen liittyvään keskusteluun. Tiinan näkemyksen mukaan hyväksyttävät aikuistumispolut jakautuvat opiskelupolkuun ja perhepolkuun. Elina ja Satu tarkentavat, että valintapainetta koetaan paljon sukulaisten suunnalta. Kiinnostavaa naisten keskustelussa on matkustelun mainitseminen yhtenä vaihtoehtona aikuistumiselle. Matkustelu on yksi nuorten yleisimmin mainitsemista tulevaisuuden haaveista (Aapola-Kari & Jäntti-Wrede 2016, 162–164), mutta Elinan ja Sadun mielestä vanhempi sukupolvi hyväksyy ainoastaan opiskelu-uran tai perhe-elämän – ei pitkäaikaista päämäärätöntä matkustelua:

Tiina(23v): Onkohan sit sellanen kuitenkin, et jos sä et valitse kumpaakaan. Jos sä et valitse sitä, että sä koulutat ittes. Tai sitten, jos sä et valitse sitä, että sä hommaat sen perheen, niin onks se sit kuiteki semmonen paine siitä, et jompikumpi pitäis valita. Jos sä meinaat, vaikka lähtee tonne reissaamaan ja oot siellä reissussa tosi pitkän aikaa, niin tuleeks siin sit sellanen paine siitä, että pitäis olla jotaki, jompaakumpaa.

Elina(22v): Must tuntuu, että mun sukulaiset, jos mie en menis kouluu, ni sitte ne ois sillee, että mitä se Elina oikee tekee elämällä, että herranjumala. Että on siinä sillain paine kyllä.

Niklas: Nii et ei voi kuitenkaa iha mite huvittaa sitten?

Elina: Kyllä mun mielestä voi tehdä, mut se ehkä vähän riippuu ihmisestä, et välittääkö siitä, mitä muut ajattelee.

Satu(28v): Ja sit siinä on jännä, että varmaan just varsinkin vanhemmat ja sukulaiset, niin ne saattaa olla, että mitä sä nyt, et nyt se matkustelee ympäri ämpäri eikä tee mitään. Tavallaan ajatus tämä. Mut sitte, kun oman ikäset saattaa olla, että ei vitsit kuinka siistiä, että tuolla se vaan matkustelee. Siinäki näkee ehkä sellasen sukupolvieron.

Aikuisuudessa vapauden koetaan vähenevän silloin, kun perustaa oman perheen, koska ei voi enää mennä ja tulla, miten haluaa (Ketokivi 2005, 111). Tiinaa kauhistuttaa ajatus perhe-elämän rajoitteista:

Tiina(23v): Mua enemmänkin kauhistuttaa jotenkin se, et jäis yhteen paikkaan. Ethän sä voi tehdä sellasii muutoksii sitten, kun on ne lapset. Ethän sä pääse liikkuu nii helposti ja valinnat ei enää koskekaan vaan sua vaan montaa muuta ihmistä.

Myös Katjan ja Venlan neuvottelussa parisuhde ja perhe-elämä merkityksellistetään rajoitteiksi. Venla kuitenkin huomauttaa, että rajoitteet eivät välttämättä ole ainoastaan negatiivisia asioita, vaan ne voivat myös tuoda iloa elämään (ks. Niemelä 2005, 178–179). Naiset kokevat, että vielä ei ole sitoutumisen aika. Myöhemmin rajoitteisiin ollaan kuitenkin valmiista sopeutumaan:

Katja(22v): Nuorempana aikuisena on vielä vapaus tehdä, mitä sä haluat, vaikka matkustaa maailman ympäri, jos sä oikeesti haluat. Tässä iässä ei oo viel niin paljo

semmosii rajottavuuksii elämässä. Sit jos on ne lapset tai mies, ni siin on ehkä kuiteki vähä enemmän semmosta, että no voidaaks me nyt lähtee ulkomaille mite huvittaa tai sit ei tyyliin muuteta herkästi paikasta toiseen.

Venla(21v): Sä oot sitoutunu tiettyihin asioihin, minkä perusteella sä teet päätöksiä. Se saattaa olla sulle ilo, mutta se on silti sitoutuminen tai se on silti myös rajoittava tekijä, mutta sitten siinä kohtaa se saattaa olla, että sen näkee semmosena, että en mä tarviikkaan muuta.

Katja(22v): Niinniin, mut siis sitä mä kans. Just se, et mä toivon ite, et se tulee vasta joskus tuolla paljon myöhemmin, että nyt on viel villi ja vapaa, et on edelleen semmosii vapauksia.

Venla(21v): On just se oma elämä tai sillee just toi tommonen, vaikka kaikki sanoo, et villi ja vapaa, niin just se semmonen, että mul ei oo hirveesti mitään rajottavia tekijöitä. Mä nautin siit iha hirveesti täs kohtaa, mut kyl mä toivon ja haluankin, et se muuttuu jossain kohtaa, mutta se ei oo vaan ehkä vielä mulla se vaihe.

Perhevastuiden lisäksi juuttuminen uraputkeen sekä liiallinen arjen rutinoituminen koettiin kielteisiksi asioiksi aikuisuudessa (ks. Hoikkala 1993, 68–80; Kylkilähti 2014, 216–219). Jani kategorisoi nuoruutta ja aikuisuutta vastakohtien kautta. Nuoruus on intohimoa ja jatkuvaa uutuutta. Aikuisuus on tasapaksua ja rutinoitunutta. Mikaelin pohdinnoissa aikuistumiseen liittyy elämän kapeutuminen:

Niklas: Mikä siin nuoruudessa on, mitkä jutut siel on sellasii arvostettavia ja tärkeitä?

Jani(27v): No se sellanen intohimo, että etsii uusia asioita koko elämästä sellai, et oppii koko ajan uutta, löytää koko ajan uutta, kokee koko ajan uusia asioita. Ettei siit elämästä tuu sellasta tasapaksua sillain, että sie katot vittu, että sie oot 40-vuotta eläny sitä samaa sellasta putkea, mikä ei vaihtelee yhtään mihinkään. Se mitä nuoruudesta tulee mieleen, on että koko ajan elämä muuttuu ja ympäristö muuttuu ja tulee koko ajan uusia kokemuksia. Ja monesti sitten ihmiset, jotka menee vaikka johonkin uraputkeen, perustaa perheen, niin niitten elämä tulee säilymään sellasena hyvin tasapaksuna, ettei tuu paljoa mitää muutoksii tai eroa siihen normaaliin arkipäiväseen rutiiniin.

Niklas: Eli tämmönen uraputki ja perhe-elämä?

Mikael(28v): Eli onks toi nyt mielleltävissä myös sillä tavalla, että elämällä on pituuden lisäksi myös leveys?

Jani: Joo kyllä sellai, että. Toi on ihan hyvin sanottu.

Juha Siltala (2013, 231) esittää yhdeksi aikuisuuden lykkäämisen syyksi sen, että aikuisten maailma koetaan liian vakavana. Janille aikuisuus merkitsee yksinkertaisesti hauskanpidon loppumista:

Jani(27v): Et siin vaihees, jos aattelee sellai, et nyt on aikuinen, ni siin sitten aattelee, et jotkuu, mitä nuoruudessa on saattanu kokee niinku hauskanpidonki, et se ei enää kuulu tähän nykyhetkeen tai elämään.

Vaikka kuttuurisen mallitarinan mukaista aikuisuutta kauhisteltiin, valtaosa opiskelijoista nimesi vakituisen työn ja perheen tärkeimmiksi tulevaisuutta koskeviksi haaveiksi. Myös

muissa aihetta käsittelevissä tutkimuksissa on käynyt ilmi, etteivät nuoret ole hylänneet aikuisuuden perinteisiä tunnusmerkkejä (Aapola-Kari & Wrede 2016; Arnett 2004, 6; 2015, 7). ”Valmis aikuisuus” ei kuitenkaan ole monelle 20–30-vuotiaalle vielä ajankohtainen asia. Arnett (2004, 6; 2015, 7) tiivistää nuorten tulevaisuutta koskevat aikuistumisprojektit ilmaisuun ”kyllä, muttei vielä”:

Niklas: Lopuks voitais vielä ottaa semmonen, että mites tää teidän aikuistumisprosessi tästä nyt sitten etenee, minkälaisia suunnitelmia tai odotuksia tai toiveita teillä on tulevaisuuden suhteen?

Katja(22v): No jos tästä joskus valmistuu, niin ehkä sais sitten töitä. Sellasia töitä, mitä on aina kuvitellut saavansa, että se ei ois aina se kaupan kassa.

Niklas: Semmonen mielekäs työpaikka?

Katja: Niin. Että ehkä se ois semmonen seuraava etappi tai sitten, että tässä ku on seurustellu vuoden päivät, niin tota yhteenmuuttokin tässä ehkä on sitten edessä. En tiä koska, mutta senki sillain tiedostaa, et sekin ehkä on tässä tulossa joskus. Et sit se on taas ihan eri juttu tai aikuisuutta viel ehkä pidemmälle.

Janille avioliitto ja oma perhe ovat tulevaisuuden haaveita. Janista on kuitenkin tärkeää säilyttää aikuistumisen järjestys. Ensin pitää opetella pitämään huolta itsestä:

Jani(27v): Siis miul on se visio, et kyl jossai vaihees haluu saaha vaimon ja sitten lapsiiki, perustaa perheen. Mut se tuntuu viel täs elämänvaihees hyvin etäiseltä ajatukselta.

Niklas: Mutta kumminkin se oma perhe tuntuu semmoselta tulevaisuudelta?

Jani: Kyllä kyllä, mut ei täs elämänvaihees vielä. Nyt taas palataa siihe, mikä oli se visio sillo kaksikymppisenä (...) Niin tää tilanne on ihan täysin erilainen. Että ei vois kuvitellakkaan vielä, että perustas perheen, koska se ensimmäinen kriteeri on siinä, että pitäs pystyä pitämään itestään täysin huolta ja ottaa vastuu kaikesta omasta tekemisestä ennen kuin tuikkais mitää lasta vahingossakaan maailmaa.

Opiskelijoiden tulevaisuutta käsittelevässä kerronnassa toistui opintojen loppuminen kiintopisteenä, jonka saavuttamisen jälkeen tulevaisuutta voi pohtia konkreettisemmin (ks. Jokinen 2014, 263–264). Venla aikoo lykätä tulevaisuutta koskevia isoja päätöksiä vielä hetken. Päätös tulevan elämän suunnasta tehdään vasta valmistumisen jälkeen:

Venla(21v): Mul on täl hetkel viel tosi auki, mitä tapahtuu valmistumisen jälkeen tai oikeestaan melkeen sinnekin asti, mut kyl mä aattelin valmistua ajoissa. On paljon päätöksiä, mitä pitää tehdä. Mä aattelen valmistumisen jälkeen sit, mihi suuntaa mä haluan lähtee, mitä haluan tehdä. Et se on yks iso juttu, mitä haluu tehdä seuraavaks. Että lähteekö heti sitten töihin, vai lähteekö tekee jotain muuta välissä.

Valittuun opiskelualaan sitoutuminen mietitytti myös. Katjalle tulevaisuus on iso kysymysmerkki, jonka takaa saattaa paljastua työelämän sijaan opiskelualan vaihtaminen tai jatko-opinnot:

Katja(22v): Niin just sekin mul on iso kysymysmerkki, että mä tiän, et mä tuun valmistuu ens vuoden jälkeen. Toisaalta ois hinku mennä ja saada jostain niitä oman alan töitä, mut sitten taas miettii, että no täs ois nyt aikaa vielä, et jos haluaa opiskella jotain ihan muutakin.

Niklas: Niin toi on kiinnostavaa.

Katja: Että lähteeks vielä opiskelee jotain ihan muuta alaa, kun mun tän hetkinen ala. Vai jalostanks mä tätä hommaa viel pidemmälle. Että löytyyks joku paikka, missä mä voisin opiskella sitä pidemmälle.

Niklas: Nii onks se jonkiilainen vähä semmonen kuitenkin, että on ristiriitanen suhtautuminen siitä, et haluuko mennä eteenpäin sinne iha aikuisuuteen vai vähä vielä lykätä ja pitkittää ja katella ja kokeilla. Pohtia vaihtoehtoja.

Katja: Joo

Venla(21v): No mul on ehkä just vähä semmonen, et halua pohtia ja katella ja kokeilla.

Katja: Niin mulki.

Jani pohtii mahdollista aikalisää opinnoista. Yhtenä haaveena Janilla on mukava työpaikka.

Oman identiteetin pohdiskelu jatkuu:

Niklas: Otetaa viel semmone tähä loppuu, et mitä te ajattelette siitä, miten teidän aikuistumisprosessi tästä nyt sitten etenee?

Jani(27v): No miul ainaki etenee henkilökohtasel tasol sellain, että nyt käyn toistaseks tätä yliopistoo vielä eteenpäin. Ja ku tosiaa, mistä aikasemmin tässä oli ollu puhetta, että miut on alkanu puuduttaa tää opiskelu. Saatan pitää välivuoden. Ja ei sitä tiä, jos nyt pidän sen välivuoden, jos pääsis vaik johoki sellasee mukavaa duunii ja sitten jatkas siit eteepäi, niin sitten siin vaihees kokis sen aikuistumisen. Mut opiskelu ja sitte semmonen itsetutkiskelu jatkuvasti, että mitä halua elämältä ja mistä nauttii elämässä, et se on itellä se aikuistumisen riitti, mitä kautta se jatkuu. Ja se aikuistuminen, ei pidä sitä määränpäättä ajatella, vaan se matka on tärkein, että siitä matkasta ottaa kaiken irti. Matkasta sinne aikuisuuteen, mikä on sellanen illuusio jossain siellä sateenkaaren toisessa päässä.

Mikaelin aikuistumisprosessilla ei ole tarkkaa suuntaa. Aikuistumisen takaraja asettuu 35-ikävuoteen:

Niklas: Mites Mikael?

Mikael(28v): Niin mitäkö?

Niklas: Minkäslaisia ajatuksia siul on, miten se siun oma aikuistumisprosessi etenee?

Mikael: Miun aikuistumisprosessi tulee etenemää sillä tavalla kuin se etenee. Mie en osaa oikeestaan siihen mitää sanoo, koska mie en tiä, miten mie voisin siihen vaikuttaa. Se tapahtuu sillä taval kuin se tapahtuu. Toki mie yritän tässä nyt kaiken aikaa saada sitä omaa yhteiskunnallista asemaa jollekin tasolle opiskelujen merkeissä, mutta en mie tiä, mitä tässä tulee tapahtumaa. Kolmevitonen on semmonen oma takaraja, et sen jälkee kyllä sitten loppuu kaikki perseily, et sitten lähetää työelämää sillee, että sitte siellä pysytää kanssa sinne vittu seniiliyteen asti, että ei oikeestaan muuta. Tapahtu mitä tapahtu ei sitä voi tietää jokainen päivä on erilainen.

Jos korkeakouluopiskelijoiden kokemukset aikuistumisesta pitäisi tiivistää yhteen sanaan, olisi tuo sana ilman muuta ambivalenssi. Aikuistumisessa sekä nykyhetki että tulevaisuus

koetaan ristiriitaisina. Pidentyneessä nuoruudessa koetaan olevan paljon hyvää. Parhaimmillaan se on yhdistelmä nuoruuden ja aikuisuuden parhaista puolista: saa olla samanaikaisesti vapaa ja itsenäinen (Aapola & Ketokivi 2005b, 23). Toisaalta pidentyneeseen nuoruuteen koetaan sisältyvän paljon vastuuta ja valintoja. Elämän epävarmuus ahdistaa. Aikuisuus on jotain, mihin ollaan menossa, eikä kovin moni tunnu osaavan päättää, mitä siitä pitäisi ajatella. Arnettin (2004, 6; 2015, 7) muotoilu ”kyllä, muttei vielä” kuvaa hyvin opiskelijoiden suhdetta aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan. Joillekin aikuisuus tosin tuntuu olevan ”ehkä, muttei vielä”.

5.5. Yhteenveto

Opiskelijat tukeutuivat monipuolisesti kulttuurissa vakiintuneisiin aikuisuuden kriteereihin merkityksellistäessään aikuisuutta ja aikuistumista (ks. Marin 2001, 229–235; Robinson 2013, 2–5). Avoin kysymyksenasettelu kutsui esiin tietoisuuden maisemassa liikkuvaa kerrontaa aikuisuudesta. Opiskelijat korostivat erityisesti vastuun, vapauden, itsenäisyyden ja taloudellisen riippumattomuuden olevan tärkeitä aikuisuuden kriteereitä (ks. Arnett 2004, 209; 2006, 12; 2015, 15, 313–317; Nelson & Luster 2016; 423; Raitanen 2001a, 204–206; Žukauskienė 2016, 9–11). Kun pyysin opiskelijoita kertomaan, mitä konkreettisia siirtymiä aikuistumiseen heidän mielestään kuuluu, liikuttiin keskustelussa tietoisuuden maisemasta toiminnan maisemaan. Aikuisuuden ulkoisiksi kriteereiksi nimettiin aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukaisesti täysi-ikäisyys, oma koti, vakituinen työ sekä oma perhe (ks. Hoikkala 1991a, 283–285; 1993, 19–20, 211–212, 239).

Keskustelussa aikuistumisen psykologisoitumisesta on tärkeää huomioida se, miten avoimet kysymykset kutsuvat esiin abstraktia pohdintaa. Tulkinnat siitä, että aikuisuuden sosiaaliset tekijät, kuten työ ja perhe ovat menettäneet merkitystään nuorten kokemina aikuisuuden kriteereinä, voi selittyä osittain kielellisellä harhalla. Psykologisen sanaston valuminen osaksi arkea kätkee alleen sen tosiasian, että erilaiset psyykkiset ominaisuudet edellyttävät usein tietynlaista sosiaalista toimintaa. Raitasen (2001a, 204–206) näkemys aikuisuudesta sisäisenä ja ulkoisena elämänhallintana, jossa vapauksien ja vastuiden välillä käydään neuvottelua eri elämänalueilla, kuvaa tämän tutkimuksen perusteella hyvin nuorten käsityksiä aikuisuudesta.

Aikuisuuden määrittäminen abstrakteilla psyykkisillä kriteereillä tekee aikuisuudesta vaikeasti tavoitettavan, koska aikuistumisessa korostuvat suorittamisten sijaan prosessit. Suorittamisissa toiminta tapahtuu alusta loppuun. Esimerkiksi kertomus opinnoista

valmistumisesta on suoritus. Toiminnan maisemassa aikuisuuteen siirrytään tiettyjen suorittamisten avulla (omaan kotiin muuttaminen, työllistyminen ja perheen perustaminen). Prosessit ovat kestoiltaan avoimia kehityskulkuja. Aikuistumisen mallitarinan painopisteen siirtymä tietoisuuden maisemaan (identiteetti, vastuu, itsenäisyys) johtaa siihen, että ajallisesti avoimet prosessit korostuvat suorittamisten sijaan, mikä johtaa aikuistumisen päätepisteen hämärtymiseen. (ks. Hyvärinen 2010, 98–99.)

Opiskelijat kokivat, ettei sukupuolella ole merkittävää vaikutusta aikuistumiseen. Poikkeuksen sukupuolineutraaliin puhetapaan teki perheen perustamiseen ja vanhemmuuteen liittyvä pohdinta, jossa vanhemmuuden koettiin olevan erityisesti naisen aikuistumisprosessissa keskeinen siirtymä. Miehen kyky ja halu ottaa vastuuta perheestä kyseenalaistettiin. On kiinnostavaa, että vielä 2010-luvulla vastuun lapsesta koetaan olevan naiselle pakko ja miehelle valinta. Isän roolia käsittelevässä puheessa korostui isyyden vastuun rajoittuminen taloudelliseen vastuuseen. Opiskelijat tuntuivat uusintavan ohenevan isyyden mallia, jossa isyyden merkitys miehelle on vähäinen eikä isällä koeta olevan merkittävää kasvatusvastuuta (ks. Huttunen 2001, 151–163).

Aikuistumisprosessia käsittelevässä keskustelussa tuli hyvin ilmi aikuistumisen mallitarinan kahtalainen luonne resurssina ja normina (ks. Giddens 1984, 25–28). Opiskelijat tukeutuivat mallitarinaan merkityksellistäänsä aikuistumista yleisellä ja henkilökohtaisella tasolla. Toisaalta opiskelijoiden kokemat odotusten murtumat kertovat siitä, miten aikuistumisen mallitarina on sisäistetty elämäntalon normiksi, jonka perustalta omaa aikuistumisprosessia arvioidaan. Korkeakouluopiskelijoiden aikuistumispuheessa huokui voimakas itse pärjäämisen eetos (ks. Raitanen 2001a, 204). Aikuisuuteen liitettiin vaatimus selviytyä ilman apua ja tehdä itsenäisesti elämäntulkua koskevia hankalia päätöksiä. Moni koki tärkeäksi aikuistumisen ”oikean järjestyksen”. Esimerkiksi oman perheen perustaminen on ajankohtaista vasta, kun on ehditty itsenäistyä kunnolla (ks. Ketokivi 2005; Niemelä 2005).

Kiinnostavaa tutkimuksessa oli pidentynyttä nuoruutta koskeva odotusten vastaisuus. Tyypillinen aikuistumiseen liittyvä odotusten murtuma koski kokemusta aikuisuuden toistuvasta pakenemisestä. Tutkimuksessa esiintyneissä odotusten murtumissa tuli hyvin esille opiskelijoiden kyky reflektoida sisäistettyjä odotuksia sekä muokata niitä. Opiskelijat kyseenalaistivat aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan luonnollisuuden ja suhtautuivat siihen kriittisesti. Mallitarinan mukaisesta aikuistumisesta puhuttiin esimerkiksi yhteiskunnan tuottamana ”putkena”, ja arkkityyppinen aikuisuus määriteltiin ”muotiksi”,

johon nuoria pyritään pakottamaan. Älykkään, kaikkietävän ja tunne-elämältään tasapainoisen aikuisen arkkityyppiä käsiteltiin hetkittäin ironiseen sävyyn. Murtuneille odotuksille työn, perheen, omakotitalon ja koiran täyttämästä aikuisen elämästä naurettiin. Aikuisen asemaa elämänkulun hierarkian huipulla pyrittiin horjuttamaan kuvauksilla uraputkessa tarpovista ja elämänilonsa menettäneistä tylsimyksistä, joiden elämä on jämähtänyt kodin ja työpaikan välillä toteutuvaksi ahdistavaksi oravanpyöräksi.

Pidentynyt nuoruus koetaan usein ambivalenttina sijoittumisena nuoruuden ja aikuisuuden kategorioiden väliin (Arnett 2004, 14–15, 216–218; 2006, 11–12; 2015, 14–15, 321–323). Matka aikuisuuteen on toden teolla alkanut, mutta se on monella tapaa vielä kesken. Suunta on monen kohdalla kohti työelämää ja omaa perhettä, mutta ne eivät vielä ole ajankohtaisia. Asuminen omillaan, arjen pyörittäminen ja opiskelu edellyttävät aikuiselta vaadittavaa itsenäistä vastuun kantamista. Lisääntyneestä itsenäisyydestä huolimatta vanhemmat ovat edelleen tärkeitä tukihenkilöitä, joilta kysytään tarvittaessa neuvoja. Myös riippuvuus vanhempien ja yhteiskunnan taloudellisesta tuesta on monelle opiskelijalle tekijä, jonka perusteella oma aikuisen status kyseenalaistetaan.

Opiskelijat arvioivat pidentynyttä nuoruutta positiiviseen sävyyn. Monet mainitsivat nauttivansa siitä, ettei vielä tarvitse sitoutua ja tehdä pysyviä päätöksiä. Korkeakoulu koettiin paikaksi, jossa aikuistumisen lykkääntymistä ei tarvitse selitellä itselleen ja muille. Toisaalta nykyiseen elämäntilanteeseen liittyvä arvaamattomuus koetaan aika ajoin myös ahdistavana. Pidentyneen nuoruuden tapaan tuleva aikuisuus koetaan ristiriitaisena. Opiskelijat kertoivat ajoittain odottavansa aikuistumista ja toivovansa, että he olisivat jo aikuisia. Välillä aikuisten maailman vastuut kuitenkin kauhistuttavat.

Kun kysyin, millaisia tulevaisuuden suunnitelmia opiskelijoilla on, moni totesi, että tulevaisuutta on turha pohtia, koska se on niin epävarma. Tulkintani mukaan korkeakouluopintojen aikana on vaikea suunnitella valmistumisen jälkeistä elämää. Opiskelijat puhuivat suunnitelmien sijaan mielummin haaveista ja toiveista. Odotusten murtumia seuranneesta kriittisestä reflektiosta huolimatta aikuistumisen mallitarinan mukainen käsitys aikuisuudesta vakituiselle työlle ja perhe-elämälle perustuvana turvapaikkana koettiin tavoittelemisen arvoiseksi asiaksi, josta valtaosa keskusteluun osallistuneista opiskelijoista haaveilee (ks. Aapola-Kari & Jäntti-Wrede 2016). Opiskelijat kuitenkin painottivat, että työ ja perhe-elämä eivät vielä ole ajankohtaisia (ks. Arnett 2004, 6; 2015, 7).

Tarinallisesta näkökulmasta Raitasen (2001a, 206–215) jaottelamat nuorten elämänhallinnan identiteetit näyttäytyvät korkeakouluopiskelijoiden sisäisten tarinoiden monina ääninä. Ryhmäkeskustelujen aluksi opiskelijat asemoituivat uusintavaan identiteettiin kertoessaan aikuistumisen ulkoisista vaatimuksista. Uusintavan identiteetin ääni ajautui kuitenkin ongelmiin, kun aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukaiset odotukset eivät toteutuneet. Odotusten murtumat kutsuivat esiin uudistavaa ja hedonistista identiteettiä. Opiskelijat kritisoivat mallitarinaa ja korostivat yksilöllisiä aikuistumispolkuja. Hetkittäin hedonismin ääni pääsi esiin muistuttaen nautinnosta ja hetkessä elämisen tärkeydestä. Ulkoisten vaatimusten ja sisäisten halujen välisiä jänniteitä sovitteleva vastuullinen identiteetti sai viimeisen sanan. Opiskelijoiden pitkän tähtäimen haaveet ja toiveet suuntautuvat kohti pysyvää ja turvallista aikuisuutta.

6. POHDINTA

Tarkastelin tutkimuksessani 21–28-vuotiaiden korkeakouluopiskelijoiden käsityksiä ja kokemuksia aikuistumisesta. Tutkimukseen osallistuneet korkeakouluopiskelijat osoittivat hallitsevansa hyvin kulttuurissa vakiintuneet tavat määritellä aikuisuutta ja aikuistumista. Tutkimuksen keskeinen löydös on korkeakouluopiskelijoiden kokemus aikuistumisen lykkääntymisestä odotusten vastaisena tapahtumana. Odotusten murtumiin kytkeytyi paljon aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan kohdistuvaa kriittistä reflektiota. Kriittistä huolimatta iso osa opiskelijoista nimesi aikuistumisen mallitarinan mukaisen vakituisen työn ja perhe-elämän varaan rakentuvan aikuisuuden tulevaisuuden haaveekseen.

Aloitan pohdintaluvun käsittelemällä pidentynyttä nuoruutta elämänvaiheena sekä siihen liittyviä aikuistumisen ristiriitoja. Tämän jälkeen arvioin lyhyesti tutkimukseni rajoitteita sekä esittelen mahdollisia jatkotutkimusteemoja. Lopuksi palaan vielä opinnäytetyöni liikkeelle panevana voimana toimineen omakohtaisen aikuistumisprosessin pohdinnan äärelle.

6.1. Pidentynyt nuoruus kutkuttaa ja ahdistaa

Uusi sukupolvi astuu aikuisuuden kynnykselle edeltäviltä sukupolvilta omaksuttujen aikuistumisodotusten kanssa. Lapsuudessa ja nuoruudessa sisäistetty aikuistumisen kulttuurinen mallitarina on elämänkulun normi, jonka avulla omaa aikuisuutta ja aikuistumista arvioidaan. Sukupolviviive tarinallisessa kiertokulussa aiheuttaa odotusten murtumia: aikuisuus ei löydykään sieltä, mistä sen on oletettu löytyvän. Aikuistumisen sisäinen dynamiikka toistuu jokaisen sukupolven kohdalla, mutta yhteiskunnallisen muutoksen aikoina odotusten ja todellisuuden välinen ristiriita korostuu. Aikuistuminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa edellyttää toistuvien murtumakokemusten sietämistä (Ziehe 1991, 36–37).

Thomas Ziehen (1991) mukaan pidentyneessä nuoruudessa uutta on kulttuurisesti tuotettujen odotusten virittymisen ja niiden toteutumisen välisen jännevälän kasvaminen. Aikuistumisen odotushorisontti rakentuu jo varhain, mutta odotusten toteutuminen lykkääntyy ja on epävarmaa. Ziehe kuvailee, että nuoret samanaikaisesti vedetään mukaan aikuisten maailmaan sekä työnnetään siitä syrjään. Pidentynyt nuoruus viittaa siis ennen kaikkea siihen, että aikuisuuden ulkoisten tunnusmerkkien saavuttaminen lykkääntyy, kun taas nuoruuden psyykinen moratorio puristuu kasaan. (Ziehe 1991, 31, 49–50, 57–58.)

Etsinnän ja epävarmuuksien täyttämä pidentynyt nuoruus on korkeakouluopiskelijalle sekä kutkuttava että ahdistava elämänvaihe. Opiskelijastatus mahdollistaa isojen elämäntietojen ohjaavien valintojen lykkäämisen myöhemmäksi. Korkeakoulu institutionalisoituneena identiteettimoratoriona on parhaimmillaan leikkikenttä, jossa voi vapaasti etsiä itseään ja tehdä erilaisia tulevaisuutta koskevia kokeiluja. Leikkiminen edellyttää kuitenkin kykyä refleksiivisyyteen sekä luottamusta siihen, että epävarmuuksista huolimatta asiat järjestyvät. Ontologisen turvallisuuden puute voi voimistaa kokemusta moratorion puristumisesta kasaan, jolloin kokemusmaailma täyttyy mahdollisuuksien sijaan riskeistä. Sisäisen tarinan tasolla moratorion supistuminen tarkoittaa nykyhetken katoamista. Nuori toistaa menneestä sisäistämäänsä turvattomuutta projisoimalla sitä tulevaan. Minuuden refleksiivinen projekti vaihtuu riskitietoisuuden sävyttämäksi tulevan minän tuhoutumispeloksi.

Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina voi olla pidentyneessä nuoruudessa sekä resurssi että rajoite. Se voi toimia nuorten tarinallisia projekteja rakenteistavana fantasiana, johon tukeutua epävarmuuden hetkellä. Sisäistetty odotus siitä, että vakituisen työn ja perhe-elämän varaan rakentuva aikuisuus koittaa ennemmin tai myöhemmin, on parhaimmillaan turvaa tuoma siirtymäobjekti, johon liittyy lupaus siitä, että kaikki päättyy vielä hyvin. Passiivinen kiinnittyminen traditioon on kuitenkin yksi toistamispakon muoto (Giddens 1995, 96–106). Aikuistumisen mallitarina luonnollisena totuutena voi saada vainoavan merkityksen nuoren kokemusmaailmassa, jolloin kiitoradalta erkaantunut nuori kokee itsensä epäonnistuneeksi, koska ei pysty täyttämään sisäistämiään odotuksia.

Donald Winnicott (1965) käsittelee ihmisen minuutta jatkumona todellisen minän ja vaimin välillä. Todelliseen minään liittyy kyky leikkisyyteen ja spontaaniteen. Vaimin pyrkii toteuttamaan ainoastaan ympäristön vaatimuksia. Parhaimmillaan ihminen kykenee olemaan tarpeen mukaan sekä oma itsensä että näyttelijä. (Winnicott 1965, 140–152.) Käsitte vaiminasta tulee lähelle Erving Goffmanin (1959) näkemystä sosiaalisesta elämästä jatkuvana näytelmänä ja vaikutelman hallintana, missä yksilö pyrkii toimimaan tilanteen virittämän roolin mukaisesti. Aikuistumisen kutkuttavuus löytyy todellisen minän löytämisestä ja sitä seuraavasta kyvystä tehdä ero aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan virittämän aikuisen arkkityyppisen hahmon ja sisäisen tarinan päähenkilön välille. Aikuistumisen ahdistavuus perustuu vaiminaksi omaksuttuun aikuisen arkkityyppiin, mikä virittää staattisen aikuistumisen odotushorisontin ja jatkuvan pelon siitä, ettei se kuitenkaan toteudu (Ziehe 1991, 35).

Myöhäismodernin ideaalityyppisessä aikuistumisprosessissa on kyse aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan muuntumisesta pakottavasta normista toiminnan resurssiksi. Odotusten murtumat ovat mahdollisuuksia kolonisoida lisää tilaa henkilökohtaisille äänille sisäisessä tarinassa. Vaikka aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan normatiivisuus tulee jossain määrin kyseenalaistaa, ei se tarkoita sen täydellistä hylkäämistä. Sisäinen tarina rakentuu henkilökohtaisen ja kulttuurin jatkuvassa vuoropuhelussa (Hänninen 1999; 2004). Täydellinen sulautuminen aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan sekä sen täydellinen kieltäminen ovat molemmat huonoja ratkaisuja. Aikuistuminen ei ole jännitteiden ratkaisemista, vaan niiden tiedostamista, hyväksymistä ja sietämistä.

6.2. Halu muutokseen ja rauhaan

Aikuisuus on nuorille samanaikaisesti uhka ja mahdollisuus. Aikuistumisen kulttuurista mallitarinaa saatetaan kritisoida ankarasti, mutta kritiikistä huolimatta nuorten tulevaisuutta koskevat toiveet ja haaveet ovat pitkälti samoja kuin ennenkin. Vakituinen työ, oma perhe – se tavallinen aikuisuus – sitten joskus. Pidentynyt nuoruus on mukavaa nyt, mutta sen ei haluta kestävän loputtomasti. Vapaudesta halutaan ensin ottaa kaikki irti, minkä jälkeen voi sitoutua ja asettua hyväksi havaitulle omalle paikalle yhteiskunnassa. Aikuisuuden odotuksessa korostuvat halu kokea turvallisuutta ja rauhaa.

Ziehen (1991) mukaan yksilöllistyminen ja traditioiden purkautuminen ilmenevät voimakkaina ambivalenssin tunteina nuoren kokemusmaailmassa. Ambivalenssia ylläpitävät yksilön samanaikainen pyrkimys progressioon ja regressioon. Progressiossa on kyse pyrkimyksestä muutokseen ja uusiin elämyksiin. Progression perusta on uskalluksessa ja yrittämisessä, mikä tarkoittaa jatkuvaa levottomuutta. Progression vastinpariksi asettuva regressiointressi pyrkii takaisin tuttuun ja turvalliseen. Regressio on pysähtyneisyyttä ja turvallisuutta. (Ziehe 1991, 133–146.) Tulkitsen nuorten odotusten aikuisuudesta samanaikaisesti vapautta riistävänä rajoitteena sekä haaveena ja toiveena kertovan progressio- ja regressiointressien ristiriidasta. Aiemmin kuvaamassani pidentyneen nuoruuden kutkuttavuudessa on kyse regressiointressiä tyydyttävästä vapauden ja etsinnän tilasta. Nuorten toiveet turvallisesta työn ja perhe-elämän varaan rakentuvasta aikuisuudesta palvelevat regressiointressiä.

Ziehen (1991) näkemys progression ja regression dialektiikasta tulee lähelle Ikosen ja Rechartin (1994) tulkintaa Freudin kahdesta vastakkaiseen suuntaan vetävästä vietistä: Eroksesta ja Thanatoksesta. Eros eli elämänvietti tavoittelee tyydytystä ja mielihyvää.

Thanatos eli kuolemanvietti ei viittaa biologiseen kuolemaan, vaan pyrkimykseen psyykkiseen häiriöttömyyden tilaan. Thanatoksen representaatioita ovat täydellisyys, kokonaisuus ja rauha. (Ikonen & Rechart 1994, 21–160.) Kulttuurissamme Eros näyttää projisoituvan nuoruuteen ja Thanatos aikuisuuteen. Tiede ja populaarikulttuuri ovat täynnä kuvauksia levottomasta nuoruudesta, jossa välitöntä mielihyvää tavoitellaan tulevaisuudesta piittaamatta. Vastaavasti aikuisuus näyttäytyy kulttuurissamme matkan pääteasemana, jolloin rauha ja täydellisyys saavutetaan. Elämä asettuu uomiinsa työn ja perhe-elämän rakenteistamaan rauhalliseen rytmiin. Nuoret haluavat tulevaisuudelta turvaa ja ennustettavuutta, mutta he pelkäävät, että Thanatos tukahduttaa kokonaan Eroksen. Toisin sanoen nuoria kalvaa pelko siitä, että turvallisuus muuntuu tylsyydeksi ja elämä vankilaksi, josta ei pääse pois.

Kulttuurin kiihtyvä muutosrytmi näyttää aikuistumisen kohdalla ilmenevän yhteiskunnan ulkoisina vaatimuksina progressiosta. Nuorilta edellytetään jatkuvaa kykyä omaksua uutta ja sopeutua äkillisiin muutoksiin. Työ- ja perhe-elämän epävarmuudet ruokkivat ikuisen nuoruuden kulttuuria, jossa pysyvää on vain muutos. Ziehe (1991, 51) tiivistää, että nykyään on vaikea päästä rauhaan edes itseltään. Progression ja regression dialektisestä suhteesta johtuen ulkoinen paine progressioon ilmenee sisäisenä tarpeena regressioon. Mitä voimakkaammin nuoruus alkaa tuntua pakkovalintojen ja jatkuvan epävarmuuden kyllästämältä kummitusjunalta, sitä enemmän kasvaa halu aikuisuuteen – halu rauhaan.

Aikuistumisprosessi on tasapainoilua itsen ja toisen, uutuuden ja tutun sekä jännityksen ja turvallisuuden välillä. Ikonen ja Rechart (1994, 26, 54) huomauttavat, että joissain tilanteissa mielihyvä ja rauha voivat langeta yhteen, mutta tyypillisesti ihminen pyrkii mielihyvään rauhan kustannuksella tai päinvastoin. Kenties murtunut odotus aikuisuudesta mielihyvän ja rauhan täydellisenä harmoniana on se tekijä, joka tuottaa Ziehen (1991, 35) kuvaileman todellisuuden päälletunkevuuden: nuori tiedostaa, että hänen löytämänsä sisäiset ja ulkoiset jännitteet eivät katoa koskaan. Kaikkea ei voi saada samanaikaisesti. Yksilön osaksi jää ambivalenssin sietäminen.

6.3. Tutkimuksen arviointia

Tutkimuksessani pyrin hahmottamaan aikuistumisprosessia kokonaisuutena. Aiheen laajuudesta johtuen yksittäisten aikuistumisen siirtymävaiheiden tarkastelu jäi melko pinnalliseksi. Yksi mahdollinen jatkotutkimuksen aihe on rajautua tutkimaan, millaisia odotuksia johonkin yksittäiseen aikuistumisen siirtymään kytkeytyy. Odotusanalyttinen

lähestymistapa voi tarjota kiinnostavan näkökulman esimerkiksi lapsuudenkodista pois muuttamiseen liittyviin itsenäistymisen odotuksiin ja niiden mahdollisiin murtumiin. Kuinka voimakas aikuistumiseen liittyvä itse pärjäämisen normi on, jos opiskelijanuoren kokemusmaailmassa äidiltä neuvojen kysyminen on merkki siitä, ettei ole vielä aikuinen?

Miesten ja naisten aikuistumisprosesseilla ei koettu olevan merkittävää eroa. Poikkeuksen muodosti kuitenkin perheellistymistä koskeva puhe, jossa korostettiin vanhemmuuden olevan merkityksellinen etappi erityisesti naisen aikuistumisessa. Miehen kykyä ja halua osallistua perhe-elämään epäiltiin. Miesopiskelijoiden tulevaisuutta koskevassa puheessa esiintyi melko vähän perheellistymiseen liittyviä odotuksia ja toiveita. Lisäksi miesten vanhemmuuspuheessa toistuvat erilaiset vastuun pakonomaisuutta korostavat ilmaisut. Onko niin, ettei vanhemmuus ole miehillä yhtä tärkeä asia kuin naisille, vai saako maskuliinisuuden normi vaikenemaan isyyteen liittyvistä toiveista? Nuorten perheellistymiseen liittyvät odotukset ja niiden murtumat ovat tärkeä jatkotutkimuksen aihe. Yhteiskunnassa tarvitaan poissaolevan isän rinnalle lisää tarinallisia malleja osallistuvista ja läsnäolevista isistä.

Tutkimuksen aineisto koostui pääasiassa sosiaali- ja terveystieteillä opiskeleista korkeakouluopiskelijoista. Aineisto oli muutenkin melko tarkkaan rajattu. Opiskelijat olivat iältään 21–28-vuotiaita. Osa oli vakituudessa parisuhteessa, mutta yhdelläkään ei vielä ollut omia lapsia. Osaltaan tutkimusaineiston homogeenisyys varmasti vaikutti siihen, että korkeakouluopiskelijoiden aikuistumispolkujen mahdollinen moninaisuus ei tässä tutkimuksessa tullut esille. Lisäksi ryhmäkeskustelu aineiston tuottamisen menetelmänä johtaa usein siihen, että tutkittavat tuovat esiin sellaisia teemoja, jotka koetaan yhteisiksi ja hyväksytyiksi. Ryhmäkeskustelussa voi esimerkiksi olla vaikeaa kertoa aikuistumiseen liittyvistä peloista ja ahdistuksesta. Tulevaisuudessa on tärkeä pyrkiä kartoittamaan laajemmin korkeakouluopiskelijoiden aikuistumiskokemuksia.

Tutkimuksessani nousi korostetusti esiin kokemus toistuvasta aikuistumisen lykkääntymisestä. Monelle nuorelle koettu siirtymä aikuisuuteen voi myös tapahtua liian varhain. Institutionalisoitunut identiteettimotorio ei koske kaikkia. Varhainen siirtymä työelämään ja vanhemmuuteen ovat tekijöitä, jotka voivat riistää nuorelta mahdollisuuden etsiä itseään. Toisaalta voi myös kysyä, onko identiteettimotorio välttämätön kaikille? Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina tuottaa odotuksen välttämättömästä identiteettikriisistä. Tämä tuli myös ilmi tässä tutkimuksessa, kun opiskelijat pohtivat, että

varhainen aikuistuminen voi usein johtaa siihen, että jossain vaiheessa joudutaan palaamaan taaksepäin käsittelemään omaan identiteettiin liittyviä tekijöitä, jotka kiireessä jäivät selvittämättä. Jos pidentynyttä nuoruutta elävät opiskelijat ovat etanoita kiitoradalla, olisi myös kiinnostavaa tutkia ohituskaistaa aikuisuuteen kiitävien nuorten kokemusmaailmaa.

Aikuistumiseen liittyvät valinnat ja epävarmuudet ovat nuorelle iso haaste. Keskeistä aikuistumisessa näyttää olevan mallitarinan mukaisen kiitoradan kulkemisen sijaan kyky reflektoida kiitoradalta poikkeamisia. Aikuistumista koskevissa sosiologisissa analyyseissa on tärkeää huomioida, että refleksiivisyys ei ole yksilön pysyvä ominaisuus, vaan muuttuva ja tilanteinen kyky. Yksi keskeinen aikuistumista koskeva tutkimusaihe on analysoida yksityiskohtaisemmin, nuoren refleksiivistä kykyä sovittaa yhteen omia tavoitteita ja ulkoisia vaatimuksia.

6.4. Lopuksi

Aloitin tutkimukseni omakohtaisella pohdinnalla pidentyneestä nuoruudesta. Olen koko opiskeluaikani pohtinut omaa aikuistumistani, ja ennen kaikkea odottanut aikuisuuden alkavan – turhaan. Tutkimusta tehdessäni havaitsin, etten ole yksin ajatusteni kanssa. Kokemus aikuistumisen lykkääntymisestä näyttää koskettavan monia muitakin korkeakouluopiskelijoita. Havainnot aikuistumisen jaetusta kokemusmaailmasta motivoivat minua jatkamaan tutkimustani. Asetin suuruudenhulluissa kuvitelmissani itseni sukupolveni ääneksi: halusin kertoa kaikille aikuisille, ettei tämä aikuistuminen ole nykyään niin yksinkertaista kuin ennen.

Analysoidessani aineistoa havahduin siihen, että se tuntui jotenkin todella tutulta. Aivan kuin olisin lukenut kaiken joskus ennenkin. Pehdyin uudestaan Tommi Hoikkalan (1991b, 13–43; 1993) kokoamiin teemahaastatteluihin, joissa 17–29-vuotiaat nuoret kertovat aikuistumiseen liittyvistä kokemuksistaan 1990-luvun vaihteessa. Pettymyksekseni huomasin, ettei tässä kai niin paljon ole muuttunut kolmessakymmenessä vuodessa. Minä ja ikätoverini olemme samojen aikuistumisen peruskysymysten äärellä kuin sukupolvet meitä ennen. Johdannon päättäneessä runossa kyseenalaistin oletuksen normaalibiografioiden katoamisesta (s. 5). Aikuistumista käsittelevän tutkimuskirjallisuuden ja ryhmäkeskusteluihin osallistuneiden korkeakouluopiskelijoiden aikuistumiskertomusten perusteella voin todeta, että elämänselityksen normaalibiografiolla on keskeinen asema nuorten tulevaisuutta rakenteistavana toiveena ja odotuksena. Mutta kuten tutkimuksessani kävi ilmi, elämä ei aina etene odotusten mukaisesti.

Tähän päättyy minun matkani korkeakouluopiskelijana. Opinnot alkoivat ihmetyksen ja epäilyksen vallassa. Unettomia öitä pimeässä ja kylmässä opiskelijayksiossä – välillä oli äitiä ikävä. Tulihan niissä opiskelijabileissäkin roikuttua ja humalluttua, viimeisten hitaiden aikaan voihiittua rakkauden kaipuussa. Lopulta se rakkaus löytyi, niin ja tuleva työura myös. Graduprosessin aikana on alkanut tuntua siltä, että nuoruuden epätoivo ja epävarmuus ovat taakse jäänyttä elämää. Hetkittäin olo tuntuu jopa pelottavan euforiselta. Ehkä tämä on vain se aikuisuuden ensisuudelma. Viimeisen aikuistumisponnistuksen huippukohta, jossa kahleet kolisevat lattialle ja kaikki tuntuu olevan käden ulottuvilla. Kohta on aika laskeutua naamalleen asfalttiin. Tervetuloa tylsä ansiotyö, avioliitto, paskavaipat ja asuntolaina. Minä olen valmis.

LÄHTEET

Aalberg, V. 1991. Nuoruus psykoanalyysissa. Teoksessa T. Hoikkala (toim.): *Törmäävät tulkinat: kirja nuorista ja nuoruudesta*. Helsinki: Gaudeamus. 233–237.

Aalberg, V. & Siimes, M. A. 1999. *Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi*. Helsinki: Nemo.

Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.). 2004. *Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.

Aaltonen, T. & Leimumäki, A. 2010. Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 119–152.

Aapola, S. 1999. *Murrosikä ja sukupuoli: julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Aapola, S. 2005. Aikuistumisen oikopolkuja? Koulutusreitit ja aikuistumisen ulottuvuudet nuorten elämässä. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 254–283.

Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.). 2005a. *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Aapola, S. & Ketokivi, K. 2005b. Johdanto: aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 7–32.

Aapola-Kari, S. & Wrede-Jäntti, M. 2016. Perinteisiä toiveita, nykyyhetken kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.): *Katse tulevaisuudessa: Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto. 159–175.

Abbott, H. P. 2008. *The Cambridge introduction to narrative* (2. painos). New York: Cambridge.

Arnett, J. J. 2004. *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.

Arnett, J. J. 2006. *Emerging adulthood: understanding the new way of coming of age*. Teoksessa J. J. Arnett & J. L. Tanner (toim.): *Emerging adults in America: coming of age in the 21st century*. Washington: American Psychological Association. 3–19.

Arnett, J. J. 2015. *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties* (2. painos). Oxford University Press.

Aro, J. & Jokivuori, P. 2010. *Klassinen sosiologia ja moderni maailma*. Helsinki: WSOYpro.

Bauman, Z. 2002. *Notkea moderni*. Suom. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.

- Beck, U. 1992. Risk society: towards new modernity. Käänt. M. Ritter. London: Sage.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 1995. The normal chaos of love. Käänt. M. Ritter & J. Wiebel. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 2002. Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences. London: Sage.
- Beck-Gernsheim, E. 2002. Reinventing the family: in search of new lifestyles. Käänt. Patrick Camiller. Cambridge: Polity Press.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Bettelheim, B. 1984. Satujen lumous: merkitys ja arvo. Suom. M. Rutanen. Helsinki: WSOY.
- Bruner, J. 1986. Actual minds, possible worlds. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruner, J. 1990. Acts of meaning. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruner, J. 2004. Life as narrative. *Social Research*, 71(3), 691–710.
- Chase, S. E. 2005. Narrative inquiry: multiple lenses, approaches, voices. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.): *The Sage handbook of qualitative research* (3. painos). London: Sage. 651–679.
- Cieslik, M. & Simpson, D. 2013. Key concepts in youth studies. London: Sage.
- Côté, J. E. 2000. Arrested adulthood: the changing nature of maturity and identity. New York: University Press.
- Côté, J. E. 2006. Emerging adulthood as an institutionalized moratorium: risks and benefits to identity formation. Teoksessa J. J. Arnett & J. L. Tanner (toim.): *Emerging adults in America: coming of age in the 21st century*. Washington: American Psychological Association. 85–116.
- Côté, J. E. & Levine, C. G. 2002. Identity formation, agency, and culture: a social psychological synthesis. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum Associates.
- Côté, J. E. & Levine, C. G. 2016. Identity formation, youth, and development: a simplified approach. New York: Psychology Press.
- Douglas, M. 2000. Puhtaus ja vaara: ritualistisen rajanvedon analyysi. Suom. V. Blom & K. Hazard. Tampere: Vastapaino.
- Eerola, P. & Mykkänen, J. 2014a. Isyyskokemusten jäljillä. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.): *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus. 7–18.

- Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.). 2014b. Isän kokemus. Helsinki: Gaudeamus.
- Engblom, P. 2007. Nuoruusiän kehityskriisi. Teoksessa M. Keinänen & P. Engblom: Nuoren aikuisen psykodynaaminen psykoterapia. Helsinki: Duodecim & YTHS. 14–26.
- Erikson, E. H. 1968. Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton.
- Erikson, E. H. 1980. Identity and the life cycle. New York: W. W. Norton.
- Erikson, E. H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suom. E. Huttunen. Jyväskylä: Gummerus.
- Fadjukoff, P. 2009. Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa R-L. Metsäpelto & T. Feldt (toim.): Meitä on moneksi: persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 179–193.
- Freeman, M. 2002. Charting the narrative unconscious: cultural memory and the challenge of unconscious. *Narrative Inquiry*, 12(1), 193–211.
- Freud, S. 1972. Ahdistava kulttuurimme. Suom. E. Puranen. Helsinki: Weilin+Göös.
- Furedi, F. 2004. *Therapy culture: cultivating vulnerability in an uncertain age*. London: Routledge.
- Furedi, F. 2006. *Culture of fear revisited*. London: Continuum.
- Furlong, A. 2013. *Youth studies: an introduction*. Abingdon: Routledge.
- Furlong, A. & Cartmel, F. 2007. *Young people and social change: new perspectives (2. painos)*. Berkshire: Open University Press.
- Gergen, K. J. 1994. *Realities and relationships: soundings in social construction*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gergen, K. J. 2009a. *An invitation to social construction (2. painos)*. London: Sage.
- Gergen, K. J. 2009b. *Relational being: beyond self and community*. Oxford University Press.
- Giddens, A. 1984. *The constitution of society: outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1990. *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and self identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1992. *The transformation of intimacy: sexuality, love and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.

- Giddens, A. 1995. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash: *Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio*. Suom. L. Lehto. Tampere: Vastapaino. 83–152.
- Goffman, E. 1959. *The presentation of self in everyday life*. New York: Anchor.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. 2009. *Analyzing narrative reality*. London: Sage.
- Havighurst, R. J. 1948. *Developmental tasks and education*. New York: McKay.
- Heikkinen, H. L. T. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (3. painos). Jyväskylä: PS-kustannus. 143–159.
- Heritage, J. 1996. Harold Garfinkel ja etnometodologia. Suom. I. Arminen, O. Paloposki, A. Peräkylä, S. Vehviläinen & S. Veijola. Helsinki: Gaudeamus.
- Herman, D. 2009. *Basic elements of narrative*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Hirsärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hockey, J. & James, A. 2003. *Social identities across the life course*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hoikkala, T. 1991a. Aikuisten piirileikki lasten ja nuorten ympärillä. Teoksessa T. Hoikkala (toim.): *Törmäävät tulkinnat: kirja nuorista ja nuoruudesta*. Helsinki: Gaudeamus. 266–287.
- Hoikkala, T. 1991b. (toim.). *Törmäävät tulkinnat: kirja nuorista ja nuoruudesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. & Paju, P. 2008. Entä nuoremmat sukupolvet? Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa S. Purhonen, T. Hoikkala & J. P. Roos (toim.): *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus. 270–294.
- Hoikkala, T. & Roos, J. P. 2000. Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa T. Hoikkala & J. P. Roos (toim.): *2000-luvun elämä: sosiologisia teorioita vuosituhatvuosien vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus. 9–31.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 2003. *Inside interviewing: new lenses, new concerns*. Teoksessa J. A. Holstein & J. F. Gubrium (toim.): *Inside interviewing: new lenses, new concerns*. London: Sage. 3–30.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 2012. Introduction: establishing a balance. Teoksessa J. A. Holstein & J. F. Gubrium (toim.): *Varieties of narrative analysis*. London: Sage. 1–11.

- Hunt, S. 2005. *The life course: a sociological introduction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat: hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyvärinen, M. 1994. *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, M. 2004. Eletty ja kerrottu kertomus. *Sosiologia*, 20(4), 297–309.
- Hyvärinen, M. 2010. Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 90–118.
- Hyvärinen, M. 2012. Kertomuksen sosiaaliset lajit. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.): *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus. 392–410.
- Hyvärinen, M. 2017a. Kertomushaastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 174–192.
- Hyvärinen, M. 2017b. Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 11–45.
- Häkkinen, A. & Salasuo, M. 2016. Aika näyttää. Nuoret, hyvän elämän määrittelyt ja sukupolvien katkeilevat ketjut. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.): *Katse tulevaisuudessa: Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto. 177–191.
- Hänninen, V. 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, V. 2004. A model of narrative circulation. *Narrative Inquiry*, 14(1), 69–85.
- Hänninen, V. 2010. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (3. painos). Jyväskylä: PS-kustannus. 160–178.
- Ikonen, P. & Rechartt, E. 1994. *Thanatos, häpeä ja muita tutkielmia*. Helsinki: Nuorisopsykoterapia-säätiö.
- Jokinen, K. 2014. Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa K. Vehkalahti & L. Suurpää (toim.): *Nuoruuden sukupolvet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 250–271.
- Josselson, R. 2013. *Interviewing for qualitative inquiry*. New York: The Guilford Press.
- Jouhki, E. 2014. Nuoruus opintiellä – vuosina 1940–55 syntyneiden muistot koulunuoruudesta. Teoksessa K. Vehkalahti & L. Suurpää (toim.): *Nuoruuden sukupolvet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 226–249.
- Juhila, K. 2012. Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & Eero Suoninen: *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit*. Vastapaino: Tampere. 131–173.

- Jung, C. G. 1991. Yhteys piilotajuntaan. Teoksessa M. -L. von Franz. (toim.): Symbolit piilotajunnan kieli. Suom. M. Rutanen. Helsinki: Otava. 18–103.
- Ketokivi, K. 2005. Aikuistuminen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 100–137.
- Kivivuori, J. 1992. Psykokulttuuri. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Knijn, T. 2012. New social risks for young adults: a conceptual framework. Teoksessa T. Knijn (toim.): Work, family policies and transitions to adulthood in Europe. Hampshire: Palgrave Macmillan. 3–16.
- Kokkonen, S. 2004. Työtön isä mallitarinoiden vankilassa? Teoksessa I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.): Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 271–292.
- Kroger, J. 2007. Identity development: adolescence through adulthood (2. painos). London: Sage.
- Kuusinen, J. 1995. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY. 311–322.
- Kvale, S. 1996. InterViews: an introduction to qualitative research interviewing. London: Sage.
- Kylkilahti, E. 2014. Työ ja työttömyys nuorten kertomana: ”kaikki ne onnelliset ihmiset olivat töissä”. Teoksessa K. Vehkalahti & L. Suurpää (toim.): Nuoruuden sukupolvet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 202–225.
- Lahelma, E. & Gordon, T. 2008. Resources and (in(ter))dependence: young people’s reflections on parents. *Young*, 16(2), 209–226.
- Lahikainen, A-R. 2010. Minuuden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa E. Suoninen, A-M. Pirttilä-Backman, A-R. Lahikainen & M. Ahokas: Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOYpro. 89–140.
- Lasch, C. 1979. The culture of narcissism: american life in an age of diminishing expectations. New York: W. W. Norton.
- Lehto, S. 2017. Äidiksi tulon kulttuurisen mallitarinan rikkoutuminen tahattoman lapsettomuuden läpikäyneiden naisten kertomuksissa. *Psykologia*, 52(5), 391–406.
- Levinson, D. J., Darrow, C. N., Klein, E. B., Levinson, M. H. & McKee, B. 1978. Seasons of a man’s life. New York: Knopf.

- Löyttyniemi, V. 2001. The setback of a doctors career. Teoksessa D. P. McAdams, R. Josselson & A. Lieblich (toim.): Turns in the road: narrative studies of lives in transition. Washington: American Psychological Association. 177–202.
- Löyttyniemi, V. 2004. Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli: Auscultatio Medici, Jyväskylä: SoPhi.
- Marcia, J. E. 1966. Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551–558.
- Marin, M. 2001. Aikuisuus ja keski-ikäisyys. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino. 225–265.
- McAdams, D. P., Josselson, R. & Lieblich, A. (toim.). 2001. Turns in the road: narrative studies of lives in transition. Washington DC: American Psychological Association.
- McAdams, D. P., Josselson, R. & Lieblich, A. (toim.). 2006. Identity and story: creating self in narrative. Washington: American Psychological Association.
- Mead, G. H. 1934. Mind, self and society: from the standpoint of a social behaviorist. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mead, M. 1971. Ikäryhmien ristiriidat: sukupolvikuilun tutkimusta. Suom U. E. Qvickström. Helsinki: Otava.
- Murray, K. 1989. The construction of identity in the narratives of romance and comedy. Teoksessa J. Shotter & K. J. Gergen (toim.): Text of identity. London: Sage. 176–205.
- Mykkänen, J. 2014. Isäksi tulon monet polut. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.): Isän kokemus. Helsinki: Gaudeamus. 32–48.
- Nelson, L. J. & Luster, S. S. 2016. "Adulthood" by whose definition?: the complexity of emerging adults' conceptions of adulthood. Teoksessa J. J. Arnett (toim.): The oxford handbook of emerging adulthood. Oxford University Press. 421–437.
- Niemelä, A. 2005. Nuorena äidiksi – vauhdilla aikuisuuteen? Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 169–195.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys (5. painos). Helsinki: Otava.
- Parsons, T. 1942. Age and sex in the social structure of the United States. *American Sociological Review*, 7(5), 604–616.
- Patton, M. Q. 2002. Qualitative research & evaluation methods (3. painos). London: Sage.
- Perho, H. & Korhonen, M. 1995. Siirtymien sijoittuminen ja sisältö varhaisaikuisuudessa. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY. 323–342.

- Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 111–130.
- Pinsof, W. M. 2002. The death of "till death do us part": the transformation of pair-bonding in the 20th century. *Family Process*, 41(2), 135–157.
- Polkinghorne, D. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.): *Life history and narrative*. London: Falmer. 5–23.
- Puuronen, V. 2006. *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Raitanen, M. 2001a. Aikuistuminen. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.): *Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino. 187–224.
- Raitanen, M. 2001b. Itsenäistyminen tietää köyhtymistä. Teoksessa T. Kuure (toim.): *Aikuistumisen pullonkaulat*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 97–108.
- Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. 2017. Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 413–426.
- Relander, J. 2000. Kultainen nuoruus: vuosituhannen vaihteen väkinäisen viriili joukkofantasia. Teoksessa T. Hoikkala & J. P. Roos (toim.): *2000-luvun elämä: sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Riesman, D., Glazer, N., Denney, R. & Gitlin, T. 2001. *The lonely crowd: a study of the changing american character*. New Haven: Yale University Press.
- Riessman, C. K. 1993. *Narrative analysis*. London: Sage.
- Riessman, C. K. 2008. *Narrative methods for the human sciences*. London: Sage.
- Robinson, O. 2013. *Development through adulthood: an integrative sourcebook*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Robinson, O. 2016. Emerging adulthood, early adulthood, and a quarter-life crisis: updating Erikson for the twenty-first century. Teoksessa R. Žukauskiene (toim.): *Emerging adulthood in a european context*. London: Routledge. 17–30.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 427–444.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 111–130.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. 2005. *Sosiologia*. Helsinki: WSOY.

- Salonen, R. 2005. Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 66–99.
- Sevón, E. & Huttunen, J. 2004. Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin. Teoksessa I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.): Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 133–165.
- Siltala, J. 2007. Työelämän huonontumisen lyhyt historia (2. painos). Helsinki: Otava.
- Siltala, J. 2013. Nuoriso – mainettaan parempi? Helsinki: WSOY.
- Squire, C., Andrews, M. & Tamboukou, M. 2013. Introduction: what is narrative research? Teoksessa M. Andrews, C. Squire & M. Tamboukou (toim.): Doing narrative research (2. painos). London: Sage. 1–26.
- Suoninen, E. 2010. Päivittäinen vuorovaikutus. Teoksessa E. Suoninen, A-M. Pirttilä-Backman, A. R. Lahikainen & M. Ahokas: Arjen sosiaalipsykologia. 29–88.
- Suoninen, E. 2012. Identiteettien rakentuminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen: Kategoriat, kulttuuri ja moraalit. Tampere: Vastapaino. 89–130.
- Tiilikainen, E. 2016. Polkuja yksinäisyyteen. Teoksessa J. Saari (toim.): Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus. 129–148.
- White, R. & Wyn, J. 2008. Youth and society: exploring the social dynamics of youth experience. Oxford University Press.
- Winnicott, D.W. 1965. The maturational processes and the facilitating environment: studies in the theory of emotional development. New York: International Universities Press.
- Wyn, J. & White, R. 1997. Rethinking youth. London: Sage.
- Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso: epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom. R. Sironen & J. Tuormaa. Tampere: Vastapaino.
- Žukauskienė, R. 2016. The experience of being an emerging adult in Europe. Teoksessa R. Žukauskienė (toim.): Emerging adulthood in a European context. London: Routledge. 3–16.

Liite 1. Teemahaastattelurunko

AIKUISUUS: ”Mitä aikuisuus teidän mielestänne on?”

Miten aikuisuus eroaa nuoruudesta?

Mitä aikuiselta vaaditaan/odotetaan?

Mitä positiivista/negatiivista aikuisuudessa on?

AIKUISTUMINEN: ”Miten aikuiseksi tullaan?”

Millainen prosessi aikuistuminen on? (vaiheet, yksisuuntaisuus/monisuuntaisuus)

Millaisia kokeiluja/valintoja aikuistumiseen liittyy?

Kuuluuko kriisi aikuistumiseen?

Aikuistuminen ja sukupuoli?

Onko pakko aikuistua?

Voiko aikuistua vahingossa?

Miten aikuistuminen on muuttunut? (sukupolvet)

AIKUISUUDEN JA AIKUISTUMISEN KOKEMINEN: ”Koetko olevasi aikuinen?”

Miksi koet/et koe olevasi aikuinen?

Kuvaile omaa aikuistumistasi

Onko aikuistuminen edennyt odotusten mukaisesti?

Miten suhtaudut aikuistumiseen? (hyvä/huono, ahdistaa, pelottaa)

Miten ympäristö suhtautuu sinuun? (kohtelee aikuisena, luoko ulkoisia odotuksia ja paineita)

Miten arvioit aikuistumisesi etenevän?